ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

Τα όρια της υπερεθνικής ποινικής καταστολής. Εγκληματολογικοί προβληματισμοί γύρω από τη συγκρότηση και λειτουργία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου

The limits of supranational criminal repression. Criminological considerations surrounding the establishment and operation of the International Criminal Court

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Σεβαστή Ζαχαρίου

Αθήνα, 2023

Τριμελής Επιτροπή

Νικολόπουλος Γεώργιος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)
Φαρσεδάκης Ιάκωβος, Ομότιμος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου
Τσόλκα Όλγα , Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Σεβαστή Ζαχαρίου, 2023
All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τη συγγραφέα.
Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνωμών της συγγραφέως.

στον μεγάλο απόντα της ζωής μου,

που του οφείλω όσα είμαι, όσα δεν είμαι

και όσα θα θελήσω να γίνω

Περίληψη

Η θεμελίωση της ειρήνης και η καθιέρωση ενός συστήματος καθολικής δικαιοσύνης αποτελεί δείγμα ενός πολιτισμένου κόσμου κι ακρογωνιαίο λίθο για την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Η θεσμοθέτηση της καταστολής των διεθνών εγκλημάτων στη διεθνή έννομη τάξη συνιστά αποτέλεσμα μιας μακρόχρονης εξελικτικής διαδικασίας με την ίδρυση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου να αποτελεί τη σημαντικότερη εξέλιξη στον τομέα της διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης, καθιστώντας ισχυρότερη και μονιμότερη την παρουσία της διεθνούς ποινικής έννομης τάξης. Η απόφαση ίδρυσης του Δικαστηρίου αποτελεί μια μείζονος σημασίας ιστορική καινοτομία στο βαθμό που θέτει τις βάσεις της οργάνωσης και λειτουργίας ενός μόνιμου διεθνούς θεσμού απονομής ποινικής δικαιοσύνης με σκοπό την πρόληψη και καταστολή εγκλημάτων αυξημένης απαξίας για τη διεθνή κοινότητα. Οι κύριοι στόχοι της παρούσας έρευνας είναι να εξετάσει και να αξιολογήσει τη συνολική πορεία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, να εξετάσει δηλαδή την ιστορική διαδρομή που οδήγησε στην ανάδυσή του, τις αρχές λειτουργίας που το διέπουν, τις αντιρρήσεις που εκφράστηκαν σε σχέση με το περιεχόμενο και τις αρχές του Καταστατικού της Ρώμης, τους λόγους που ορισμένα κράτη, με προεξάρχουσες τις ΗΠΑ, αρνήθηκαν να το κυρώσουν, την αποτελεσματικότητα με την οποία θεωρείται πως το Δικαστήριο έφερε εις πέρας το έργο του κατά τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του μέσω των υποθέσεων που επιλήφθηκε, τους προβληματισμούς σε σχέση με την αρχή της συμπληρωματικότητας, τις επικρίσεις που έχει δεχθεί από τη διεθνή κοινότητα αναφορικά με ζητήματα που αφορούν επιμέρους ζητήματα της λειτουργίας του όπως το θεσμό του Εισαγγελέα και τη διακριτική του ευχέρεια στην άσκηση ποινικών διώξεων, την συχνά αλληλοεπικαλυπτόμενη αλλά και συγκρουσιακή σχέση με το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, τους περιορισμούς στην ικανοποίηση των θυμάτων μέσω της επανορθωτικής δικαιοσύνης, τις ευρύτερες προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει ώστε να εξασφαλίσει την αρμόζουσα νομιμότητα, αλλά και τις προοπτικές που διαφαίνονται για την μελλοντική του πορεία.

Λέξεις κλειδιά: Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, Καταστατικό της Ρώμης, διεθνή εγκλήματα, αρχή συμπληρωματικότητας, κράτη μέλη, ΗΠΑ.

Abstract

The foundation of peace and the establishment of a universal justice system is a sign of a civilized world and a cornerstone for the protection of human rights. The establishment of an institutionalised approach in preventing and suppressing international crimes in the international legal order is the result of a long evolutionary process, with the creation of the International Criminal Court being the most significant development in the field of international criminal justice, making the presence of the international criminal order stronger and more permanent. The decision establishing the International Criminal Court is a major historical innovation insofar as it lays the foundations for the organisation and operation of a permanent international criminal justice institution with the aim of preventing and punishing crimes of particular interest, owing to their atrocious nature, for the international community. The main objectives of this research aim at examining and evaluating the overall course of the International Criminal Court, i.e. examine the historical path that led to its emergence, the principles that govern it, the objections expressed in relation to the content and principles of the Rome Statute, the reasons why some states, particularly the USA, refused to ratify it, the efficiency with which the Court is considered to have accomplished its mission in the first years of its operation through the cases it has opted to persecute, the concerns regarding the principle of complementarity, the criticism it has received from the international community on issues relating to individual aspects of its operation such as the institution of the Public Prosecutor and its discretion in persecutions, the often overlapping jurisdiction as well as confrontational relationship with the UN Security Council, the limitations on victim reparation and restorative justice, the broader challenges it faces in order to ensure legality, but also the prospects for its future.

Key words: International Criminal Court, Rome Statute, international crimes, complementarity principle, Member States, USA

Περιεχόμενα

Περίληψη 4

Abstract 5

Εισαγωγή 7

1. Ιστορικό Υπόβαθρο 11

2. Η σύσταση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου 19

2.1. Η δομή του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου 21

2.2 Δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου 23

3. Η Λειτουργία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου 26

3.1 Το έργο του Δικαστηρίου κατά τα πρώτα χρόνια λειτουργίας 37

Υπόθεση Thomas Lubanga Dyilo 40

Υπόθεση Joseph Kony 43

Υπόθεση Omar Al Bashir 45

Υπόθεση Παλαιστίνης 48

Υπόθεση Jean-Pierre Bemba Gombo 49

3.2. Αποτίμηση 50

3.3 Το πρόσφατο έργο του Δικαστηρίου 53

4. Προβληματισμοί & Κριτική 55

4.1. Οι αντιρρήσεις των Η.Π.Α. στο Καταστατικό της Ρώμης. 59

4.1.1. Μέτρα υπονόμευσης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου από τις Η.Π.Α. 63

4.1.2. Νόμος περί προστασίας των μελών των Αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων (American Service-members Protection Act - ASPA). 64

4.1.3. Αποφάσεις 1422, 1487 και 1497 του Συμβουλίου Ασφαλείας. 67

4.1.4. Συμφωνίες του Άρθρου 98 (Bilateral Immunity Agreements - BIAs). 69

5. Συμπεράσματα - Συζήτηση 72

Βιβλιογραφία 86

Εισαγωγή

Η θεμελίωση της ειρήνης και η καθιέρωση ενός συστήματος σφαιρικής δικαιοσύνης αποτελεί δείγμα ενός πολιτισμένου κόσμου και αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο για την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων μέσω της εξασφάλισης της ασφάλειάς τους. Ως αποτέλεσμα των διακρατικών ένοπλων συγκρούσεων και εμφυλίων πολέμων στην αέναη πάλη για επιβίωση και την πολιτική επεκτατισμού των λαών, η ανθρωπότητα βίωσε μέσα στους αιώνες αναρίθμητα εγκλήματα, βιαιοπραγίες, εκτοπίσεις, και βασανιστήρια. Η κυριαρχία των κρατών στάθηκε πολλές φορές εμπόδιο στην δίωξη των υπευθύνων για εγκλήματα γενοκτονίας, εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ειρήνης και της ανθρωπότητας. Καθώς τα εσωτερικά δικαστήρια των κρατών ήταν αυτά που διέθεταν την αρμοδιότητα για την παραπομπή σε δίκη των υπηκόων τους που διέπραξαν ειδεχθή εγκλήματα, ενίοτε τους εξασφαλιζόταν ασυλία στο βωμό της ανάγκης για εθνική συμφιλίωση.

Μια αναδρομή στην ιστορία της Διεθνούς Ποινικής Δικαιοσύνης μας αποδεικνύει ότι παρότι στο παρελθόν είχαν καταβληθεί προσπάθειες για την καθιέρωση διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων, τα οποία θα ήταν αρμόδια για την εκδίκαση εγκλημάτων πολέμου, κάτι τέτοιο υλοποιήθηκε μόλις μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Ενός γεωγραφικά εκτεταμένου και ιδιαιτέρως καταστροφικού πολέμου που οδήγησε στη σύσταση των Διεθνών Ποινικών Δικαστηρίων, των Στρατιωτικών Δικαστηρίων της Νυρεμβέργης και του Τόκιο, το 1945 και 1946 αντίστοιχα. Τα «Δικαστήρια των νικητών», παρά την έντονη κριτική που δέχθηκαν (Maogoto, 2009), αποτελούν το πρώτο σημαντικό βήμα στα πλαίσια του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου, καθώς συνέβαλαν στην αποσαφήνιση και ορισμό των εγκλημάτων πολέμων, των εγκλημάτων κατά της ειρήνης και της ανθρωπότητας. Η κοινωνική και πολιτική βούληση για την καταπολέμηση της ατιμωρησίας και την απονομή Διεθνούς Δικαιοσύνης άρχισε να εμφανίζεται ξεκάθαρα μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, ο οποίος παρέλυσε κάθε πρόοδο. Το εύρος, η κλίμακα και η φύση των φρικαλεοτήτων στην πρώην Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας και στη Ρουάντα (Magnarella, 2005. Mukimbiri, 2005. Wippman, 1999) προκάλεσαν την αντίδραση του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και έδωσαν το έναυσμα για την περαιτέρω ανάπτυξη του Διεθνούς Ποινικού Δικαίου μέσω της σύστασης των ad hoc Διεθνών

Ποινικών Δικαστηρίων για την πρώην Γιουγκοσλαβία το 1993 και τη Ρουάντα το 1994 αντίστοιχα (Bass, 2000. Cohen, 1997. Rudolph, 2001. Thornberry, 1996).

Στη δε περίπτωση της Ρουάντας, περίπου 800.000 άνθρωποι σκοτώθηκαν κατά τη διάρκεια της γενοκτονίας. Η συστηματική σφαγή ανδρών, γυναικών και παιδιών που έλαβε χώρα κατά τη διάρκεια περίπου 100 ημερών μεταξύ Απριλίου και Ιουλίου του 1994 θα μείνει στην ιστορία ως ένα από τα πιο αποτρόπαια γεγονότα του 20ου αιώνα. Οι κάτοικοι της Ρουάντα αλληλο-εξοντώθηκαν, αποδεκατίζοντας βάναυσα τον πληθυσμό των Τούτσι με εκτεταμένες απώλειες και στον πληθυσμό των Χούτου. Φρικτές φρικαλεότητες διαπράχθηκαν από πολιτοφυλακές και ένοπλες δυνάμεις, αλλά και από πολίτες εναντίον άλλων αμάχων. Πέντε χιλιάδες καλά εκπαιδευμένοι και εξοπλισμένοι στρατιώτες ίσως να ήταν σε θέση να σταματήσουν τη γενοκτονία. Έχει υποστηριχθεί, άλλωστε, πως κάθε επιμέρους κρίκος του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών - ο Γενικός Γραμματέας, η Γραμματεία, το Συμβούλιο Ασφαλείας και τα κράτη μέλη - φέρουν μερίδιο ευθύνης για τις αποτυχίες της αποστολής του ΟΗΕ στην Ρουάντα (Carlsson, 2005, σ.846).

Καίτοι επικρίθηκαν για την προσωρινότητά τους, την ευκαιριακή και επιλεκτική τους συγκρότηση και για τη νομιμότητα της σύνθεσής τους (Ροζάκης, 2004, σ.18), τα ad hoc Δικαστήρια που δημιουργήθηκαν για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την τιμωρία των παραβιάσεών τους συνέβαλαν σημαντικά στην ωρίμανση της ιδέας για τη δημιουργία ενός μόνιμου, ανεξάρτητου, αμερόληπτου και αποτελεσματικού διεθνούς δικαιοδοτικού οργάνου, αρμόδιο να παρεμβαίνει για την εκδίκαση εγκλημάτων που συνιστούν προσβολές του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Δικαίου.

Εντέλει, η ανάπτυξη του Διεθνούς Ποινικού Δικαίου κορυφώθηκε με τη δημιουργία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου και εξελίσσεται ακόμη σε μια σημαντική προσπάθεια στην πάλη κατά της ατιμωρησίας και στη δημιουργία ενός συστήματος πρόληψης και αποτροπής. Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο είναι το πρώτο μόνιμο διεθνές δικαιοδοτικό όργανο για τη δίωξη των εγκλημάτων ενάντια στην ανθρωπότητα, τη γενοκτονία, τα πολεμικά εγκλήματα και το έγκλημα της επίθεσης. Η Διπλωματική Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών συνήλθε στη Ρώμη τον Ιούνιο του 1998 με απώτερο σκοπό την καθιέρωση ενός μόνιμου και αποτελεσματικού Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Την 1η Ιουλίου 2002, εξήντα κράτη επικύρωσαν τη Συνθήκη

της Ρώμης και το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου τέθηκε σε ισχύ αποτελώντας την απαρχή μιας νέας εποχής για το Διεθνές Ποινικό Δίκαιο και την αποτελεσματική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η υιοθέτηση του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, που προήλθε ως αποτέλεσμα έντονων αντιπαραθέσεων αλλά και συμβιβασμών, τέθηκε σε ισχύ το 2002 και συνοδεύθηκε από την εξαιρετική αισιοδοξία για τις προοπτικές της Διεθνούς Ποινικής Δικαιοσύνης. Οι πιέσεις τις διεθνείς κοινής γνώμης διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην όλη εξέλιξη του Διεθνούς Δικαίου.

Το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου έχει επικυρωθεί έως τώρα από 114 κράτη, αν και πλείστες αντιρρήσεις εκφράστηκαν από κράτη που αμφισβήτησαν τη δικαιοδοσία και κατ'επέκταση το ρόλο που καλείται να επιτελέσει στο ευρύτερο γεωπολιτικό γίγνεσθαι, με προεξάρχουσες τις ΗΠΑ. Η συνεχής και έντονη αντίθεση και υπονόμευση της Αμερικανικής Κυβέρνησης, της κυρίαρχης στρατιωτικής και πολιτικής δύναμης κρατικού παρεμβατισμού μετά το πέρας του ψυχρού πολέμου, ουσιαστικά συνταράσει τα ίδια τα θεμέλια της σύστασης και λειτουργίας του ΔΠΔ. Οι ΗΠΑ, αρχικά συντεταγμένες στην ιδέα της Διεθνούς Ποινικής Δικαιοσύνης, εντέλει αντιτάχθηκαν στην καθιέρωση του ΔΠΔ ασκώντας μια πολιτική απαξίωσής του και προχώρησαν σε μια σειρά ενεργειών για την υποβάθμιση της αποτελεσματικότητάς του. Η προάσπιση των εθνικών συμφερόντων και η προστασία των πολιτών των ΗΠΑ αποτέλεσαν την απαρχή της υπονομευτικής αυτής μεθόδευσης απέναντι στο ΔΠΔ. Ο νόμος προστασίας των μελών των Αμερικανικών ενόπλεων δυνάμεων, η Τροποποίηση Nethercutt, οι Αποφάσεις 1422, 1487 και 1497 του Συμβουλίου Ασφαλείας και οι Διμερείς Συμφωνίες του Άρθρου 98 υπήρξαν οι σημαντικότεροι μέθοδοι περιορισμού της δικαιοδοσίας του ΔΠΔ στις οποίες κατέφυγαν προκειμένου να προστατεύσουν τα συμφέροντά τους.

Οι ΗΠΑ επικρίθηκαν σκληρά για την σθεναρή αντίθεση τους στο Δικαστήριο, διακινδυνεύοντας την αξιοπιστία τους και οδηγώντας τους στην απομόνωση. Δεν αποτέλεσαν όμως τη μοναδική πηγή αμφισβήτησης και αντιδράσεων απέναντι στη δικαιοδοσία του ΔΠΔ. Ακόμα και κατά τη διάρκεια σύστασης του Καταστατικού της Ρώμης, δεν ήταν λίγες οι χώρες που εξέφρασαν τις αντιρρήσεις τους σε επιμέρους όψεις της λειτουργίας και δικαιοδοσίας του ΔΠΔ, αρνούμενες να επικυρώσουν το Καταστατικό. Λαμβάνοντας υπόψη ότι ουσιαστικά πρόκειται για χώρες που

διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο από οικονομικής, στρατιωτικής και γεωπολιτικής άποψης, εύλογα αναδύονται προβληματισμοί σχετικά με τις ουσιαστικές δυνατότητες παρέμβασης του ΔΠΔ σε παραβάσεις που διαπράττονται από ή στην επικράτεια των εν λόγω κρατών.

Αναδύεται, λοιπόν, μια ευρύτερη προβληματική όσον αφορά την ικανότητα του ΔΠΔ να φέρει εις πέρας τα καθήκοντά του με αποτελεσματικότητα και καθολικότητα στη διεθνή κοινότητα η οποία διαρκώς πλήττεται από νέες προκλήσεις, όπως στην περίπτωση της Ουκρανίας όπου τα εγκλήματα πολέμου διαπράττονται από τις αρχές του 2022 με αμείωτη ένταση, προκαλώντας αποτροπιασμό και διεθνές αντιδράσεις που έως τώρα έχουν κυρίως εκφραστεί μέσω της ανθρωπιστικής βοήθειας και της αλληλεγγύης προς τον Ουκρανικό λαό που δοκιμάζεται. Κατά πόσο το πρόσφατο ένταλμα σύλληψης που εξέδωσε το ΔΠΔ εναντίον του Ρώσου Προέδρου Βλαντιμίρ Πούτιν μπορεί να επιφέρει διεθνή δικαιοσύνη μένει να αξιολογηθεί στο μέλλον.

1. Ιστορικό Υπόβαθρο

Η θεσμοθέτηση της καταστολής των διεθνών εγκλημάτων στη διεθνή έννομη τάξη συνιστά αποτέλεσμα μιας μακρόχρονης εξελικτικής διαδικασίας η οποία διατρέχει κυρίως τον 20ο αι. Ιστορικά, η διείσδυση του ποινικού δικαίου στη διεθνή έννομη τάξη είναι στενά συνδεδεμένη με τις παραβιάσεις κανόνων διεξαγωγής πολέμου. Ήδη από το τέλος του 19ου αι. υπήρξαν οι πρώτες κωδικοποιήσεις κανόνων περί διεξαγωγής εχθροπραξιών, με τις Συμβάσεις της Γενεύης του 1864 και της Αγίας Πετρούπολης του 1868, τις Συμβάσεις της Χάγης του 1899 και 1907, ιδιαίτερα δε με την 4η Σύμβαση της Χάγης περί νόμων και εθίμων πολέμου στην ξηρά και του προσαρτημένου σε αυτήν Κανονισμού, καθώς και αργότερα με τις Συμβάσεις της Γενεύης του 1929. Οι Συμβάσεις αυτές περιλάμβαναν γενικόλογες αναφορές στο ζήτημα της εγέρσεως ευθύνης - και δη ευθύνης κράτους για τις παραβιάσεις των νόμων και εθίμων πολέμου - ενώ δεν περιείχαν διατάξεις περί ποινικής ευθύνης ατόμων. Όμως, οι ουσιαστικές διατάξεις αυτών των συμβάσεων, σε συνδυασμό με την γνωστή ρήτρα Martens που αφορούσε την απευθείας εφαρμογή των γενικών αρχών του διεθνούς δικαίου σε μη ρυθμιζόμενες από ειδικό κανόνα θετού διεθνούς δικαίου περιπτώσεις τέλεσης «σοβαρών εγκλημάτων» (Bassiouni, 1999), αποτέλεσαν το θεμέλιο στην εξέλιξη του ποινικού σκέλους του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου (1914-1918), οι πιέσεις για την ποινική δίωξη των υπευθύνων για παραβιάσεις των κανόνων πολέμου και των διεθνών συνθηκών εντάθηκαν. Το πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση απόδοσης ατομικής ποινικής ευθύνη έγινε μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, στο Συνέδριο Ειρήνης των Παρισίων τον Ιανουάριο του 1919, όπου οι νικητές συνέστησαν την «Επιτροπή για τους Υπεύθυνους για τον Πόλεμο και για την Επιβολή Κυρώσεων» (Commission on the Responsibility of the Authors of War and on the Enforcement of Penalties). Έργο της Επιτροπής ήταν να ερευνήσει τις παραβιάσεις των κανόνων και των εθίμων πολέμου που είχαν διαπραχθεί από τη Γερμανία και τους συμμάχους της και κατόπιν να υποβάλει σχέδιο Καταστατικού για το Δικαστήριο που θα δίκαζε τους υπεύθυνους. Στη Συνθήκη των Βερσαλλιών, που υπεγράφη την 28η Ιουνίου του 1919 και τερμάτισε τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, συμπεριλήφθηκε η ρήτρα να δικαστεί από το Ειδικό Πενταμελές Ποινικό Δικαστήριο, με έδρα τη Λειψία, ο Γερμανός

Αυτοκράτορας Κάιζερ Γουλιέλμος ΙΙ για κατάφωρη προσβολή της διεθνούς ηθικής και του κύρους των συνθηκών (Ροζάκης, 2004, σ.25). Στα άρθρα 228-230 προβλεπόταν η δίωξη και η τιμωρία από τα εθνικά στρατιωτικά δικαστήρια των Συμμάχων των υπόλοιπων Γερμανών στελεχών των ενόπλων δυνάμεων, εγκληματιών πολέμου ενώ ζητούνταν από την Γερμανική κυβέρνηση να παραδώσει τους υπόδικους στα εθνικά αυτά Δικαστήρια. Το διεθνές δικαστήριο ωστόσο, δεν συστήθηκε ποτέ και η ανωτέρω δίκη ουδέποτε έλαβε χώρα καθότι η Ολλανδία, στην οποία είχε εντωμεταξύ καταφύγει ο Γερμανός Αυτοκράτορας, επικαλέστηκε διάφορους νομικούς λόγους που την εμπόδιζαν να τον εκδώσει, μεταξύ των οποίων η καθαρά πολιτική φύση των κατηγοριών.

Η Συνθήκη των Σεβρών του 1920 προέβλεψε επίσης τις διώξεις εγκλημάτων πολέμου αν και δεν επικυρώθηκε ποτέ από την Τουρκία. Η Αγγλία το 1921 θα προσήγαγε σε δίκη 36 Τούρκους υπεύθυνους για εγκλήματα γενοκτονίας κατά των Αρμενίων που διαπράχθηκαν το 1915 (Ροζάκης, 2004, σ.25). Πραγματοποιήθηκε όμως ανταλλαγή και η δίκη δεν πραγματοποιήθηκε. Εντέλει, η Συνθήκη των Σεβρών αντικαταστάθηκε από τη Συνθήκη της Λωζάνης (24 Ιουλίου 1923) που περιείχε μία Δήλωση περί Αμνηστίας για όλα τα τελεσθέντα εγκλήματα που σημειώθηκαν μεταξύ 1 Αυγούστου 1914 έως και 20 Νοεμβρίου 1922.

Τα επόμενα διεθνή κείμενα που αναφέρονται στη δημιουργία ενός Διεθνούς Δικαστηρίου είναι η Σύμβαση για την Πρόληψη και την Τιμωρία της Τρομοκρατίας και την ίδρυση ενός Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου το 1937 στη Γενεύη στα πλαίσια του συστήματος που δημιούργησε η Κοινωνία των Εθνών. Τα κείμενα αυτά, εντούτοις, δεν τέθηκαν σε ισχύ ελλείψει των αναγκαίων επικυρώσεων: Η πρώτη σύμβαση επικυρώθηκε μόνο από την Ινδία ενώ η δεύτερη δεν επικυρώθηκε από κανένα κράτος.

Η εμπειρία του μεσοπολέμου διαπιστώνουμε ότι ήταν αρκετά απογοητευτική για τη σύσταση ενός Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Η έμφαση δόθηκε στο εσωτερικό των κρατών, καθώς επικρατούσε η άποψη ότι η δίωξη και η τιμωρία των υπευθύνων για εγκλήματα πολέμου ήταν αρμοδιότητα των εσωτερικών δικαστηρίων. Δυστυχώς, η ανθρωπότητα ήταν αναγκασμένη να βιώσει και την εμπειρία του Β’ Παγκοσμίου Πολέμου πριν οδηγηθεί στην τελική απόφαση να τιμωρήσει όσους παραβιάζουν κατάφωρα τα ανθρώπινα δικαιώματα και το Διεθνές Δίκαιο.

Έτσι, μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και τις ακρότητες που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκειά του, η διεθνής κοινότητα κινητοποιήθηκε εκ νέου προς την κατεύθυνση της σύστασης διεθνούς ποινικού δικαιοδοτικού οργάνου για την δίωξη και τιμωρία των υπευθύνων για τις σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου. Ήδη από τα μέσα του πολέμου, οι συμμαχικές δυνάμεις υπέγραψαν τη Διακήρυξη της Μόσχας (30 Οκτωβρίου 1943) με την οποία εξέφραζαν τη συλλογική τους πρόθεση να τιμωρήσουν τους υπευθύνους για τα εγκλήματα πολέμου. Στο διάστημα αυτό συγκροτήθηκαν το δικαστήριο της Νυρεμβέργης και το δικαστήριο του Τόκυο για να δικάσουν τους κυριότερους εγκληματίες πολέμου του Ευρωπαϊκού Άξονα και της Άπω Ανατολής αντίστοιχα (Ροζάκης, 2004, σ.28-29). Το δικαστήριο της Νυρεμβέργης ιδρύθηκε με τη Συμφωνία του Λονδίνου στις 8 Αυγούστου 1945 μεταξύ των νικητριών δυνάμεων (της Γαλλίας, της ΕΣΣΔ, των ΗΠΑ και του Ηνωμένου Βασιλείου) και το δικαστήριο του Τόκυο συστήθηκε με την Ειδική Διακήρυξη του Ανώτατου Διοικητή των Συμμαχικών Δυνάμεων στο Νοτιοδυτικό Ειρηνικό, Αμερικανού Στρατηγού Douglas MacArthur, στις 19 Ιανουαρίου 1946. Σύμφωνα με το Άρθρο 6 του Καταστατικού του Στρατιωτικού Δικαστηρίου της Νυρεμβέργης, το Δικαστήριο προέβλεπε ότι στην καθ' ύλην αρμοδιότητά του ενέπιπταν τρεις κατηγορίες εγκλημάτων: εγκλήματα κατά της ειρήνης, εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, που τελέσθηκαν κατά τη διάρκεια του πολέμου από τις Δυνάμεις του Άξονα (Χουλιάρας, 2013, σ.361)

Τα δύο αυτά δικαστήρια δέχτηκαν κριτική σε πολλά σημεία. Καταρχήν, αμφισβητήθηκε ο χαρακτήρας τους ως δικαιοδοτικών οργάνων και θεωρήθηκε αντιθέτως ότι αποτελούσαν ουσιαστικά διασυμμαχικά δικαστήρια, δηλαδή όργανα τα οποία ίδρυσαν από κοινού οι νικητές του πολέμου για να διώξουν τους υπεύθυνους εγκλημάτων αντί της δικαιοδοσίας των εθνικών δικαστηρίων κάθε χώρας, και όχι αμιγώς διεθνή όργανα (Δούση & Παπατόλιας, 2004, σ. 16). Επίσης, ο τρόπος σύστασής τους, οι ελλιπείς διαδικαστικές εγγυήσεις που προβλέπονταν στα καταστατικά τους καθώς και η αδικαιολόγητη αυστηρότητα της διαδικασίας ως προς τα δικαιώματα των κατηγορουμένων, τα εξέθεσαν στην κριτική ότι αποτελούσαν όργανα σκοπιμοτήτων της διεθνούς πολιτικής των νικητών, δηλαδή «δικαστήρια των νικητών» που επέβαλλαν την ισχύ τους στους ηττημένους. Μάλιστα, αξίζει να σημειωθεί ότι στην δίκη της Νυρεμβέργης καίριο ζήτημα υπήρξε η καταστρατήγηση

του αξιώματος του ποινικού δικαίου *nullum crimen nulla poena sine lege* εφόσον δεν υπήρχε γραπτό δίκαιο που να θεσπίζει ποια πράξη ή παράλειψη συνιστούσε έγκλημα διεθνούς ενδιαφέροντος.

Εντούτοις, πέρα από τις ατέλειες και την κριτική που ασκήθηκε στα εν λόγω δικαστήρια, δεν αναιρείται η συμβολή τους στην αναγνώριση για πρώτη φορά σε διεθνές επίπεδο της ατομικής ποινικής ευθύνης σε εγκληματίες πολέμου. Τη δίκη της Νυρεμβέργης ακολούθησαν και άλλες δίκες στο εσωτερικό της Γερμανίας με βάση το Νόμο 10/1945 του Συμμαχικού Συμβουλίου Ελέγχου, το οποίο διοικούσε τη Γερμανία έως το 1949. Μετά την ολοκλήρωση της δίκης της Νυρεμβέργης, του Τόκιο και του Νόμου 10/1945 και για τις επόμενες τέσσερις δεκαετίες δεν πραγματοποιήθηκαν διώξεις σε διεθνές επίπεδο παρά μόνο σε εσωτερικό επίπεδο. Το 1946, και προς την κατεύθυνση να δοθεί μια απάντηση στις επικρίσεις που εκφράστηκαν περί δικαίου των νικητών, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών με ψήφισμά της επιβεβαίωσε τις αρχές της Νυρεμβέργης ενώ ζήτησε από την Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου να κωδικοποιήσει τις αρχές αυτές και να προχωρήσει στην εκπόνηση ενός κώδικα εγκλημάτων κατά της ειρήνης και ασφάλειας της ανθρωπότητας. Η Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου προχώρησε στην κατάρτιση ενός καταλόγου με τις επτά αρχές της Νυρεμβέργης, ο οποίος σήμερα συνιστά διεθνές εθιμικό δίκαιο (Code of Crimes Against the Peace and Security of Mankind). Ειδικότερα, η αναγνώριση της αρχής περί της ατομικής ποινικής ευθύνης σε διεθνές επίπεδο για διεθνή εγκλήματα αποτελεί τον θεμέλιο λίθο στον οποίο στηρίχθηκε το πλέγμα της διεθνούς ποινικής καταστολής. Το 1948 υπεγράφη η Σύμβαση για την πρόληψη και την καταστολή του εγκλήματος της γενοκτονίας, είτε αυτό διαπράττεται εν καιρώ πολέμου είτε εν καιρώ ειρήνης, και προβλέπει την ατομική ποινική ευθύνη για τη διάπραξή του. Στις 28 Νοεμβρίου 1968 υιοθετήθηκε από τον ΟΗΕ η Σύμβαση για το απαράγραπτο των εγκλημάτων πολέμου και των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και το 1973 υπεγράφη η Σύμβαση για την εξάλειψη του εγκλήματος του apartheid.

Οι προσπάθειες έμειναν στάσιμες κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Τα κράτη δεν ήταν διατεθειμένα να προχωρήσουν σε διώξεις υπευθύνων για εγκλήματα πολέμου με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μια νοοτροπία ρεαλισμού, κυνισμού και ατιμωρησίας στις κυβερνήσεις, νοοτροπία που είχε επικρατήσει και στη διάρκεια του μεσοπολέμου. Το ενδιαφέρον, ωστόσο, των Ηνωμένων Εθνών ενεργοποιείται εκ νέου

μετά το 1989-1990, χρονική στιγμή κατά την οποία η διεθνής κοινότητα αρχίζει να εξέρχεται από την αντιπαλότητα του ανατολικού-δυτικού μπλοκ αλλά συγχρόνως και να ταλαντεύεται από τα γεγονότα στο Κουβέιτ, στη Γιουγκοσλαβία, στη Ρουάντα και αλλού, γεγονότα που καθιστούν ιδιαίτερα επίκαιρο το ζήτημα της δημιουργίας διεθνών μηχανισμών καταστολής των διεθνών εγκλημάτων.

Απόρροια του ανωτέρω κλίματος ήταν η σύσταση από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών δύο ad hoc δικαστηρίων για να δικάσουν τους υπεύθυνους σοβαρών παραβιάσεων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου που διαπράχθηκαν στην πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα με τη μορφή «φυλετικής κάθαρσης» και οι οποίες συνιστούσαν απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια.

Η αποστολή του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για την πρώην Γιουγκοσλαβία είχε διττό χαρακτήρα: αφενός κατασταλτικό, με τη δυνατότητα προσαγωγής ενώπιον του των υπευθύνων για σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου που διαπράχθηκαν στο έδαφος της πρώην Γιουγκοσλαβίας από το 1991, και αφετέρου προληπτικό, με την συμβολή του στην αποτροπή τέλεσης νέων εγκλημάτων και την αποκατάσταση και διατήρηση της ειρήνης στην περιοχή. Το δικαστήριο αυτό έχει μέχρι σήμερα ασκήσει ποινική δίωξη κατά 161 προσώπων και έχει δικάσει 126 υποθέσεις, με πιο γνωστή την υπόθεση του πρώην Προέδρου της Σερβίας Slobodan Milosevic ο οποίος απεβίωσε κατά την εξέλιξη της δίκης.

Ομοίως, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Ρουάντα συγκροτήθηκε για να δικάσει τους υπευθύνους για την γενοκτονία και άλλες σοβαρές παραβιάσεις που διαπράχθηκαν στο έδαφος της Ρουάντα κατά τη διάρκεια του έτους 1994. Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για τη Ρουάντα είχε στην καθ΄ ύλην αρμοδιότητα του (ratione materiae) την καταστολή τεσσάρων κατηγοριών εγκλημάτων πολέμου: τη γενοκτονία, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και τις παραβιάσεις του κοινού άρθρου 3 των Συμβάσεων της Γενεύης του 1949 και του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου ΙΙ του 1977 για την προστασία των θυμάτων μη διεθνών ενόπλων συρράξεων .

Ανεξάρτητα από την κριτική που έχει ασκηθεί ως προς την νομιμότητα της σύστασης των ανωτέρω δικαστηρίων και τον επιλεκτικό τους χαρακτήρα (Drumbl, 2015) δεν αμφισβητείται εντούτοις ότι αποτελούν τα πρώτα γνήσια διεθνή ποινικά δικαστήρια με εγγυήσεις ανεξαρτησίας. Τα ad-hoc δικαστήρια όχι μόνο ώθησαν την αύξηση των διώξεων από τα εθνικά δικαστήρια, αλλά ενίσχυσαν επίσης την πολιτική υποστήριξη

για ένα μόνιμο διεθνές δικαστήριο. Εξάλλου, το θέμα είχε ήδη επανέλθει στην ημερήσια διάταξη μετά από πρωτοβουλία του Τρινιντάντ και Τομπάγκο το 1989, αλλά η διαδικασία των Ηνωμένων Εθνών δεν απέκτησε δυναμική μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1990 (Fehl, 2004).

Η ορθή απονομή της δικαιοσύνης, ο σεβασμός της αρχής της δίκαιης δίκης και των δικαιωμάτων των κατηγορουμένων, οι διαδικασίες που προβλέπονται για την εκτίμηση των αποδείξεων και η προστασία των μαρτύρων και των θυμάτων, μαρτυρούν την ουσιαστική τους διαφορά από τα «δικαστήρια των νικητών» και την εξομοίωσή τους με τα τακτικά ποινικά δικαστήρια των εθνικών εννόμων τάξεων. Παρόλα αυτά τα εν λόγω δικαστήρια αποτελούν ad hoc θεσμικά μορφώματα με περιορισμένη δικαιοδοσία. Ιδρύθηκαν δηλαδή για να δικάσουν μία συγκεκριμένη δέσμη εγκλημάτων που διαπράχθηκαν σε ορισμένο τόπο και χρόνο, γεγονός που εγείρει το ζήτημα της επιλεκτικής δικαιοσύνης και ενδεχομένως γεννά προβληματισμούς όσον αφορά τις υποθέσεις με τις οποίες επιλέγουν να ασχοληθούν ως απόρροια επιβολής των ισχυρών του πλανήτη. Έτσι, δεν φαίνεται να αποτελούν την ενδεδειγμένη λύση για την αποτελεσματική ποινική προστασία του διεθνούς δικαίου, έλλειμμα που θα μπορούσε να καλυφθεί μόνο με την ίδρυση ενός διαρκούς οικουμενικού δικαστικού σώματος.

Η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών ανέθεσε το 1989 στην Επιτροπή Διεθνούς Δικαίου (International Law Commission) την επεξεργασία ενός σχεδίου πρότασης για ένα Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο. Με την καθοδήγηση του ειδικού εισηγητή James Crawford, η Επιτροπή υπέβαλε ένα σχέδιο Καταστατικού για το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο το 1994. Το 1995, με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης, ιδρύθηκε μια ad hoc Προπαρασκευαστική Επιτροπή (Preparatory Committee on the Establishment of an International Criminal Court) με σκοπό την προετοιμασία ενός ευρέως αποδεκτού και παγιωμένου κείμενου που θα προέβλεπε την δημιουργία ενός Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Η Προπαρασκευαστική Επιτροπή πραγματοποίησε μια σειρά συσκέψεων στις οποίες κλήθηκαν και συμμετείχαν εκπρόσωποι κρατών, διεθνών οργανισμών και ΜΚΟ. Τελικά, οι προσπάθειες του ΟΗΕ δικαιώθηκαν στη Διπλωματική Διάσκεψη της Ρώμης στις 15 Ιουνίου 1998 οι εργασίες της οποίας οδήγησαν στην υιοθέτηση της συστατικής πράξης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου από τη Διπλωματική Διάσκεψη των ΗΕ που συγκαλέστηκε για αυτό το

σκοπό στη Ρώμη. Στη Διάσκεψη αυτή συμμετείχαν αντιπροσωπείες από 160 κράτη, και ως παρατηρητές 33 διακυβερνητικές οργανώσεις, 14 ειδικευμένοι φορείς των ΗΕ και 236 μη κυβερνητικές οργανώσεις. Κύριο μέλημα της Διάσκεψης ήταν να συζητηθεί το σχέδιο Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου και να επιδιωχθεί η διαμόρφωση κοινά αποδεκτών θέσεων για τα ζητήματα που δεν είχαν επιλυθεί στο προπαρασκευαστικό στάδιο της επεξεργασίας του σχεδίου, ώστε τελικώς να υιοθετηθεί ένα οριστικό κείμενο.

Το μεγαλύτερο μέρος των διαπραγματεύσεων έγινε ανεπίσημα και λόγω πίεσης χρόνου ήταν εντατικές και πολύωρες ενώ δεν έλλειψαν οι διαφωνίες όσον αφορά τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου αλλά και τη σχέση του με τα εθνικά δικαστήρια και με το Συμβούλιο Ασφαλείας (Gargiulo, 1999. Weschler, 2000). Απόρροια των διαφωνιών αυτών ήταν ο σχηματισμός τριών βασικών ομάδων κρατών. Η πρώτη, η λεγόμενη «like-minded group», ή προοδευτική ομάδα (Δούση & Παπατόλιας, 2004, σ.21), αποτελούμενη κυρίως από τις Ευρωπαϊκές αναπτυσσόμενες χώρες, υποστήριξε την καθιέρωση ενός ισχυρού Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Τη δεύτερη ομάδα, τη λεγόμενη «Non-Aligned Movement», αποτελούσαν τα μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, μεταξύ των οποίων οι ΗΠΑ και η Κίνα, με εξαίρεση τη Μεγάλη Βρετανία η οποία προσχώρησε στα ομοϊδεατικά κράτη της πρώτης ομάδας. Αυτή η ομάδα προωθούσε την ιδέα σύστασης ενός θεσμού με περιορισμένη δικαιοδοσία που όμως θα εξασφάλιζε ενισχυμένο ρόλο για το Συμβούλιο Ασφαλείας. Στην τρίτη ομάδα συμμετείχαν κράτη όπως η Ινδία, το Μεξικό και η Αίγυπτος τα οποία διαφοροποιούνταν κυρίως ως προς την καθ' ύλη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου και ως προς τον ενδεχόμενο ρόλο του Συμβουλίου Ασφαλείας. Η σύγκλιση των απόψεων και η υιοθέτηση του Καταστατικού κατέστη δυνατή χάρη στη διπλωματική δεξιότητα του προέδρου Phillippe Kirsch. Η συστηματική προσπάθεια αμφισβήτησης της ίδρυσης και λειτουργίας του θεσμού από τις ΗΠΑ δεν ανέβαλε τη θέση σε ισχύ του Καταστατικού του.

Τελικά, στις 17 Ιουλίου 1998 το Καταστατικό υιοθετήθηκε με τη σύμφωνη γνώμη 120 κρατών, εκ των οποίων μόνο τα 96 το υπέγραψαν. Τα κράτη των ΗΠΑ, της Ινδίας, της Κίνας, της Τουρκίας, του Ισραήλ, των Φιλιππίνων και της Σρι Λάνκα ψήφισαν κατά του δικαστηρίου, 21 κράτη ψήφισαν λευκό και 12 απείχαν (Δούση & Παπατόλιας, 2004, σ.23). Οι ΗΠΑ υπήρξαν από τους πιο ενεργούς υποστηρικτές της Διεθνούς

Ποινικής Δικαιοσύνης και διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία των πρώτων Στρατιωτικών και των ad hoc Δικαστηρίων. Συμμετείχαν με μια εξέχουσα αντιπροσωπεία στις διαπραγματεύσεις της Συνθήκης της Ρώμης του 1998 και ενώ αρχικά στήριξαν τη δημιουργία ενός Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, με την υπογραφή του Προέδρου Clinton στις 31 Δεκεμβρίου 2000, τελικά αποποιήθηκαν οποιεσδήποτε υποχρεώσεις απέρρεαν από το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου στις 6 Μαΐου 2002, δημιουργώντας την εντύπωση μιας διπλωματικής ήττας για την αμερικανική δύναμη (Brown, 2000). Οι ΗΠΑ συνέχισαν να αντιτάσσονται και να επιδιώκουν την υπονόμευση του ΔΠΔ, με διάφορες μεθόδους, προκαλώντας ασυμφωνία και δυσαρέσκεια.

Λαμβάνοντας υπόψη τα άρθρα 121 και 123 του Καταστατικού καθώς και την απόφαση της Συνέλευσης των συμβαλλόμενων κρατών μερών στις 29 Νοεμβρίου 2009, πραγματοποιήθηκε η Διάσκεψη Αναθεώρησης του Καταστατικού της Ρώμης στην Καμπάλα της Ουγκάντας στις 31 Μαΐου με 11 Ιουνίου 2010. Ουσιαστικά συζητήθηκαν τρεις προτάσεις τροποποίησης του Καταστατικού της Ρώμης: η πιθανή διαγραφή του άρθρου 124, ο καθορισμός του εγκλήματος της επίθεσης και η τροποποίηση - προσθήκη στο άρθρο 8 του Καταστατικού της Ρώμης των πράξεων XVII, XVIII, XIX. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου περίπου 4.600 αντιπρόσωποι κρατών, διακυβερνητικών και μη κυβερνητικών οργανώσεων συμμετείχαν στη Διάσκεψη. Μετά από συνεδριάσεις δύο εβδομάδων ορίστηκε τελικά το έγκλημα της επίθεσης και οι προϋποθέσεις άσκησης της δικαιοδοσίας του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου σε αυτό, αποφασίστηκε η διατήρηση του άρθρου 124, τροποποιήθηκε το άρθρο 8 του Καταστατικού, αποφασίσθηκε η ενίσχυση της εκτέλεσης των ποινών από τα συμβαλλόμενα κράτη και πραγματοποιήθηκε απολογισμός της διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης με ψηφίσματα, δηλώσεις και περιλήψεις συζητήσεων. Η Διάσκεψη Αναθεώρησης στην Ουγκάντα προσέφερε μια άριστη ευκαιρία να ανανεωθεί η δέσμευση των κρατών μερών για την ποινική δίωξη των σοβαρότερων εγκλημάτων.

2. Η σύσταση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου

Η ίδρυση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου αποτελεί αναμφισβήτητα τη σημαντικότερη εξέλιξη στον τομέα της διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης, καθιστώντας ισχυρότερη και μονιμότερη την παρουσία της διεθνούς ποινικής έννομης τάξης. Η απόφαση ίδρυσης του Δικαστηρίου αποτελεί μια μείζονος σημασίας ιστορική καινοτομία στο βαθμό που θέτει τις βάσεις της οργάνωσης και λειτουργίας ενός μόνιμου διεθνούς θεσμού απονομής ποινικής δικαιοσύνης με σκοπό την καταστολή των διεθνών εγκλημάτων που πλήττουν τη διεθνή κοινότητα στο σύνολό της. Εξάλλου, παρόλο που το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο γεννήθηκε στους κόλπους του ΟΗΕ, δεν αποτελεί όργανό του αλλά συνιστά ανεξάρτητο διεθνές δικαιοδοτικό όργανο με διεθνή νομική προσωπικότητα, το οποίο συνεργάζεται με τον ΟΗΕ βάσει ειδικής συμφωνίας. Η έδρα του, όπως ορίζεται στο Καταστατικό του, βρίσκεται στη Χάγη της Ολλανδίας, η οποία πλέον συνιστά την «δικαστική πρωτεύουσα» του κόσμου.

Το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, το οποίο υιοθετήθηκε από τη Διπλωματική Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών που πραγματοποιήθηκε στη Ρώμη το 1998, αποτελεί διεθνή σύμβαση και περιλαμβάνει 128 άρθρα (εκτός του προοιμίου και της τελικής πράξης), τα οποία ρυθμίζουν την ίδρυση, οργάνωση και τις βασικές λειτουργίες του νέου θεσμού, ενώ παράλληλα καθορίζονται το εφαρμοστέο δίκαιο, τα εγκλήματα που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του, οι κανόνες διεξαγωγής της δίκης καθώς επίσης οι γενικές αρχές που διέπουν το ποινικό δίκαιο και οι ποινές. Η υιοθέτηση του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου συνιστά ένα τεράστιο βήμα στην εξέλιξη τόσο του διεθνούς δικαίου όσο ειδικότερα και κυρίως του Διεθνούς Ποινικού Δικαίου, αφού θεσπίζεται σε μόνιμη βάση ατομική ποινική ευθύνη των υπαιτίων για τη διάπραξη των εγκλημάτων που εγγράφονται στη δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Οι γενικές αρχές του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου που διέπουν τη λειτουργία του, διαμορφώνουν τη νομική του φύση και καθιερώνονται στο Προοίμιο του Καταστατικού είναι οι εξής: η αρχή της ανεξαρτησίας, της νομιμότητας, της ειδικότητας της δικαιοδοσίας και η αρχή της συμπληρωματικότητας. Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο δεν είναι ad hoc, άλλα διαρκές, μόνιμο και με οικουμενική αρμοδιότητα.

Ειδικότερα όσον αφορά στην φυσιογνωμία του Δικαστηρίου, δύο είναι οι βασικές αρχές που προσδιορίζουν την ταυτότητα του: η αρχή της συμπληρωματικότητας (complementarity principle) σε σχέση με τα εθνικά δικαστήρια και η αυτόνομη θεσμική του υπόσταση. Όπως προκύπτει από την παράγραφο 10 του Προοιμίου και το πρώτο άρθρο του Καταστατικού, το Δικαστήριο λειτουργεί συμπληρωματικά με τα εθνικά ποινικά δικαστήρια όσον αφορά την δίωξη και τιμωρία των εγκλημάτων που περιλαμβάνονται στο άρθρο 5 και σύμφωνα με τους ορισμούς των άρθρων 17-19 του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Αυτή είναι μια από τις βασικές διαφορές του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου σε σχέση με τα ad hoc δικαστήρια για την πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα τα οποία διέθεταν προτεραιότητα σε σχέση με τα εθνικά δικαστήρια με αποτέλεσμα να μπορούν να παρέμβουν ενώπιον τους σε κάθε στάδιο της ποινικής δίωξης και να αιτηθούν την παραπομπή και εκδίκαση της υπόθεσης ενώπιον τους, αν συνέτρεχαν ειδικοί λόγοι. Αντιθέτως, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο είναι αρμόδιο να επιληφθεί μιας υπόθεσης μόνο όταν το κράτος, στην δικαιοδοσία του οποίου εμπίπτει η εκδίκαση ενός συγκεκριμένου εγκλήματος, αδυνατεί, είναι γνησίως απρόθυμο να ολοκληρώσει τη σχετική διαδικασία ή έχει ήδη ασκήσει δίωξη κι επομένως το Δικαστήριο δεν επιτρέπεται να εκδικάσει εκ νέου την υπόθεση σύμφωνα με την αρχή ne bis in idem, όπως προβλέπεται στο Άρθρο 20, παρ.3 (Ροζάκης, 2004, σ.54).

Επιπλέον, από την ανωτέρω αρχή συνάγεται ότι το ΔΠΔ δεν θα έχει προτεραιότητα στην ανάληψη μιας υπόθεσης έναντι των εθνικών δικαστηρίων όταν τίθεται περίπτωση ταυτόχρονης ενεργοποίησης για το ίδιο ζήτημα. Η συμπληρωματικότητα της δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου συνίσταται στο ότι το Δικαστήριο θα μπορεί να επιλαμβάνεται μιας υπόθεσης μόνο στις περιπτώσεις όπου τα αρμόδια εθνικά δικαστήρια δεν επιθυμούν να ασκήσουν ποινικές διώξεις ή αδυνατούν να το πράξουν διότι η εθνική ποινική δικαιοσύνη απουσιάζει ή κρίνεται αναποτελεσματική. Ο συμπληρωματικός χαρακτήρας της δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου αποτελεί προϊόν συμβιβασμού και σημείο ισορροπίας μεταξύ της εθνικής κυριαρχίας των κρατών και της μεταβίβασης αρμοδιοτήτων ποινικής φύσης σε ένα διεθνές δικαιοδοτικό όργανο. Η υιοθέτηση της αρχής αυτής συνδέθηκε με την επιθυμία των κρατών να

διατηρήσουν μεν οι εθνικές ποινικές δικαιοδοσίες το προβάδισμα, να αποδοθεί δε συμπληρωματικός παρεμβατικός ρόλος σε ένα διεθνές όργανο.

Η αρχή της συμπληρωματικότητας διατυπώνεται στο άρθρο 1 του Καταστατικού και εξειδικεύεται στο άρθρο 17 έως 19. Στα εν λόγω άρθρα προσδιορίζεται η απροθυμία και η αδυναμία ενός κράτους να παραπέμψει σε δίκη τους υπευθύνους για ένα έγκλημα. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο μπορεί να διαπιστώσει απροθυμία, πρώτον όταν η εθνική διαδικασία ή απόφαση να μην ασκηθεί ποινική δίωξη ελήφθη ώστε να προστατευτεί ο υπεύθυνος από την ποινική του ευθύνη για εγκλήματα που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, δεύτερον, όταν υπήρξε αδικαιολόγητη καθυστέρηση στη διαδικασία η οποία είναι ασυμβίβαστη με την πρόθεση να αχθεί το συγκεκριμένο πρόσωπο ενώπιον της δικαιοσύνης και τρίτον, όταν η διαδικασία δεν διεξήχθη ή δεν διεξάγεται ανεξάρτητα ή αμερόληπτα (αρθ. 17 παρ 2). Για να προσδιοριστεί η αδυναμία δίωξης των υπευθύνων από ένα κράτος, το Δικαστήριο θα πρέπει να εξετάσει αν, λόγω πλήρους ή ουσιαστικής κατάρρευσης ή μη ύπαρξης του εθνικού δικαστικού συστήματος, το κράτος δεν είναι σε θέση να εξασφαλίσει την παρουσία του κατηγορουμένου ή να συλλέξει τα απαραίτητα αποδεικτικά στοιχεία και μαρτυρίες ή αν είναι ανίκανο να φέρει εις πέρας τη διαδικασία (αρθ. 17 παρ. 3). Ένα άλλο στοιχείο που καταδεικνύει την αυτονομία της προσωπικότητας του Δικαστηρίου είναι οι σχέσεις του με τα κράτη. Το Δικαστήριο ασκεί τις εξουσίες του στο έδαφος οποιουδήποτε κράτους-μέλους και κατόπιν ειδικής συμφωνίας στο έδαφος οποιουδήποτε άλλου κράτους (αρθ. 4 παρ. 2).

2.1. Η δομή του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου

Τα όργανα του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, που αποτελούν τρεις βαθμίδες δικαιοδοσίας, είναι σύμφωνα με το άρθρο 35 του Καταστατικού: α) το Προεδρείο, β) το τμήμα Προδικασίας, το Πρωτοβάθμιο τμήμα και το τμήμα Εφέσεων, γ) το γραφείο του Εισαγγελέα και η Γραμματεία του Δικαστηρίου. Στελεχώνονται από 18 δικαστές που εκλέγονται από τη Γενική Συνέλευση των κρατών-μερών για εννέα χρόνια από δύο καταλόγους υποψηφίων διεθνολόγων και ποινικολόγων βάσει της φύσης των λειτουργιών που κάθε τμήμα εκτελεί, τα προσόντα και την εμπειρία κάθε δικαστή. Το Καταστατικό του ΔΠΔ επιβάλλει οι δικαστές να αντιπροσωπεύουν τα κυριότερα

νομικά συστήματα του κόσμου και να προέρχονται από όλες τις γεωγραφικές περιοχές του. Ταυτόχρονα επιδιώκεται και η δίκαιη εκπροσώπηση και των δύο φύλων.

Το Προεδρείο αποτελείται από τον Πρόεδρο και τους δύο αντιπρόεδρους και η θητεία τους είναι τριετής, με δυνατότητα μιας ακόμη ανανέωσης. Ο ρόλος του Προεδρείου, πλην του εθιμοτυπικού στοιχείου που εμπεριέχει αφού σε αυτό ανατίθεται κυρίως η προς τα έξω εκπροσώπηση του Δικαστηρίου, έχει και ουσιαστικό περιεχόμενο αφού αυτό αποφασίζει για τον πιθανό αποκλεισμό ενός δικαστή από μια υπόθεση, προτείνει την αύξηση των δικαστών και φροντίζει για την διοίκηση του Δικαστηρίου. Ο Εισαγγελέας αντιπροσωπεύει τον σημαντικότερο θεσμό του Δικαστηρίου καθώς αποφασίζει για την άσκηση της ποινικής δίωξης κατά προσώπων που ενέχονται στη διάπραξη εγκλημάτων όταν μια χώρα ή το Συμβούλιο Ασφαλείας παραπέμψουν στο ΔΠΔ μια «κατάσταση» στην οποία φαίνεται ότι έχουν διαπραχθεί τέτοια εγκλήματα, ή όταν ο ίδιος διαθέτει αξιόπιστες πληροφορίες από οποιαδήποτε πηγή ότι τέτοια εγκλήματα έχουν διαπραχθεί μέσα σε γεωγραφικό χώρο στον οποίο το ΔΠΔ μπορεί να ασκήσει τη δικαιοδοσία του. Η εξουσία του είναι, επομένως, ευρύτατη και πρωτόγνωρη στην παγκόσμια δικαστική αλλά και πολιτική σκηνή τόσο που είναι φυσικό να δημιουργεί ανησυχία και φόβους όχι μόνο σε σχέση με τον τρόπο άσκησής της αλλά και για την πιθανότητα κατάχρησής της. Αυτή η ανησυχία και οι φόβοι ήταν διάχυτοι σ' όλη τη διάρκεια της προετοιμασίας αλλά και κατά την ίδια τη Διάσκεψη της Ρώμης. Επρόκειτο για τον φόβο άσκησης εισαγγελικών διώξεων στη βάση επιπόλαιων και πολιτικά υποκινούμενων κατηγοριών. Στην πράξη ο φόβος αποδείχτηκε υπερβολικός αφού η Εισαγγελία έχει μέχρι σήμερα ασκήσει με εξαιρετική φειδώ την εξουσία αυτή.

Το Γραφείο του Εισαγγελέα αποτελεί ένα ανεξάρτητο και ξεχωριστό όργανο του Δικαστηρίου που είναι αρμόδιο για την παραλαβή αναφορών, καθώς επίσης κάθε ουσιώδους και τεκμηριωμένης πληροφορίας για εγκλήματα που υπάγονται στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου, την εξέταση τους και τη διεξαγωγή ερευνών και διώξεων. Ο Εισαγγελέας εκλέγεται από την απόλυτη πλειοψηφία του συνόλου των κρατικών συμβαλλόμενων μερών του Καταστατικού, με μυστική ψηφοφορία, και η θητεία του είναι εννεαετής, χωρίς δυνατότητα επανεκλογής. Τα προσόντα που ζητούνται από τον υποψήφιο Εισαγγελέα και τους υποψήφιους Αντεισαγγελείς είναι

ο εξαιρετικά ηθικός χαρακτήρας, οι υψηλές ικανότητες και η μεγάλη πείρα στη δίωξη και εκδίκαση ποινικών υποθέσεων. Όπως είναι φυσικό, δεν μπορούν να έχουν οποιαδήποτε άλλη επαγγελματική απασχόληση ούτε να μετέχουν σε άλλη δραστηριότητα που μπορεί να επηρεάσει τα καθήκοντα τους ή να θέσει σε κίνδυνο την εμπιστοσύνη στην ανεξαρτησία τους. Δεν μπορούν, ακόμη, να αναμειχθούν σε οποιαδήποτε δραστηριότητα που μπορεί αντικειμενικά να θέσει σε αμφιβολία την αμεροληψία τους. Ο Εισαγγελέας και οι Αντεισαγγελείς μπορούν να ζητήσουν την εξαίρεσή τους οι ίδιοι από μία υπόθεση. Το Καταστατικό αναφέρεται επίσης στην περίπτωση του αποκλεισμού του Εισαγγελέα ή Αντεισαγγελέα από μια υπόθεση κατόπιν αιτήματος του κατηγορουμένου. Η διαδικασία λαμβάνει χώρα ενώπιον του Τμήματος Εφέσεων. Η γραμματεία ενεργεί υπό την εξουσία της Προεδρίας και είναι αρμόδια για εξωδικαστικά θέματα της διοικήσεως και υπεύθυνη για την εύρυθμη λειτουργία του Δικαστηρίου. Όπως ορίζεται από το Καταστατικό, ο Γραμματέας είναι «ο κύριος διοικητικός αξιωματούχος του Δικαστηρίου» και εκλέγεται με μυστική ψηφοφορία από την απόλυτη πλειοψηφία του συνόλου των Δικαστών-μελών του Δικαστηρίου για θητεία πέντε ετών.

2.2 Δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου

Σκοπός του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου είναι η ποινική δίωξη και τιμωρία όλων εκείνων των προσώπων που διέπραξαν σοβαρά εγκλήματα Διεθνούς Δικαίου που ενδιαφέρουν τη διεθνή κοινότητα στο σύνολο της. Το άρθρο 5 του Καταστατικού ορίζει ότι στην ratione materiae, ειδική δικαιοδοσία του, εμπίπτουν τα πλέον σοβαρά εγκλήματα διεθνούς συμφέροντος: (α) Το έγκλημα της γενοκτονίας (The crime of genocide), (β) Εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (Crimes against humanity), (γ) Εγκλήματα πολέμου (War crimes), και (δ) Το έγκλημα της επίθεσης (The crime of aggression). Η προσθήκη νέων κατηγοριών εγκλημάτων στον παραπάνω κατάλογο είναι επίσης δυνατή μέσω της διαδικασίας αναθεώρησης του Καταστατικού (άρθ. 123).

Αναλυτικότερα, γενοκτονία καλείται οποιαδήποτε από τις ειδικά απαριθμούμενες πράξεις (θανάτωση μελών της ομάδας, πρόκληση βαρείας σωματικής η διανοητικής βλάβης σε βάρος μελών της ομάδας κλπ.) διαπράττεται με την πρόθεση

καταστροφής, εν όλω ή εν μέρει, μιας εθνικής, εθνοτικής, φυλετικής ή θρησκευτικής ομάδας. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η γενοκτονία ήταν το μόνο έγκλημα για το οποίο υπήρξε συναίνεση τόσο για τη συμπερίληψή του στο Καταστατικό όσο και για τον ορισμό του που επαναλαμβάνει τον ορισμό της Σύμβασης για την πρόληψη και την καταστολή του εγκλήματος της γενοκτονίας του 1948. Δεν συνέβη όμως το ίδιο και με τις άλλες κατηγορίες εγκλημάτων, ο ορισμός των οποίων προκάλεσε έντονες συζητήσεις κατά τις διαπραγματεύσεις. Τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο Καταστατικό του ΔΠΔ (άρθ. 7 παρ. 1), αφορούν οποιαδήποτε από τις ειδικά απαριθμούμενες κατωτέρω πράξεις όταν διαπράττεται ενσυνείδητα ως μέρος ευρείας ή συστηματικής επίθεσης που κατευθύνεται κατά οποιοσδήποτε άμαχου πληθυσμού. Τέτοιες πράξεις αφορούν, μεταξύ άλλων, ανθρωποκτονία με πρόθεση, εξόντωση, εκτόπιση ή βίαιη μετακίνηση πληθυσμού, φυλάκιση, βασανιστήρια, βιασμό, «απαρτχάιντ», οι οποίες ορίζονται με σαφήνεια στο Καταστατικό (άρθ. 7 παρ. 2). Το άρθρο αυτό αποτυπώνει και κωδικοποιεί το περιεχόμενο των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας όπως είχε διαμορφωθεί κατά τη περίοδο της Νυρεμβέργης καθώς και στα Καταστατικά των ad hoc ΔΠΔ, εμπεριέχει όμως και στοιχεία που υποδηλώνουν μια προοδευτική ανάπτυξη του δικαίου. Αν και ο παραπάνω ορισμός υπήρξε καρπός συμβιβασμών, περιλαμβάνει ορισμένα θετικά σημεία τα οποία χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής. Κατά πρώτον, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας δεν συνδέονται με την ύπαρξη ένοπλης σύρραξης, με αποτέλεσμα να διευρύνεται το πεδίο εφαρμογής της σχετικής διάταξης και σε πράξεις που δύνανται να διαπραχθούν εν καιρώ ειρήνης. Δεύτερον, στην απαρίθμηση των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας περιλαμβάνονται ως αξιόποινες ορισμένες πράξεις οι οποίες δεν είχαν προηγουμένως χαρακτηρισθεί ως εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, όπως η υποχρεωτική κύηση, ο εξαναγκασμός σε πορνεία ή η βίαιη εξαφάνιση προσώπων. Η συμπερίληψη αυτών των πράξεων στοχεύει στη διεύρυνση της προστασίας ασθενέστερων κοινωνικών ομάδων, όπως οι γυναίκες και τα παιδιά, ενώ παράλληλα αποτυπώνει τις σύγχρονες εξελίξεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου.

Τρίτον, για να στοιχειοθετούνται τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας θα πρέπει να τελούνται εν γνώσει των δραστών στο πλαίσιο μιας ευρείας ή συστηματικής επίθεσης και εφόσον πληρούνται άλλοι δύο όροι, δηλαδή η διάπραξη σε μεγάλη κλίμακα και

η ύπαρξη πολιτικής ενός κράτους ή μιας οργάνωσης που να στοχεύει στη διάπραξη μιας τέτοιας επίθεσης (άρθ. 7 παρ. 2).

Τα εγκλήματα πολέμου (άρθ. 8 παρ. 1) αφορούν, υπό την έννοια του Καταστατικού, τις απαριθμούμενες σοβαρές παραβιάσεις του διεθνούς συμβατικού και εθιμικού δικαίου που εφαρμόζεται στις ένοπλες συρράξεις, ιδιαίτερα όταν διαπράχθηκαν ως μέρος σχεδίου ή πολιτικής ή ως μέρος ευρείας κλίμακας τέλεσης τέτοιων εγκλημάτων. Τέτοιες παραβιάσεις αποτελούν, μεταξύ άλλων, η ανθρωποκτονία με πρόθεση, τα βασανιστήρια, η σύλληψη ομήρων, η στρατολόγηση παιδιών ηλικίας κάτω των δεκαπέντε ετών, η μεταφορά εποίκων σε κατεχόμενα εδάφη, οι επιθέσεις κατά προσώπων που συμμετέχουν σε αποστολές ανθρωπιστικής βοήθειας ή σε ειρηνευτικές αποστολές σύμφωνα με τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, η επίθεση ή ο βομβαρδισμός κατά ανοχύρωτων πόλεων, χωριών ή κτιρίων που δεν αποτελούν στρατιωτικούς στόχους. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι από τον κατάλογο των πράξεων που συνιστούν εγκλήματα πολέμου απουσιάζουν εγκλήματα που αφορούν τη χρήση ορισμένων όπλων μαζικής καταστροφής, όπως τα βιολογικά και τα χημικά όπλα, καθώς και νάρκες κατά προσωπικού.

Ως προς τα πρόσωπα που μπορούν να παραπεμφθούν ενώπιον του (ratione personae)

Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο έχει δικαιοδοσία μόνο επί φυσικών προσώπων, που έχουν συμπληρώσει τα δεκαοκτώ έτη κατά τη χρονική στιγμή της τέλεσης των εγκλημάτων για τα οποία κατηγορούνται (άρθ. 25 παρ. 1). Αποκλείονται, δηλαδή, από το πεδίο της δικαιοδοσίας του νομικές οντότητες όπως κράτη, επιχειρήσεις ή οργανώσεις. Η αρχή της ατομικής ποινικής ευθύνης εξειδικεύεται με σειρά ρυθμίσεων που περιλαμβάνουν όλες τις μορφές σχέσεων του κατηγορουμένου με το έγκλημα (απόπειρα, συμμετοχή, προσταγή, άμεση και δημόσια παρακίνηση στην περίπτωση της γενοκτονίας). Η επίσημη ιδιότητα των προσώπων δεν επηρεάζει ούτε συνιστά λόγο μείωσης της ποινής τους, ανεξαρτήτως της θέσης τους στην κρατική ιεραρχία (άρθ. 27 παρ. 1). Περαιτέρω, οι τυχόν ασυλίες ή οι ειδικοί δικαστικοί κανόνες που συνδέονται με την επίσημη ιδιότητα προσώπου δεν εμποδίζουν το Δικαστήριο να ασκήσει την δικαιοδοσία του (άρθ. 27 παρ. 2). Αναφορικά με την ατομική ποινική ευθύνη στρατιωτικού διοικητή, αυτός ευθύνεται και τιμωρείται όχι

μόνο αν γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει, αλλά και αν δεν έλαβε μέτρα αποτροπής ή δεν διέταξε ανάκριση ακόμη και αν τα εγκλήματα αφορούσαν δραστηριότητα εντός της ευθύνης και του ελέγχου του (άρθ. 28). Σύμφωνα με το άρθρο 33 του Καταστατικού, το γεγονός ότι ένα έγκλημα τελέστηκε από κυβερνήσεις ή με διαταγή ανωτέρου στρατιωτικού ή πολιτικού, δεν αναιρεί την ποινική του ευθύνη, εκτός αν α) είχε νομική υποχρέωση να υπακούσει, β) δεν γνώρισε ότι η διαταγή ήταν παράνομη και, γ) η διαταγή δεν ήταν καταφανώς παράνομη.

Ως προς το χρόνο τέλεσης του εγκλήματος (ratione temporis)

Στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου εμπίπτουν μόνον τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν μετά τη θέση σε ισχύ του Καταστατικού (άρθ. 11 παρ. 1), δηλαδή μετά την 1η Ιουλίου 2002. Η μη αναδρομική ισχύς της δικαιοδοσίας του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου υπήρξε για αρκετά κράτη βασικός όρος για την αποδοχή του Καταστατικού, καθώς η υπαγωγή στο Δικαστήριο εγκλημάτων που διαπράχθηκαν στο παρελθόν θεωρούνταν απαράδεκτη. Είναι βέβαιο ότι ένα τέτοιο ενδεχόμενο θα απέτρεπε πολλά κράτη από την επικύρωση του Καταστατικού, ιδίως σε μία εποχή όπου η τάση παγκοσμιοποίησης του ποινικού δικαίου διαρκώς ενισχύεται. Επιπλέον, εάν ένα κράτος επικυρώσει το Καταστατικό μετά την έναρξη ισχύος του, το Δικαστήριο μπορεί να ασκήσει τη δικαιοδοσία του μόνο σε σχέση με εγκλήματα που διαπράχθηκαν μετά τη θέση σε ισχύ του Καταστατικού για το συγκεκριμένο κράτος (άρθ. 11 παρ. 2), εκτός εάν το ίδιο αποδεχτεί με ειδική δήλωσή του την άσκηση δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου για εγκλήματα που διαπράχθηκαν σε προγενέστερο χρόνο.

3. Η Λειτουργία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου

Η αρχή της νομιμότητας αποτελεί θεμελιώδη αρχή του ποινικού δικαίου και απαρτίζεται από δύο επί μέρους αρχές, δηλαδή την αρχή «κανένα έγκλημα χωρίς νόμο» (nullum crimen sine lege) και την αρχή « καμία ποινή χωρίς νόμο» (nulla poena sine lege). Η αρχή της νομιμότητας επομένως εξαγγέλλει, κυρίως, τη μη αναδρομικότητα των ποινικών νόμων είτε αυτοί αφορούν την αντικειμενική υπόσταση των εγκλημάτων ή την επιβολή ποινών για αυτά. Απαγορεύει, με άλλα λόγια, οποιαδήποτε ποινική διαδικασία για συμπεριφορά η οποία δεν προβλέπεται από τον νόμο ως ποινικά κολάσιμη κατά τον χρόνο τέλεσής της, αποκλείει την

αναδρομικότητα του ποινικού νόμου καθώς και τις παρεπόμενες αρχές της συσταλτικής ερμηνείας του νόμου για τον ύποπτο ή τον κατηγορούμενο σε περίπτωση αμφιβολιών. Εξασφαλίζει έτσι την τήρηση της διάκρισης των εξουσιών που ξεκινάει από τον Διαφωτισμό και αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της σύγχρονης δημοκρατίας. Σήμερα, η αρχή αυτή θεωρείται και γενική αρχή του διεθνούς ποινικού δικαίου.

Εντούτοις, δεν ήταν αυτονόητη πάντοτε η επικράτησή της. Όπως ήδη αναφέρθηκε, για παράδειγμα, κατά τη δίκη της Νυρεμβέργης το Δικαστήριο βρέθηκε αντιμέτωπο με το επιχείρημα της υπεράσπισης ότι το άρθρο 6 του Καταστατικού αποτελούσε νόμο ex post facto και κατά συνέπεια παραβίαζε την αρχή nullum crimen nulla poena sine lege. Το επιχείρημα αυτό προβλήθηκε κυρίως σε σχέση με τα εγκλήματα κατά της ειρήνης, δηλαδή το σχεδιασμό και τη διεξαγωγή επιθετικού πολέμου ή πολέμου κατά παραβίαση των διεθνών συνθηκών. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έκρινε ότι το ισχύον δίκαιο του 1939 απαγόρευε την προσφυγή σε επιθετικό πόλεμο και ότι ο Χάρτης της Νυρεμβέργης διακήρυσσε υπάρχοντες κανόνες διεθνούς δικαίου, συμβατικούς και εθιμικούς, κατά τη στιγμή της κατάρτισής του. Η επίκληση των διατάξεων του Χάρτη της Νυρεμβέργης ως βάση δικαίου δεν ήταν όμως ικανή να παρακάμψει την αρχή nullum crimen sine lege, αφού τα εγκλήματα κατά της ειρήνης και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας αποτελούσαν νέα εγκλήματα, και μόνον τα εγκλήματα πολέμου είχαν μια προηγούμενη εθιμική βάση. Προκειμένου να αντιμετωπίσει το ζήτημα αυτό, το Δικαστήριο θεώρησε ότι δεν θα ήταν αντίθετο με το περί δικαίου αίσθημα να τιμωρηθούν τα εγκλήματα αυτά ακόμη και εάν δεν ποινικοποιούνταν κατά τη στιγμή της διάπραξής τους.

Η αντιμετώπιση από το δικαστήριο της Νυρεμβέργης της αρχής nullum crimen sine lege έχει αποτελέσει αντικείμενο κριτικής. Όπως έχει παρατηρηθεί, δεν αμφισβητείται σήμερα ότι τα Δικαστήρια της Νυρεμβέργης και του Τόκυο αγνόησαν την αρχή αυτή, ενώ παράλληλα γίνεται δεκτή η άποψη ότι δεν έπρεπε, στο πλαίσιο της θεωρίας της ουσιαστικής δικαιοσύνης την οποία υιοθετούσαν τα δικαστήρια, να μείνουν ατιμώρητα εγκλήματα τέτοιου μεγέθους με την αποσύνδεση της αρχής nullum crimen sine lege από τις γενικότερες αρχές του δικαίου. Το αποτέλεσμα της δίκης επικυρώθηκε στη μεταγενέστερη πρακτική των κρατών, με την αποδοχή των αρχών της Νυρεμβέργης. Οι μετέπειτα προσπάθειες προς την κατεύθυνση της

ποινικοποίησης δια μέσου συμβάσεων ορισμένων συμπεριφορών κατά τρόπο πιο λεπτομερή καταδεικνύουν τη τάση μιας όσο το δυνατόν σαφέστερης περιγραφής της αξιόποινης πράξης. Απαγορεύει, με άλλα λόγια, οποιαδήποτε ποινική διαδικασία για συμπεριφορά η οποία δεν προβλέπεται από τον νόμο ως ποινικά κολάσιμη κατά τον χρόνο τέλεσής της, αποκλείει την αναδρομικότητα του ποινικού νόμου καθώς και τις παρεπόμενες αρχές της συσταλτικής ερμηνείας του νόμου για τον ύποπτο ή τον κατηγορούμενο σε περίπτωση αμφιβολιών. Εξασφαλίζει έτσι την τήρηση της διάκρισης των εξουσιών που ξεκινάει από τον Διαφωτισμό και αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της σύγχρονης δημοκρατίας. Σήμερα, η αρχή αυτή θεωρείται και γενική αρχή του διεθνούς ποινικού δικαίου.

Απαγόρευση της αναδρομικότητας (ratione parsonae) - Άρθρο 24

1. Ουδείς ευθύνεται ποινικώς κατά το παρόν Καταστατικό για συμπεριφορά που προηγήθηκε της θέσεως σε ισχύ του Καταστατικού.

2. Σε περίπτωση αλλαγής του νόμου που εφαρμόζεται σε συγκεκριμένη υπόθεση προ της τελεσιδίκου αποφάσεως, εφαρμόζεται ο επιεικέστερος για τον ανακρινόμενο, διωκόμενο ή καταδικασθέντα νόμος. Μία άλλη αρχή που είναι στενά συνυφασμένη με την αρχή της νομιμότητας είναι η αρχή της απαγόρευσης της αναδρομικότητας ratione parsonae η οποία καθιερώνεται στο άρθρο 24 του Καταστατικού. Σύμφωνα με τα οριζόμενα στο εν λόγω άρθρο, κανένας δεν μπορεί να διωχθεί για εγκλήματα που διέπραξε πριν από τη θέση σε ισχύ του Καταστατικού, δηλαδή πριν από την 1.7.2002. Η διάταξη αυτή επαναλαμβάνει και επιβεβαιώνει, από την πλευρά των προσώπων, τη διάταξη του Καταστατικού που αφορά τη δικαιοδοσία του ΔΠΔ ratione temporis (άρθρο 11). Στην περίπτωση, εξάλλου, αλλαγής του νόμου ο οποίος εφαρμόζεται σε συγκεκριμένη υπόθεση και πριν την έκδοση τελεσίδικης αποφάσεως, εφαρμόζεται ο επιεικέστερος για τον ανακρινόμενο, διωκόμενο ή καταδικασθέντα νόμος. Το άρθρο 24 καλύπτει εγκλήματα που διαπράχθηκαν είτε με πράξεις είτε με παραλείψεις, χωρίς εν τούτοις να αναφέρει ρητά τις δεύτερες. Πάντως, η λέξη «committed» που περιείχε το αρχικό σχέδιο απαλείφθηκε ακριβώς προκειμένου να καλυφθούν και οι παραλείψεις.

Ατομική ποινική ευθύνη - Άρθρο 25

1. Το Δικαστήριο έχει δικαιοδοσία επί φυσικών προσώπων κατά το παρόν Καταστατικό.

2. Ο διαπράττων έγκλημα που εμπίπτει στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου ευθύνεται ατομικά και τιμωρείται κατά το παρόν Καταστατικό.

3. Κατά το παρόν Καταστατικό ευθύνεται ποινικά και τιμωρείται για έγκλημα που εμπίπτει στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, όποιος: (α) διαπράττει τέτοιο έγκλημα, είτε ατομικά είτε μαζί με κάποιον άλλον ή μέσω κάποιου άλλου, ανεξαρτήτως αν το άλλο πρόσωπο υπέχει ποινική ευθύνη, (β) προστάζει, παραγγέλλει ή παρακινεί προς διάπραξη τέτοιου εγκλήματος, το οποίο τελέσθηκε ή έγινε απόπειρά του, (γ) με σκοπό την διευκόλυνση διαπράξεως τέτοιου εγκλήματος, παρέχει βοήθεια, ενθαρρύνει ή καθ' οιονδήποτε τρόπο παρέχει συνδρομή στην τέλεση του ή στην απόπειρα τέλεσης του, συμπεριλαμβανομένης και της παροχής των μέσων για την διάπραξη του, (δ) καθ' οιονδήποτε τρόπο συμβάλλει στην διάπραξη τέτοιου εγκλήματος τετελεσμένου ή σε απόπειρα, από μία ομάδα προσώπων που ενεργούν με κοινό σκοπό. Η συμβολή αυτή πρέπει να είναι με πρόθεση και είτε: (1) να παρέχεται προς τον σκοπό πραγματοποίησης της αξιοποίνου δραστηριότητας ή του αξιοποίνου σκοπού της ομάδας, όπου αυτή δραστηριότητα ή πρόθεση περιλαμβάνει τη διάπραξη εγκλήματος που εμπίπτει στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, είτε (2) να παρέχεται εν γνώσει της προθέσεως της ομάδας να διαπράξει το έγκλημα, (ε) σχετικώς με το έγκλημα της γενοκτονίας, άμεσα και δημόσια παρακινεί άλλους να διαπράξουν γενοκτονία, (στ) αποπειράται να διαπράξει τέτοιο έγκλημα προβαίνοντας σε σημαντική ενέργεια που αποτελεί αρχή εκτελέσεως αλλά το έγκλημα δεν ολοκληρώνεται λόγω περιστάσεων ανεξαρτήτων των προθέσεων του δράστη. Εντούτοις, εκείνος που εγκαταλείπει την προσπάθεια να διαπράξει το έγκλημα ή ο με άλλον τρόπο εμποδίζει την ολοκλήρωση του εγκλήματος δεν τιμωρείται κατά το παρόν Καταστατικό για την απόπειρα διαπράξεως αυτού, αν πλήρως και εκουσίως εγκατέλειψε τον εγκληματικό σκοπό.

Καμία διάταξη του παρόντος Καταστατικού σχετικά με την ατομική ποινική ευθύνη δεν επηρεάζει την ευθύνη των Κρατών κατά το διεθνές δίκαιο. Στο άρθρο 25 του Καταστατικού καθιερώνεται η αρχή της ατομικής ποινικής ευθύνης η οποία έχει κατ' αρχήν διττό νόημα. Αποκλείει αφενός τη συλλογική και αφετέρου την αντικειμενική

ποινική ευθύνη. Υπό την πρώτη έννοια, μια ομάδα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (π.χ. φυλετικά, εθνικά, ιδεολογικά) δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη για τις πράξεις ενός μέλους της, ενώ υπό τη δεύτερη, η ποινική ευθύνη προϋποθέτει μια ορισμένη, διανοητική στάση έναντι της διάπραξης του εγκλήματος (κυρίως δόλο ή βαριά αμέλεια). Υπό μία τρίτη έννοια, κανένα νομικό σχήμα (και ιδίως αυτό του κράτους) δεν πρέπει να αποτελεί εμπόδιο στην απόδοση ποινικής ευθύνης στα πρόσωπα που δρουν υπό ένα τέτοιο σχήμα όταν διαπράττουν (ή για να διαπράξουν) εγκλήματα.
Η γενική ιδέα περί ατομικής ποινικής ευθύνης εκφράστηκε με αριστοτεχνικό τρόπο από το Δικαστήριο της Νυρεμβέργης. Πράγματι, σε μια πολύ γνωστή ρήση του, το Δικαστήριο αυτό έκρινε ότι «Τα εγκλήματα κατά του διεθνούς δικαίου διαπράττονται από ανθρώπους, όχι από αφηρημένες οντότητες, και μόνο τιμωρώντας τα άτομα που διαπράττουν τέτοια εγκλήματα μπορούν να εφαρμοσθούν οι διατάξεις του διεθνούς δικαίου».

Ακαταδίωκτο προσώπων κάτω των 18 ετών - Άρθρο 26.
Το Δικαστήριο δεν έχει δικαιοδοσία επί προσώπου το οποίο ήταν κάτω των 18 ετών κατά την χρονική στιγμή της τέλεσης του εγκλήματος, για το οποίο κατηγορείται. Σύμφωνα με το ανωτέρω άρθρο του Καταστατικού του ΔΠΔ, το Δικαστήριο δεν έχει δικαιοδοσία σε πρόσωπα τα οποία ήταν κάτω των 18 ετών κατά το χρόνο τέλεσης του εγκλήματος από αυτά. Το άρθρο αυτό θέτει ένα σαφές χρονικό όριο ενώ η αναφορά στην δικαιοδοσία του ΔΠΔ αφήνει ελεύθερα τα εθνικά δικαστήρια να δικάσουν πρόσωπα και κάτω των 18 ετών για εγκλήματα που περιγράφονται στο άρθρο 5.

Αρχή της έλλειψης συνεπειών της επίσημης ιδιότητας - Άρθρο 27.
1. Το παρόν Καταστατικό έχει την ίδια εφαρμογή έναντι όλων χωρίς διάκριση επί τη βάσει της υπηρεσιακής ιδιότητας. Ιδίως, η επίσημη ιδιότητα κάποιου ως Αρχηγού Κράτους η Κυβέρνησης, μέλους της Κυβέρνησης ή του Κοινοβουλίου, εκλεγμένου αντιπροσώπου η κυβερνητικού υπαλλήλου, σε καμία περίπτωση δεν τον εξαιρεί από την ποινική ευθύνη κατά το παρόν Καταστατικό, ούτε συνιστά αυτό καθαυτό λόγο μείωσης της ποινής.
2. Ασυλίες η ειδικοί δικονομικοί κανόνες που συναρτώνται με την επίσημη ιδιότητα προσώπου, είτε κατά το εθνικό είτε κατά το διεθνές δίκαιο, δεν αποκλείουν το

Δικαστήριο από την άσκηση της δικαιοδοσίας του επί των προσώπων αυτών. Η αρχή αυτή περιέχεται ρητά πέραν του Καταστατικού του ΔΠΔ και στον Χάρτη της Νυρεμβέργης, στον Χάρτη του Τόκυο, στο Νόμο του Συμβουλίου Ελέγχου αρ. 10 και στη Σύμβαση κατά της Γενοκτονίας του 1948. Εμπεριέχεται τέλος και στα καταστατικά των ad hoc Δικαστηρίων για την πρώην Γιουγκοσλαβία και τη Ρουάντα. Το εν λόγω άρθρο δηλώνει κάθετα και ρητά την απαγόρευση εξαίρεσης της ατομικής ευθύνης συνεπεία «επίσημης ιδιότητας» του κατηγορουμένου. Ο όρος αυτός περιλαμβάνει κάθε ιδιότητα η οποία συνεπάγεται ποινική ασυλία για το πρόσωπο που την κατέχει. Ιδιαίτερα, το άρθρο 27 αναφέρει την περίπτωση των αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων καθώς και αυτές των μελών κυβερνήσεων ή κοινοβουλίων, των εκλεγμένων αντιπροσώπων και των κυβερνητικών επισήμων ώστε να μην αφήσει εκτός του κανόνα κανένα από τα πρόσωπα τα οποία συνήθως απολαύουν ασυλίας οποιασδήποτε μορφής σύμφωνα με τα Συντάγματα ή την εσωτερική νομοθεσία των κρατών. Ταυτόχρονα το άρθρο φροντίζει να μην αφήσει διέξοδο ούτε και για τυχόν μείωση της ποινής με βάσης τις ιδιότητες αυτές.

Αρχή της ευθύνης των διοικητών και άλλων ανωτέρω - Άρθρο 28.

Εκτός από τους άλλους λόγους ποινικής ευθύνης κατά το παρόν Καταστατικό για εγκλήματα υπαγόμενα στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου:

α. Στρατιωτικός διοικητής ή πρόσωπο που ενεργεί στην πράξη ως στρατιωτικός διοικητής υπέχει ποινική ευθύνη για εγκλήματα υπαγόμενα στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, τα οποία τελέσθηκαν από δυνάμεις υπό την ουσιαστική διοίκηση και τον έλεγχο του ή υπό την ουσιαστική εξουσία και έλεγχο του, ανάλογα με την περίπτωση, ως συνέπεια της παράλειψης του να ασκήσει τον κατάλληλο έλεγχο στις δυνάμεις αυτές, όταν: (1) ο στρατιωτικός ή το πρόσωπο αυτό γνώριζε ή, κατά τις περιστάσεις σε εκείνο το χρονικό σημείο, όφειλε να γνωρίζει ότι οι δυνάμεις διέπρατταν ή επρόκειτο να διαπράξουν τέτοια εγκλήματα, και (2) ο στρατιωτικός διοικητής ή το πρόσωπο αυτό δεν έλαβε τα απαραίτητα και εύλογα μέτρα εντός της εξουσίας του για την αποφυγή ή την καταστολή της διαπράξεως τους ή δεν έθεσε το ζήτημα στις αρμόδιες αρχές προς ανάκριση και δίωξη.

β. Σχετικά με τις ιεραρχικές σχέσεις που δεν περιγράφονται στην παράγραφο α, ο ιεραρχικά ανώτερος ευθύνεται ποινικά για εγκλήματα υπαγόμενα στη δικαιοδοσία

του Δικαστηρίου, τα οποία τελέσθηκαν από ιεραρχικώς κατωτέρους που ευρίσκονταν υπό την ουσιαστική εξουσία και έλεγχό του, ως συνέπεια της παράλειψης άσκησης καταλλήλου ελέγχου στους κατωτέρους αυτούς, όταν: (1) ο ανώτερος γνώριζε ή συνειδητά παρέβλεψε πληροφορίες, οι οποίες παρείχαν σαφείς ενδείξεις ότι οι κατώτεροι διέπρατταν ή επρόκειτο να διαπράξουν τέτοια εγκλήματα, (2) τα εγκλήματα αφορούσαν δραστηριότητα εντός της ουσιαστικής ευθύνης και ελέγχου του ανωτέρου, (3) ο ανώτερος δεν έλαβε όλα τα απαραίτητα και εύλογα μέτρα εντός της εξουσίας του για την αποφυγή ή καταστολή της διάπραξης τους η δεν έθεσε το ζήτημα στις αρμόδιες αρχές προς ανάκριση και δίωξη.

Το άρθρο 28 του Καταστατικού του ΔΠΔ, αναφέρεται ρητά σε δύο κατηγορίες προσώπων. Στην πρώτη περιλαμβάνονται οι στρατιωτικοί διοικητές καθώς και η ευρύτερη ομάδα προσώπων τα οποία «στην πράξη ενεργούν ως στρατιωτικοί διοικητές». Οι στρατιωτικοί διοικητές είναι μέλη των στρατιωτικών δυνάμεων τα οποία έχουν τεθεί επικεφαλείς μονάδων και εντάσσονται στη στρατιωτική ιεραρχική κλίμακα. Οι στην πράξη ενεργούντες ως στρατιωτικοί διοικητές μπορεί, μεταξύ άλλων, να είναι διοικητές μονάδων της αστυνομίας ή παραστρατιωτικών μονάδων ή να έχουν αναλάβει τη διοίκηση στρατιωτικών μονάδων. Προϋπόθεση για την ύπαρξη ατομικής ποινικής ευθύνης είναι και εδώ η άσκηση πραγματικής διοίκησης και ελέγχου από τα πρόσωπα αυτά πάνω στις δυνάμεις που διέπραξαν εγκλήματα που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του ΔΠΔ, εξουσίες τις οποίες ο de jure ή de facto δεν άσκησε στη συγκεκριμένη περίπτωση.

Στη δεύτερη κατηγορία, την οποία το άρθρο 28 του Καταστατικού περιορίζεται να περιγράφει κατ' αντιδιαστολή (σχέσεις ανώτερου/κατώτερου που δεν περιλαμβάνονται στην πρώτη κατηγορία), περιλαμβάνονται πρόσωπα (ανώτεροι) που εντάσσονται σε μία ιεραρχική σχέση η οποία δεν έχει στρατιωτικό χαρακτήρα και η οποία θα μπορούσε να τοποθετείται σε πολιτικό, κυβερνητικό ή και επιχειρηματικό πλαίσιο. Έτσι, ο «ανώτερος» μπορεί να είναι ένας αρχηγός κόμματος, ένας διευθυντής σε υπηρεσία του Δημοσίου ή σε ιδιωτική επιχείρηση ή εταιρεία κλπ. Κατά το ανωτέρω άρθρο, α) ο μεν στρατιωτικός διοικητής υπέχει ποινική ευθύνη για τα εγκλήματα του κατωτέρου (-ων) του αν «γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει ότι οι κατώτεροι επρόκειτο να διαπράξουν ή είχαν διαπράξει εγκλήματα και ο ίδιος παρέλειψε να λάβει τα απαραίτητα και λογικά μέτρα για να εμποδίσει και να

τιμωρήσει τον ή τους δράστες και, β) ο δε (μη στρατιωτικός ή εξομοιούμενος με αυτόν) ανώτερος «γνώριζε ή συνειδητά αγνόησε πληροφορίες» ότι διαπράττονται εγκλήματα. Το δεύτερο στοιχείο («...αγνόησε πληροφορίες») απαιτεί υψηλότερο βαθμό αμέλειας, και συνεπώς σημαντικότερες αποδείξεις σε σύγκριση με την αντίστοιχη συμπεριφορά των διοικητών για τους οποίους αρκεί θα έπρεπε να γνωρίζουν.

Απαράγραπτο των εγκλημάτων - Άρθρο 29

Τα εγκλήματα που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου δεν υπόκεινται σε παραγραφή. Καθιερώνοντας το απαράγραπτο, το Καταστατικό του ΔΠΔ απομακρύνεται όχι μόνο από το προηγούμενο των άλλων διεθνών ποινικών δικαστηρίων τα οποία δεν προέβλεπαν την εν λόγω αρχή αλλά και από τις εθνικές νομοθεσίες που στην συντριπτική τους πλειοψηφία κατοχυρώνουν την αρχή αυτή.

Αρχή της υποκειμενικής ευθύνης - Άρθρο 30

1. Αν δεν ορίζεται διαφορετικά, ένα πρόσωπο ευθύνεται ποινικά και τιμωρείται για έγκλημα που εμπίπτει στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου μόνο αν η αντικειμενική υπόσταση αυτού πραγματώθηκε με πρόθεση και εν γνώσει.

2. Για τους σκοπούς του παρόντος άρθρου, ένα πρόσωπο ενεργεί με πρόθεση, όταν: (α) εν σχέσει προς την συμπεριφορά, το πρόσωπο αυτό αποσκοπεί πράγματι στη συμπεριφορά αυτή, (β) εν σχέσει προς τις συνέπειες, το πρόσωπο αυτό επιδιώκει την επέλευση των συνεπειών αυτών η γνωρίζει ότι αυτές θα επέλθουν κατά την συνήθη πορεία των πραγμάτων.

3. Για τους σκοπούς του παρόντος άρθρου, ως “γνώση” εννοείται η συνείδηση ότι υφίστανται οι περιστάσεις ή ότι η συνέπεια θα επέλθει κατά την συνήθη πορεία των πραγμάτων. “Γνωρίζω” και “εν γνώσει” ερμηνεύονται αναλόγως. Αναφορικά με την υποκειμενική υπόσταση που πρέπει να καλύπτει την τέλεση των εγκλημάτων που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του ΔΠΔ, ορίζεται ότι τα εγκλήματα πρέπει να διαπράττονται με πρόθεση και γνώση, εφόσον δεν ορίζεται κάτι ειδικότερο όπως συνήθως συμβαίνει. Η πρόθεση συνίσταται στην επιδίωξη της επέλευσης των αποτελεσμάτων και η γνώση στο γεγονός ότι οι συνέπειες αυτές θα επέλθουν κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων.

Λόγοι αποκλεισμού της ποινικής ευθύνης - Άρθρο 31

1. Εκτός από τους άλλους λόγους άρσης της ποινικής ευθύνης, που περιέχονται στο παρόν Καταστατικό, ένα πρόσωπο δεν υπέχει ποινική ευθύνη, εάν, κατά τον χρόνο της συμπεριφοράς του: (α) υποφέρει από διανοητική νόσο ή ελάττωμα που αποκλείουν την ικανότητά του να εκτιμήσει την παρανομία ή τη φύση της συμπεριφοράς του ή την ικανότητά του να ελέγξει την συμπεριφορά του προκειμένου να συμμορφωθεί προς τις επιταγές του δικαίου, (β) είναι σε κατάσταση μέθης, που αποκλείει την ικανότητα του να αντιληφθεί τον άδικο χαρακτήρα ή τη φύση της συμπεριφοράς του ή την ικανότητα του να ελέγξει την συμπεριφορά του προκειμένου να συμμορφωθεί προς τις επιταγές του δικαίου, εκτός αν υπαίτια περιήλθε στην κατάσταση αυτή και γνώριζε ή παρέβλεψε τον κίνδυνο ότι, ως αποτέλεσμα της καταστάσεώς του, ήταν πολύ πιθανόν να συμπεριφερθεί κατά τρόπο που συνιστά έγκλημα υπαγόμενο στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, (γ) ενεργεί εύλογα για να υπερασπισθεί τον εαυτό του ή άλλο πρόσωπο ή, στην περίπτωση εγκλημάτων πολέμου, περιουσία που είναι απαραίτητη για την επιβίωση αυτού η άλλου προσώπου ή ιδιοκτησία που είναι απαραίτητη για την εκπλήρωση μιας στρατιωτικής αποστολής, εναντίον επικείμενης και παράνομης άσκησης βίας κατά τρόπο ανάλογο του βαθμού του κινδύνου που απειλεί αυτό ή το άλλο προστατευόμενο πρόσωπο ή την περιουσία. Το γεγονός ότι συμμετείχε σε αμυντική επιχείρηση διεξαχθείσα από στρατιωτικές δυνάμεις δεν αποτελεί αφ' εαυτού λόγο άρσεως της ποινικής ευθύνης, (δ) η συμπεριφορά, η οποία φέρεται ότι συνιστά έγκλημα υπαγόμενο στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, προεκλήθη με εξαναγκασμό κατόπιν απειλής επικειμένου θανάτου ή συνεχιζόμενης ή επικείμενης βαρείας σωματικής βλάβης εναντίον αυτού ή άλλου προσώπου, και τούτο ενεργεί αναγκαστικά και, ευλόγως για να αποφύγει την απειλή αυτή, με την προϋπόθεση ότι δεν έχει σκοπό να προκαλέσει βαρύτερη βλάβη από την απειλή που επεδίωξε να αποφύγει. Τέτοια απειλή μπορεί: (1) είτε να προέρχεται από άλλα πρόσωπα, (2) είτε να δημιουργείται από άλλες περιστάσεις πέραν του ελέγχου του.

2. Το Δικαστήριο αποφασίζει αν συντρέχουν οι λόγοι άρσης της ποινικής ευθύνης, που περιέχονται στο παρόν Καταστατικό, σε κάθε συγκεκριμένη υπόθεση ενώπιον του.

3. Στη δίκη, το Δικαστήριο μπορεί να λάβει υπόψη του ως λόγο άρσης της ποινικής ευθύνης διαφορετικό λόγο από αυτούς που αναφέρονται στην παράγραφο 1, όταν ο λόγος αυτός προέρχεται από το εφαρμοστέο δίκαιο, όπως ορίζεται στο άρθρο 21. Η διαδικασία εξέτασης προκειμένου να ληφθεί υπόψη ένας τέτοιος λόγος προβλέπεται στους Κανόνες Διαδικασίας και Απόδειξης. Οι λόγοι που αναφέρονται ενδεικτικά στο άρθρο 31 ως αποκλείοντες την ποινική ευθύνη και οι οποίοι πρέπει να συντρέχουν κατά τον χρόνο τέλεσης της πράξης, είναι:

Α) Διανοητική νόσος ή ελάττωμα. Πρόκειται για κλασικό λόγο αποκλεισμού της ποινικής ευθύνης ο οποίος συνδέεται με τη διανοητική κατάσταση του δράστη. Παρά το γεγονός όμως ότι ο λόγος αυτός αναγνωρίζεται τόσο από τα εθνικά δίκαια όσο και από το διεθνές ποινικό δίκαιο ως αποκλείων, εν όλω ή εν μέρει, τον καταλογισμό, το Καταστατικό του ΔΠΔ αποτελεί το πρώτο κείμενο διεθνούς ποινικού δικαίου το οποίο πραγματεύεται το θέμα σαφώς και λεπτομερώς. Βασική προϋπόθεση της επέλευσης του συγκεκριμένου αποτελέσματος, δηλ. του αποκλεισμού της ποινικής ευθύνης, είναι η κατάσταση αυτή να επιφέρει τη συνέπεια της καταστροφής της ικανότητας του δράστη είτε να αντιληφθεί το παράνομο της πράξης του είτε να την ελέγξει, έτσι ώστε να συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις του νόμου. Δεν είναι, επομένως, δυνατό να γίνει επίκληση, προκειμένου να αποκλεισθεί η ευθύνη, απλών ψυχικών καταστάσεων ή συγκινησιακής φόρτισης. Απαιτείται επίσης η «πλήρης καταστροφή» της ικανότητας του προσώπου και όχι μερική της βλάβη.

Β) Μέθη ή χρήση ουσιών. Ειδική περίπτωση αποκλεισμού της ευθύνης είναι η μέθη με έννοια ευρύτερη εκείνης της κατάστασης που επέρχεται ως συνέπεια της κατανάλωσης αλκοόλ. Η συγκεκριμένη συνέπεια πρέπει να είναι η καταστροφή της ικανότητας του δράστη είτε να αντιληφθεί το παράνομο της πράξης του είτε να την ελέγξει ώστε να συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις του νόμου. Όπως και στην περίπτωση της διανοητικής νόσου ή ελαττώματος, η επίκληση της μέθης ως λόγου αποκλεισμού της ποινικής ευθύνης προϋποθέτει «καταστροφή» της ικανότητας του δράστη να δράσει με τρόπο σύννομο. Αν όμως ο δράστης περιήγαγε εαυτόν σε κατάσταση μέθη τότε δεν μπορεί να επικαλεσθεί την κατάσταση αυτή ως λόγο αποκλεισμού της ποινικής ευθύνης του.

Γ) Άμυνα - υπεράσπιση περιουσίας. Κατά το Καταστατικό του ΔΠΔ, προκειμένου να αναγνωριστεί ως λόγος άρσης του καταλογισμού, η άμυνα προϋποθέτει την ύπαρξη

επαπειλούμενης άμεσης και παράνομής χρήσης βίας. Η βία συνίσταται τόσο στη σωματική όσο και την ψυχολογική βία, υπό τον όρο πάντα ότι το επαπειλούμενο κακό αφορά στο συγκεκριμένο παρόν. Περαιτέρω, η αντίδραση στη χρήση βίας πρέπει να είναι εύλογη και ανάλογη με το επίπεδο του κινδύνου.

Δ) Εξαναγκασμός και κατάσταση ανάγκης. Το Καταστατικό προβλέπει ρητά επίσης τον εξαναγκασμό και την κατάσταση ανάγκης ως λόγους που αποκλείουν την ποινική ευθύνη του κατηγορουμένου. Οι δύο έννοιες βρίσκονται πολύ κοντά, αλλά δεν ταυτίζονται. Πράγματι, στην περίπτωση του εξαναγκασμού το πρόσωπο προέβη στην πράξη για την οποία κατηγορείται υπό καθεστώς απειλής άμεσου θανάτου ή συνεχιζόμενης ή άμεσης σοβαρής σωματικής βλάβης του ίδιου ή άλλου προσώπου, όταν η απειλή προέρχεται από άλλο ή άλλα πρόσωπα. Στην περίπτωση της κατάστασης ανάγκης η απειλή είναι η ίδια αλλά προέρχεται από άλλες περιστάσεις πέραν του ελέγχου του προσώπου. Πέρα από τους αναγραφόμενους στο άρθρο 31 λόγους αποκλεισμού της ποινικής ευθύνης και με δεδομένο ότι η αναφορά αυτή δεν είναι εξαντλητική, το Καταστατικό θέτει δύο ακόμη λόγους στα άρθρα 32 και 33, ήτοι την πραγματική πλάνη και τις διαταγές ανωτέρων. Πιο συγκεκριμένα, η πραγματική πλάνη αποτελεί λόγο άρσης της ποινικής ευθύνης μόνον αν αναιρεί την πλήρωση των στοιχείων της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος. Αντιθέτως η νομική πλάνη ως προς το αν συγκεκριμένο είδος συμπεριφοράς αποτελεί έγκλημα υπαγόμενο στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου, δεν συνιστά καταρχήν λόγο άρσης της ποινικής ευθύνης. Μπορεί, όμως, να αποτελέσει λόγο άρσης της ποινικής ευθύνης, αν αναιρεί τα στοιχεία της υποκειμενικής υπόστασης που απαιτούνται για την τέλεση ενός τέτοιου εγκλήματος ή αν πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 33. Σύμφωνα με το άρθρο 33, το γεγονός ότι ένα έγκλημα που εμπίπτει στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου τελέστηκε από πρόσωπο συμμορφούμενο προς εντολή Κυβερνήσεως ή ανωτέρου, είτε στρατιωτικού είτε πολιτικού, δεν αναιρεί την ποινική του ευθύνη, εκτός αν τούτο: (α) είχε νομική υποχρέωση να υπακούει σε εντολές της Κυβερνήσεως ή του κατά περίπτωση ανωτέρου, (β) δεν γνώριζε ότι η προσταγή ήταν παράνομ,η (γ) η προσταγή δεν ήταν καταφανώς παράνομη. Να σημειωθεί δε ότι η διαταγή προς τέλεση γενοκτονίας ή εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας είναι καταφανώς παράνομη.3

3.1 Το έργο του Δικαστηρίου κατά τα πρώτα χρόνια λειτουργίας

Από την πρώτη ημέρα λειτουργίας του την 1η Ιουλίου 2002, ημερομηνία κατά την οποία τέθηκε σε ισχύ η Συνθήκη της Ρώμης, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (ΔΠΔ) εφαρμόζει τη μοναδική παγκόσμια εντολή του για την άσκηση διώξεων εις βάρος υπαιτίων εγκλημάτων πολέμου, εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και του εγκλήματος της γενοκτονίας. Κάνοντας χρήση της αρχής της «συμπληρωματικότητας», η οποία ορίζει ότι το Δικαστήριο δύναται να παρεμβαίνει μόνον εφόσον τα αρμόδια εθνικά δικαστήρια δεν μπορούν ή δεν είναι διατεθειμένα να το πράξουν, το Δικαστήριο έχει κινήσει έρευνες επί πλήθος υποθέσεων σε διαφορετικά σημεία του πλανήτη. Εντούτοις, παρά τις προσπάθειες, τον επαγγελματισμό και την αφοσίωσή του, το ΔΠΔ βρίσκεται επί του παρόντος σε κρίσιμη συγκυρία, λόγω πολιτικών και χρηματοδοτικών περιστάσεων που εκφεύγουν του ελέγχου του. Γίνεται ολοένα και συχνότερα στόχος άδικων ή μη, πολιτικά υποκινούμενων επιθέσεων, τα εντάλματα σύλληψης που εκδίδει συχνά περιφρονούνται (Ritter, 2012), ενώ ο υφιστάμενος προϋπολογισμός του δεν επαρκεί για την κάλυψη των αναγκών του. Σε πρόσφατη σχετική αιτιολογική του έκθεση, και δεδομένου ότι η ΕΕ αποτελεί ένθερμο υποστηρικτή του ΔΠΔ, προσπαθεί να αξιολογήσει πώς θα μπορούσε να συνδράμει περαιτέρω το Δικαστήριο στην αντιμετώπιση των προκλήσεων και την υπέρβαση των δυσκολιών, τόσο πολιτικού όσο και χρηματοδοτικού χαρακτήρα, με τις οποίες βρίσκεται αντιμέτωπο.

Από την πλευρά του, το Δικαστήριο έχει κινήσει από το 2004 έρευνες στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, την Κεντροαφρικανική Δημοκρατία και την Ουγκάντα, και το έπραξε κατόπιν ειδικής αίτησης (αίτηση παραπομπής από κράτος) που υπέβαλαν οι ίδιες οι χώρες. Επιπλέον, το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών έχει παραπέμψει ενώπιον του Δικαστηρίου αμφότερες τις υποθέσεις του Σουδάν/Νταρφούρ και της Λιβύης. Και στις δύο υποθέσεις έχουν εκδοθεί εντάλματα σύλληψης εις βάρος εν ενεργεία αρχηγών κρατών και υψηλόβαθμων αξιωματούχων, ήτοι εις βάρος του Σουδανού προέδρου Omar Hassan Ahmad Al Bashir και του Λίβυου ηγέτη Muammar Gaddafi.

Επιπροσθέτως, το Τμήμα Προδικασίας ΙΙ ανέθεσε στον εισαγγελέα του ΔΠΔ να κινήσει έρευνα στην Κένυα (ήταν η πρώτη φορά που ο εισαγγελέας έκανε χρήση της αυτεπάγγελτης δικαιοδοσίας του και κίνησε έρευνα, χωρίς να λάβει προηγουμένως

απόφαση παραπομπής από κυβερνήσεις ή από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών), και πρόσφατα και στην Ακτή του Ελεφαντοστού. Παρέπεμψε δε ενώπιον της δικαιοσύνης τόσο κυβερνητικούς αξιωματούχους όσο και επαναστάτες ηγέτες, αποδεικνύοντας την αμεροληψία της δικαιοσύνης. Ο Εισαγγελέας του ΔΠΔ ανακοίνωσε επίσης δημοσίως ότι εξετάζει τουλάχιστον εννέα υποθέσεις σε τέσσερις ηπείρους, μεταξύ άλλων, στο Αφγανιστάν, την Κολομβία, τη Γεωργία, τη Γουινέα, την Ονδούρα, τη Δημοκρατία της Κορέας, τη Νιγηρία και την Παλαιστίνη.

Ενώ το φάσμα και ο αποτρεπτικός αντίκτυπος του Δικαστηρίου εξακολουθούν να διευρύνονται, το ίδιο διαπιστώνεται και για τις αυξανόμενες ποικίλες προκλήσεις και δυσκολίες, τόσο πολιτικού όσο και χρηματοδοτικού χαρακτήρα, με τις οποίες βρίσκεται αντιμέτωπο. Από πολιτικής πλευράς, δέχεται τα πυρά επιθέσεων εκ μέρους εχθρικών κρατών και ηγετών. Παρότι οι επικρίσεις αυτού του είδους δεν αναγνωρίζουν το πραγματικό γεγονός ότι η ευρεία πλειονότητα των υποθέσεων που εξετάζει το Δικαστήριο έχουν παραπεμφθεί ενώπιων του είτε από τα ίδια τα ενδιαφερόμενα συμβαλλόμενα κράτη είτε από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, δεν παύουν να είναι επιζήμιες για την υπόσταση του Δικαστηρίου, επηρεάζοντας δυσμενώς τις αντιλήψεις της κοινής γνώμης και το συνολικό επίπεδο συνεργασίας. Από πλευράς χρηματοδότησης, το Δικαστήριο πασχίζει να καλύψει τις επείγουσες επιχειρησιακές του ανάγκες, διότι ο προϋπολογισμός του δεν αυξάνεται κατ' αναλογία του φόρτου εργασίας του. Οι νέες παραπομπές δεν συνοδεύονται από επιπρόσθετη χρηματοδότηση, ενώ ο συνολικός αντίκτυπος της χρηματοπιστωτικής κρίσης είχε αρνητικές επιπτώσεις στους βασικούς χορηγούς του ΔΠΔ, οδηγώντας έτσι στη στασιμότητα των πόρων του προϋπολογισμού του.

Καθώς ο κόσμος στον οποίο ζούμε χαρακτηρίζεται, δυστυχώς, από έναν αυξανόμενο αριθμό απειλών για την ανθρώπινη ζωή και την ασφάλεια, η δικαιοδοσία του Δικαστηρίου θα πρέπει να αποτυπώνει αυτήν την τάση. Ένα ιδιαίτερα σημαντικό βήμα προς αυτήν την κατεύθυνση σημειώθηκε κατά τη διάσκεψη αναθεώρησης του Καταστατικού της Ρώμης στην Καμπάλα, η οποία διεξήχθη στις 11 Ιουνίου 2010. Με τη ευκαιρία αυτή, τα συμβαλλόμενα κράτη συμφώνησαν επί του ορισμού του εγκλήματος της επίθεσης, καθώς και επί των συναφών προϋποθέσεων, δυνάμει των οποίων το Δικαστήριο θα μπορεί, από το έτος 2017 και μετά, να συμπεριλάβει στη δικαιοδοσία του και το έγκλημα της επίθεσης.

Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο αποτελούνταν από 124 μέλη. Το Μπουρούντι ήταν η πρώτη χώρα που ανακοίνωσε επίσημα την αποχώρηση του τον Οκτώβριο του 2016 ασκώντας κριτική στο Διεθνές Δικαστήριο ότι μεροληπτεί σε βάρος των αφρικανικών χωρών. Η Νότια Αφρική ήταν η δεύτερη χώρα που ανακοίνωσε την αποχώρηση της. Το 2015 η Νότια Αφρική έκανε γνωστές τις διαφωνίες της με το δικαστήριο, καθώς αρνήθηκε να προχωρήσει στη σύλληψη του προέδρου Ομάρ αλ Μπασίρ του Σουδάν όταν επισκέφθηκε τη χώρα. Η τρίτη Αφρικανική χώρα που εγκατέλειψε το ΔΠΔ είναι η Γκάμπια. Η υπουργός της δυτικό-αφρικανικής χώρας Σέριφ Μπογιάγκ υποστήριξε ότι το δικαστήριο αγνοεί τα εγκλήματα που διεπράχθησαν από τη Δύση σε βάρος αφρικανικών χωρών.

Την απόφασή της να αποχωρήσει από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο – αποτελώντας την τέταρτη χώρα που αποχωρεί - γνωστοποίησε και η Ρωσία. Ο Ρώσος πρόεδρος Βλάντιμιρ Πούτιν υπέγραψε διάταγμα προκειμένου η Ρωσία να μην συμμετάσχει στο Καταστατικό της Ρώμης - την ιδρυτική συνθήκη του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου - καθώς όπως αναφέρει το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο δεν έχει ανταποκριθεί στις προσδοκίες της χώρας και δεν κατάφερε να αποτελέσει μία πραγματικά ανεξάρτητη και έγκυρη δικαστική αρχή. Σημειώνεται, μάλιστα, ότι η Ρωσία υπέγραψε τη διεθνή συνθήκη το 2000, ωστόσο δεν την είχε επικυρώσει έκτοτε.

Έτσι, στη σύντομη ζωή του, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο (ΔΠΔ) εξέδωσε δημόσια εντάλματα, ξεκίνησε δίκες και αποτέλεσε το αντικείμενο έντονου επιστημονικού ενδιαφέροντος και διχογνωμίας σε όλο τον κόσμο. Η μεγάλη ανησυχία όσον αφορά τη λειτουργία του θα μπορούσε να συνοψισθεί σε ένα ζήτημα: πώς πρέπει ο Εισαγγελέας να αποφασίσει, ανάμεσα σε χιλιάδες εγκλήματα και δράστες εντός της δικαιοδοσίας του, σε ποιους θα απαγγείλει κατηγορίες; Και τι γίνεται με τα εγκλήματα που δεν επιλέγονται; Ενώ οι επικριτές σκιαγραφούν μια εικόνα της δικαιοσύνης ως μονόπλευρη και πολιτικά καθοδηγούμενη, οι μαχόμενοι υπερασπιστές προσφέρουν μια παρθένα έννοια του «νόμου στο κενό» που στην ακραία μορφή της μοιάζει μάλλον ουτοπική (Goldston, 2010).

Στο σημείο αυτό θα λάβει χώρα μια ενδεικτική επισκόπηση του έργου του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου μέσα από την παράθεση νομολογίας ώστε να αναδειχθούν οι ανωτέρω προβληματισμοί σε σχέση με την κριτική που έχει δεχθεί το ΔΠΔ αναφορικά με τις διώξεις που έχει εκκινήσει.

Υπόθεση Thomas Lubanga Dyilo

Μία υπόθεση με ιδιαίτερη σημασία που αποτέλεσε αντικείμενο εξέτασης του ΔΠΔ και αξίζει να αναφερθεί είναι η υπόθεση του Τόμας Λουμπάνγκα Ντυίλο (Thomas Lubanga Dyilo). Επρόκειτο για τον ιδρυτή και πρώην αρχηγό της πολιτικής και παραστρατιωτικής ομάδας «Ένωση των Κονγκολέζων Πατριωτών» (UPC - Union des Patriotes Congolais), η οποία συστάθηκε το 2000 στο Κονγκό με τη συμμετοχή ατόμων κυρίως από τη φυλή Χέμα. Στην Ένωση των Κογκολέζων Πατριωτών εντάχθηκαν εξαρχής και οι Πατριωτικές Δυνάμεις για την απελευθέρωση του Κονγκό [Forces Patriotiques pour la Libération du Congo (FPLC)], που αποτελούν ουσιαστικά την στρατιωτική πτέρυγα της Ένωσης και διοικούνταν τουλάχιστον μέχρι τα τέλη του 2003 επίσης από τον Λουμπάνγκα. Η επαρχεία Ιτούρι, μια περιοχή στην βορειοανατολική πλευρά του Κονγκό, πλούσια σε μεταλλεύματα και με πολλά ορυχεία, έγινε με την έναρξη της νέας χιλιετίας πεδίο αντιπαράθεσης μεταξύ διάφορων παραστρατιωτικών και αντάρτικων ομάδων, με συνέπεια πάνω από εξήντα χιλιάδες αθώοι πολίτες να σκοτωθούν και περίπου εκατό χιλιάδες να εκτοπιστούν από τις εστίες τους κατά το διάστημα 1999-2005. Η Ένωση των Κονγκολέζων Πατριωτών κατηγορήθηκε μεταξύ άλλων το 2002 για σφαγές αμάχων στην παραπάνω επαρχία. Επίσης η ίδια οργάνωση κατηγορήθηκε από τον ΟΗΕ και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις για την δολοφονία οκτακοσίων πολιτών, μελών κυρίως της φυλής Λέντου, στην πόλη του Μογκμπβαλού και τα γύρω χωριά, καθώς και για την στρατολόγηση παιδιών. Σύμφωνα με μαρτυρίες, συχνά μετά τις μάχες, οι στρατιώτες του Λουμπάνγκα διεξήγαγαν έρευνες από σπίτι σε σπίτι για την σύλληψη, τον βασανισμό και την εκτέλεση ανθρώπων που ανήκαν στη φυλή Λέντου, ενώ χαρακτηριστικό των θηριωδιών που διαπράττονταν είναι ότι μετά τις μάχες στην πόλη Χέμα, οι συλληφθέντες εκτελούνταν διά του θρυμματισμού του κρανίου τους με βαριοπούλα. Επιπλέον, ο ραδιοφωνικός σταθμός «Οκάπι», που ανήκει στην αποστολή των Ηνωμένων Εθνών στην Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό (MONUC), είχε δημοσιοποιήσει ότι ο Λουμπάνγκα διέταξε κάθε οικογένεια που ζούσε στις περιοχές υπό τον έλεγχό του να συνεισφέρει υποχρεωτικά στον πόλεμο είτε χρήματα είτε μία αγελάδα είτε ένα παιδί που θα στρατολογούνταν για την στελέχωση της αντάρτικης ομάδας του. Αυτό είχε ως συνέπεια πολλά παιδιά ηλικίας μεταξύ δέκα και δεκαπέντε

ετών να γίνουν αντάρτες, να οπλοφορούν και να διαπράττουν κτηνωδίες υπό τις διαταγές του.

Εξαιτίας των παραπάνω γεγονότων η Εισαγγελία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου είχε ήδη ξεκινήσει από τον Μάρτιο του 2004, έπειτα από αίτηση της Λαϊκής Δημοκρατίας του Κονγκό, την διερεύνηση εγκλημάτων που συνέβησαν στο έδαφος του Κονγκό μετά την 1η Ιουλίου του 2002 και ενέπιπταν στην δικαιοδοσία του, δυνάμει του άρθρου 14 του Καταστατικού της Ρώμης, ενώ αξίζει να επισημανθεί ότι η κατάσταση στην επαρχία Ιτούρι παρακολουθούνταν ανεπισήμως ήδη από το 2003. Ωστόσο, παρά τις προαναφερθείσες κτηνωδίες τόσο από την πλευρά των ανταρτών του Λουμπάνγκα όσο και από τις αντίπαλες αντάρτικες ομάδες στην εν λόγω επαρχία του Κονγκό, η ευαισθησία της «διεθνούς κοινότητας» εκδηλώθηκε έντονα μόνο ύστερα από τον θάνατο εννέα κυανόκρανων του ΟΗΕ από το Μπαγκλαντές στα τέλη Φεβρουαρίου του 2005. Έτσι, η κυβέρνηση του Κονγκό, η οποία διατηρούσε μέχρι πρότινος μια εξόχως αμφιλεγόμενη στάση, αναγκάστηκε να προβεί στην σύλληψη τεσσάρων αρχηγών παραστρατιωτικών οργανώσεων της περιοχής, μεταξύ των οποίων και ο Λουμπάνγκα, μολονότι η δολοφονία των κυανόκρανων είχε αποδοθεί αρχικά μόνο στον Φλόριμπερτ Νιαμπού (Floribert Njabu), αρχηγό του Εθνικού και Αντιρατσιστικού Μετώπου (Front des Nationalistes et Intégrationnistes (FNI). Μετά τη σύλληψή του τον Μάρτιο του 2005, ο Λουμπάνγκα παρέμεινε για έναν ολόκληρο χρόνο σε φυλακή στην Κινσάσα, πρωτεύουσα του Κονγκό, αλλά προτού προλάβει να δικαστεί εκεί για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και γενοκτονία, το Πρώτο Τμήμα Προδικασίας του ΔΠΔ - αφού πείστηκε για την ύπαρξη βάσιμων ενδείξεων σχετικά με την διάπραξη του εγκλήματος πολέμου της στρατολόγησης και κατάταξης παιδιών κάτω των δεκαπέντε ετών και την μετέπειτα χρησιμοποίησή τους σε εχθροπραξίες από τον Τόμας Λουμπάνγκα, εξέδωσε ένα σφραγισμένο (δηλαδή μυστικό) ένταλμα σύλληψης εναντίον του στις 10 Φεβρουαρίου 2006. Με το παραπάνω ένταλμα σύλληψης, το ΔΠΔ ζητούσε ουσιαστικά την έκδοση του Λουμπάνγκα προκειμένου να γίνει ο πρώτος κατηγορούμενος που θα δικαζόταν από αυτό. Εν συνεχεία, ο Γραμματέας του ΔΠΔ διαβίβασε το ένταλμα σύλληψης στην κυβέρνηση του Κονγκό και έτσι ο Λουμπάνγκα μεταφέρθηκε στη Χάγη. Έκτοτε κρατείται στο Τμήμα Κράτησης των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Detention Unit). Γεγονός πάντως αποτελεί ότι ο Λουμπάνγκα μεταφέρθηκε στη Χάγη γιατί το Πρώτο Τμήμα

Προδικασίας έκρινε - με αμφίβολη είναι αλήθεια νομιμότητα - ότι ο κατηγορούμενος θα έπρεπε να δικαστεί από το ΔΠΔ και όχι από τα εθνικά δικαστήρια της χώρας του για το έγκλημα της στρατολόγησης παιδιών. Η επιλογή του συγκεκριμένου εγκλήματος έγινε προφανώς επειδή ο Λουμπάνγκα κατηγορούνταν ήδη σύμφωνα με την αρμόδια εθνική δικαιοδοσία για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και γενοκτονία, αλλά όχι για την στρατολόγηση παιδιών και την χρησιμοποίησή τους σε εχθροπραξίες. Δεδομένου, όμως ότι σύμφωνα με το Καταστατικό και την αρχή της συμπληρωματικότητας προτεραιότητα δίδεται στην εκδίκαση υποθέσεων διεθνούς ποινικού δικαίου από τα εκάστοτε εθνικά δικαστήρια, αυτό το νομικό τέχνασμα κρίθηκε μάλλον ως η μόνη διέξοδος ώστε να παρακαμφθεί η παραπάνω αρχή και να εκδικαστεί η υπόθεση του Λουμπάνγκα από το ΔΠΔ. Έτσι ο Λουμπάνγκα εμφανίστηκε για πρώτη φορά ενώπιον του ΔΠΔ στις 20 Μαρτίου 2006. Στις 31 Ιουλίου 2006, το ΔΠΔ αποδέχθηκε το αίτημα τριών ατόμων να συμμετέχουν στη δίκη του, αφού έκρινε ότι υπήρχαν βάσιμες ενδείξεις πως τα εν λόγω άτομα ήταν θύματα πράξεων που είχαν διαπραχθεί από αυτόν.

Αναμφίβολα η παραπάνω απόφαση, η οποία επέτρεψε στα θύματα παραβιάσεων του διεθνούς ποινικού δικαίου να συμμετέχουν από την πρώτη στιγμή στις δικαστικές διαδικασίες, αποτελεί σημαντικό προηγούμενο, αφού κάτι ανάλογο δεν είχε συμβεί ποτέ στο παρελθόν. Στις 13 Ιουνίου 2008, όμως, το Α΄ Τμήμα Πρώτου Βαθμού επέβαλε παύση των διαδικασιών της υπόθεσης, επειδή σύμφωνα με την άποψή του δεν ήταν εφικτή η διεξαγωγή μιας δίκαιης δίκης καθώς ο Εισαγγελέας δεν αποκάλυπτε έναν μεγάλο αριθμό εγγράφων που περιείχαν εν δυνάμει αθωωτικά στοιχεία και πληροφορίες σχετικές με την προετοιμασία της υπεράσπισης παρά το γεγονός ότι στο Καταστατικό δεν υπάρχει σχετική διάταξη για την παύση των διαδικασιών. Η υπόθεση αναβλήθηκε δύο φορές λόγω ενστάσεων που επέβαλαν οι δικαστές ως απάντηση στην αποτυχία της Εισαγγελίας να αποκαλύψει πληροφορίες στην υπεράσπιση. Στις 18 Ιανουαρίου 2008, το Πρώτο Τμήμα του ΔΠΔ ανακοίνωσε την άρση της παύσης των διαδικασιών. Στα τέλη Μαρτίου του 2012 το ΔΠΔ καταδίκασε τον Λουμπανγκα και πραγματοποίησε μια ακρόαση αποκατάστασης για τα θύματά του. Πιο συγκεκριμένα, στις 14 Μαρτίου 2012 το Τμήμα Πρώτου Βαθμού Ι ομόφωνα αποφάσισε ότι ο Λουμπάνγκα είναι ένοχος, ως συναυτουργός, των εγκλημάτων πολέμου της στρατολόγησης παιδιών κάτω των 15 ετών και της

χρησιμοποίησής τους σε εχθροπραξίες την περίοδο από 1 Σεπτεμβρίου 2002 έως 13 Αυγούστου του 2003. Ήταν η πρώτη ετυμηγορία που εκδόθηκε από Τμήμα Πρώτου Βαθμού του ΔΠΔ. Στις 10 Ιουλίου του 2012, το Τμήμα Πρώτου Βαθμού Ι καταδίκασε τον Τόμας Λουμπάνγκα για μέγιστο χρονικό διάστημα 14 ετών φυλάκισης, αφαιρώντας το διάστημα που είχε ήδη διανύσει στη φυλακή. Την 1η Δεκεμβρίου 2014, το Εφετείο επιβεβαίωσε την ετυμηγορία κατά πλειοψηφία καθώς και την απόφαση καταδίκης του σε 14 χρόνια φυλάκισης.

Εντούτοις, η αρχική απόφαση παύσης της διαδικασίας είχε κριθεί ανυπολόγιστης αξίας τόσο για το κύρος του ίδιου του ΔΠΔ όσο και για το διεθνές ποινικό δίκαιο, αφού αποτίναζε την πάγια κατηγορία ότι το διεθνές ποινικό δίκαιο και το ΔΠΔ ειδικότερα αποτελούν ένα ακόμη μέσο επιβολής του δικαίου των ισχυρών, όπου η καταδίκη του κατηγορουμένου είναι βέβαιη, ενώ παράλληλα προβαλλόταν έντονα η αξία των θεμελιωδών αρχών του δικαίου. Έτσι, η αρχή της δίκαιης δίκης είχε προταχθεί περισσότερο ίσως από οποιαδήποτε άλλη φορά σε διεθνές επίπεδο και διατρανωθεί ότι χωρίς την ύπαρξή της δεν είναι εφικτό να απονεμηθεί δικαιοσύνη για κανέναν, ακόμη και εάν δηλαδή ο κατηγορούμενος φέρεται να διέπραξε τα ειδεχθέστερα των εγκλημάτων.

Υπόθεση Joseph Kony

Εδώ και 24 χρόνια ο αιμοσταγής Αφρικανός πολέμαρχος Τζόζεφ Κόνι και ο Αντιστασιακός Στρατός του Κυρίου (LRA) σφάζουν και δολοφονούν, βιάζουν γυναίκες και πυρπολούν ολόκληρα χωριά χωρίς έλεος στη Βόρεια Ουγκάντα. Από το 2006 έχουν μεταφέρει τη δράση τους στο Κονγκό, στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία και στο Νότιο Σουδάν. Ο Κόνι δηλώνει πιστός καθολικός που δρα εις το όνομα του Κυρίου. Στόχος του, όπως λέει, είναι η επικράτηση της θεοκρατίας. Ο ίδιος και άλλοι ανώτεροι αρχηγοί του Στρατού συνεχίζουν να διαφεύγουν της δίκης ενώ κατηγορούνται με εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και εγκλήματα πολέμου. Προς το παρόν μετακινούνται μεταξύ της Κεντρικής Αφρικανικής Δημοκρατίας, της βορειοανατολικής Λαϊκής Δημοκρατίας του Κονγκό και του Νότιου Σουδάν. Στις 27 Σεπτεμβρίου 2005 το Τμήμα Προδικασίας αιτήθηκε προς την Δημοκρατία της Ουγκάντα επί τη βάση του εντάλματος σύλληψης, εκδοθέντος σε βάρος του Κονι, να τον αναζητήσει, συλλάβει και παραδώσει στο Δικαστήριο.

Παρόλο που το Γραφείο του Εισαγγελέα ξεκίνησε έρευνα και το 2005 εκδόθηκαν εντάλματα σύλληψης για πέντε ηγέτες του LRA - Joseph Kony, Vincent Otti, Raska Lukwiya, Okot Odhiambo και Dominic Ongwen - κανένας από τους κατηγορούμενους δεν έχει προσαχθεί στο Δικαστήριο μέχρι σήμερα. Και ενώ τα εντάλματα χαιρετίστηκαν από την κυβέρνηση της Ουγκάντα και ορισμένες διεθνείς οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τμήματα του τοπικού πληθυσμού και ομάδες της κοινωνίας των πολιτών που εργάζονται στην περιοχή των συγκρούσεων είναι δυσαρεστημένα με την εξέλιξη. Έχει υποστηριχθεί ότι τα εντάλματα σύλληψης θα καταστήσουν δύσκολη, αν όχι αδύνατη, την επίλυση της σύγκρουσης με ειρηνικά μέσα. Σε αυτή τη γραμμή, το επιχείρημα της ειρήνης έναντι της δικαιοσύνης έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο για όσους αμφισβητούν το δικαστήριο. Στην πραγματικότητα, πολλοί ρώτησαν αν οι κατηγορίες εναντίον της ανώτατης ηγεσίας του LRA θα τερματίσουν τη σύγκρουση ή αν ο κόσμος θα γίνει μάρτυρας μιας εντατικοποίησης και κλιμάκωσης της σύγκρουσης καθώς ο LRA αγωνίζεται για επιβίωση.

Για τον λόγο αυτόν, η κυβέρνηση της Ουγκάντα προσπάθησε επί χρόνια να αποδώσει δικαιοσύνη μέσω του δικαστικού συστήματος της ίδιας της Ουγκάντα και όχι μέσω του ΔΠΔ. Η κυβέρνηση της Ουγκάντα ζήτησε από το ΔΠΔ να διερευνήσει τον LRA και το Δικαστήριο έχει αφιερώσει σειρά ετών ερευνώντας τα εγκλήματα και συγκεντρώνοντας αποδεικτικά στοιχεία για μια υπόθεση εναντίον των ηγετών του LRA. Εκατομμύρια δολάρια, καθώς και άπλετος χρόνος έχουν επενδυθεί στην υπόθεση. Ωστόσο, η κυβέρνηση της Ουγκάντα έχει μετατοπιστεί από αυτήν την αρχική θέση, διότι πιστεύει ότι ο μόνος τρόπος για να επιτευχθεί μια ειρηνευτική συμφωνία είναι εάν το ΔΠΔ αποσύρει τις κατηγορίες του και επιτρέψει στους υπόπτους να δικαστούν στα δικαστήρια της Ουγκάντα. Αλλά η απόσυρση αυτών των ενταλμάτων σύλληψης θα μπορούσε ενδεχομένως να βλάψει την αξιοπιστία του Δικαστηρίου μιας και η ιστορική πρώτη τους υπόθεση κινδυνεύει να μετατραπεί σε φιάσκο.

Στην πραγματικότητα, αυτή η υπόθεση μαστίζεται από διαμάχες από την αρχή. Ορισμένοι νομικοί μελετητές έχουν αμφισβητήσει τη νομιμότητα των αυτοπαραπομπών γενικά, ενώ έχει επίσης υποστηριχθεί ότι η ίδια η μορφή της παραπομπής οδήγησε σε υποψίες ότι η κυβέρνηση της Ουγκάντα χρησιμοποιούσε το

Δικαστήριο ως όπλο στη σύγκρουσή της με τον LRA. Αυτό το είδος αυτοπαραπομπής θα έθετε στο Δικαστήριο ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα σχετικά με ένα διαφορετικό σενάριο συμπληρωματικότητας - τη δυνατότητα εφαρμογής συμπληρωματικότητας μέσω της «παραίτησης». Στο επίκεντρο εδώ θα ήταν το ερώτημα εάν είναι επιτρεπτό για ένα κράτος να αναβάλει τις διώξεις παραπέμποντας μια κατάσταση στο ΔΠΔ χωρίς να περιμένει μια απόφαση παραδεκτού (δηλαδή, χωρίς το Δικαστήριο να κρίνει τεχνικά ότι το κράτος είναι απρόθυμο ή ανίκανο να προχωρήσει) - παραιτούμενο έτσι από τις απαιτήσεις συμπληρωματικότητας παραδεκτού (Marinakis, 2008, σ.131-137).

Υπόθεση Omar Al Bashir

Οι ενέργειες για τη σύλληψη του Ομάρ Χασάν Αχμάντ Αλ Μπασίρ, προέδρου του Σουδάν κατά τα τελευταία δεκαεπτά συναπτά έτη, ξεκίνησαν τον Ιούλιο του 2008. Ο Λουίς Μορένο Οκάμπο, γενικός εισαγγελέας του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου αποφάσισε να υποβάλει αίτηση για την έκδοση εντάλματος σύλληψης κατά του Μπασίρ λόγω συστηματικών θηριωδιών και παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην περιοχή Νταρφούρ του Σουδάν (Marinakis, 2008) από το 2003 έως σήμερα. Η υπανάπτυκτη περιοχή του Νταρφούρ, το οποίο καταλαμβάνει σε έκταση περιοχή ίση περίπου με ολόκληρη τη Γαλλία και στ' αραβικά σημαίνει «χώρα των Φουρ», μετατράπηκε από το 2003 σε πεδίο έντονων συγκρούσεων μεταξύ ανταρτών και κυβερνητικών παραστρατιωτικών ομάδων εξαιτίας των διακρίσεων της κυβέρνησης εις βάρος των μαύρων Αφρικανών και υπέρ των νομάδων Αράβων. Ενόψει αυτής της εξέλιξης, η κυβέρνηση του Σουδάν ξεκίνησε στρατιωτική και αστυνομική εκστρατεία στο Νταρφούρ και άρχισε να κινητοποιεί «πολιτοφυλακές αυτοάμυνας» όπως της Τζαντζαγουίντ. Ο Μπασίρ κατηγορήθηκε αρχικά από τον Οκάμπο ως υπεύθυνος γενοκτονίας, εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας (ανθρωποκτονίες, εξόντωση, βίαια μετατόπιση πληθυσμού, βασανιστήρια και βιασμούς) και εγκλημάτων πολέμου (επιθέσεις κατά αμάχου πληθυσμού και εκτεταμένη καταστροφή και ιδιοποίηση περιουσίας). Ωστόσο, το Πρώτο Τμήμα Προδικασίας του ΔΠΔ διαφοροποιήθηκε από την εισαγγελική πρόταση, αφού έκρινε ότι υπήρχαν σοβαρές ενδείξεις πως ο Μπασίρ ως πρόεδρος του Σουδάν και αρχηγός των ενόπλεων δυνάμεων της χώρας ήταν «έμμεσος αυτουργός ή έμμεσος συναυτουργός» για εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας όχι

όμως και υπεύθυνος για τις τρεις κατηγορίες γενοκτονίας. Έτσι, στις 4 Μαρτίου 2009, το ΔΠΔ εξέδωσε δημόσια ένταλμα σύλληψης κατά του σύγχρονου βασιλιά του Σουδάν Ομάρ Αλ Μπασίρ. Αναντίλεκτα, πάντως, αυτή είναι η πρώτη φορά που αρχηγός κράτους εν ενεργεία όχι μόνο κατηγορείται από ένα διεθνές ποινικό δικαστήριο αλλά συνάμα εκδίδεται εναντίον του ένταλμα σύλληψης, με αποτέλεσμα να κινδυνεύει να συλληφθεί εάν επισκεφθεί για διπλωματικούς ή άλλους λόγους μία από τις χώρες που έχουν επικυρώσει τη Σύμβαση της Ρώμης και αποδέχονται το ΔΠΔ. Αναφορικά με την ανωτέρω διαφοροποίηση του Τμήματος Προδικασίας έναντι της εισαγγελικής πρότασης, το τμήμα της Έφεσης απεφάνθη ότι το Τμήμα Προδικασίας έσφαλε όταν αξιολόγησε τις υποβληθείσες από τον Εισαγγελέα αποδείξεις συνεπεία της οποίας αξιολόγησης απέρριψε το αίτημά του για έκδοση εντάλματος σύλληψης κατά του Ομάρ Αλ Μπασίρ για εγκλήματα γενοκτονίας. Το τμήμα της Έφεσης κατέληξε πως υπήρχαν βάσιμες ενδείξεις ενοχής του Ομάρ Αλ Μπασίρ για τα ως άνω εγκλήματα, θεώρησε αρμόδιο επί της ουσίας το Τμήμα Προδικασίας και ως εκ τούτου διέταξε να επιστραφεί η υπόθεση στο τελευταίο ώστε να εκδώσει νέα απόφαση απαλλαγμένη από αποδεικτικά σφάλματα. Στις 11 Μαΐου το 2016, σύμφωνα με αναφορές των μέσων μαζικής ενημέρωσης αναφορικά με το ταξίδι του Ομάρ Αλ Μπασίρ στην Ουγκάντα, προκειμένου να παραστεί στην τελετή ορκωμοσίας του Προέδρου Yoweri Museveni, διαβιβάστηκε στις αρχές της Ουγκάντα μια διακοίνωση, υπενθυμίζοντάς τις υποχρεώσεις της χώρας ως συμβαλλόμενο μέρος στο Καταστατικό της Ρώμης, ως προς τη συνεργασία της για την άμεση σύλληψη και παράδοση του Omar al-Bashir στο Δικαστήριο σε περίπτωση που παρευρεθεί στην τελετή, σύμφωνα με το άρθρο 89 του Καταστατικού. Στις 12 Μαΐου 2016, το τμήμα του Δικαστηρίου πληροφορήθηκε ότι πράγματι ο Omar al-Bashir παρευρέθηκε στην ανωτέρω τελετή στην Ουγκάντα, η οποία μάλιστα δεν ανταποκρίθηκε στην διακοίνωση που της είχε αποσταλεί. Η Ουγκάντα επομένως παραβίασε το άρθρο 87 του Καταστατικού σύμφωνα με το οποίο «Όταν ένα Κράτος Μέλος, παρά τις διατάξεις του παρόντος Καταστατικού, δεν συμμορφώνεται με αίτηση του Δικαστηρίου για συνεργασία, εμποδίζοντας με αυτόν τον τρόπο το Δικαστήριο στην άσκηση των λειτουργιών και εξουσιών του κατά το παρόν Καταστατικό, το Δικαστήριο μπορεί να προβεί σε σχετική διαπίστωση και να παραπέμψει το ζήτημα στη Συνέλευση των Κρατών Μελών ή αν το Συμβούλιο Ασφαλείας έχει παραπέμψει το ζήτημα στο

Δικαστήριο, στο Συμβούλιο Ασφαλείας». Εν προκειμένω, το Δικαστήριο με την απόφασή του και σύμφωνα με το άρθρο 109 του Κανονισμού του, ζήτησε από την Ουγκάντα να υποβάλει τις θέσεις της αναφορικά με την ως άνω στάση της, ώστε κρίνοντάς τες να αποφασίσει μεταγενέστερα αν θα προσφύγει στα μέτρα που προβλέπει το άρθρο 87 του Καταστατικού.

Η υπόθεση του Μπασίρ εγείρει σημαντικά ζητήματα για τη δικαιοδοσία του ΔΠΔ και τον πολιτικό ρόλο του Συμβουλίου Ασφαλείας στη διεθνή σκηνή. Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι το Σουδάν μολονότι υπέγραψε στις 8 Σεπτεμβρίου 2000 την Σύμβαση της Ρώμης βάσει της οποίας ιδρύθηκε το ΔΠΔ, κατόπιν απέσυρε την υποστήριξή του προς αυτό. Εντούτοις, το δικαστήριο έχει δικαιοδοσία να επιληφθεί της συγκεκριμένης υπόθεσης, αφού το Συμβούλιο Ασφαλείας εξέδωσε το υπ' αρ. 1593/2005 ψήφισμα δυνάμει του οποίου η υπόθεση του Νταρφούρ παραπέμφθηκε στον Εισαγγελέα του ΔΠΔ για διερεύνηση. Ωστόσο, το παραπάνω ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας εξαιρεί ρητά, αν και παράνομα, από τη δικαιοδοσία του ΔΠΔ άτομα που βρίσκονταν στο Σουδάν αλλά ήταν υπήκοοι κράτους το οποίο επίσης (όπως δηλαδή το Σουδάν) δεν είχε κυρώσει την Σύμβαση της Ρώμης. Από την άλλη πλευρά, όμως, το ένταλμα σύλληψης του προέδρου του Σουδάν και η διατύπωση του υπ' αρ. 1593/2005 ψηφίσματος έστρεψε τα μέχρι τότε θετικά διακείμενα αφρικανικά κράτη εναντίον του ΔΠΔ και πρόσφερε πολύτιμο έρεισμα σε όσους μιλούν για προσπάθεια επιβολής μιας νέας αποικιοκρατίας μέσω της διεθνούς απονομής δικαιοσύνης.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το ΔΠΔ είχε ήδη εκδώσει το 2007 εντάλματα σύλληψης για δύο άλλους Σουδανούς, τον υπουργό ανθρωπιστικών υποθέσεων Αχμέντ Χαρούν και τον αρχηγό της Τζαντζαγουίντ Αλί Κουσάιμπ. Ωστόσο και στις δύο περιπτώσεις, η κυβέρνηση του Σουδάν αρνήθηκε να συνεργαστεί και να παραδώσει τους δύο κατηγορούμενους. Αυτό που αξίζει πάντως να σημειωθεί είναι ότι πλήθος ειδικών μιλούν απροκάλυπτα για τον έντονο ρόλο της πολιτικής στην υπόθεση. Αν αυτό οφείλεται στο ότι το Σουδάν αγοράζει οπλικά συστήματα από την Κίνα ενώ ταυτόχρονα εξάγει το 7% του πετρελαίου που χρησιμοποιεί σήμερα η Κίνα, και οι ΗΠΑ επιδιώκουν την ανατροπή του καθεστώτος του Μπασίρ για να ανατρέψουν τις σχέσεις Κίνας-Σουδάν ή σε άλλους γεωπολιτικούς λόγους δεν είναι εύκολα εξακριβώσιμο. Πάντως οι περισσότεροι αποδέχονται ότι η εισαγγελία του ΔΠΔ

επικέντρωσε την προσοχή της κατά της κυβέρνησης του Σουδάν και όχι των ανταρτών επειδή τα διεθνή κέντρα εξουσίας επιθυμούν για κάποιους λόγους την αλλαγή του καθεστώτος στο Σουδάν.

Υπόθεση Παλαιστίνης

Την 1η Ιανουαρίου 2015, η κυβέρνηση της Παλαιστίνης κατέθεσε δήλωση σύμφωνα με το άρθρο 12 παρ. 3 του Καταστατικού της Ρώμης αποδεχόμενη τη δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για εγκλήματα που φέρεται ότι διαπράχθηκαν στην περιοχή της Παλαιστίνης, συμπεριλαμβανομένης της Ανατολικής Ιερουσαλήμ, από την 13η Ιουνίου 2014. Στις 2 Ιανουαρίου 2015, η κυβέρνηση της Παλαιστίνης προσχώρησε στο Καταστατικό της Ρώμης το οποίο τέθηκε σε ισχύ την 1η Απριλίου 2015. Μετά από πόλεμο έξι ημερών το 1967, το Ισραήλ απέκτησε τον έλεγχο στο έδαφος της Γάζας. Τον Σεπτέμβριο του 2005, το Ισραήλ αποσύρθηκε από τη Γάζα, κατεδαφίζοντας τις εγκαταστάσεις του και αποσύροντας τις δυνάμεις του. Αντιθέτως, μπορεί να υποστηριχθεί ότι το Ισραήλ παραμένει ωστόσο μια δύναμη κατοχής στη Γάζα συνεπεία της έκτασης και του βαθμού ελέγχου που διατηρεί στην περιοχή. Μετά την εκλογική νίκη της Χαμάς το 2006 και την επέκταση του ελέγχου της το 2007, έλαβαν χώρα περιοδικές εχθροπραξίες μεταξύ του Ισραήλ και της Χαμάς, καθώς και άλλων παλαιστινιακών ενόπλων ομάδων που δρούσαν στη Γάζα. Πιο πρόσφατα, η περιοχή επλήγη από ένα νέο κύμα εχθροπραξιών, συχνά αναφερόμενο ως τη σύγκρουση στη Γάζα του 2014. Στις 8 Ιουλίου 2014 το Ισραήλ εξαπέλυσε την Επιχείρηση Προστατευτική Αιχμή εναντίον της παλαιστινιακής Λωρίδας της Γάζας. Το Ισραήλ υποστήριξε ότι ο λόγος για την επιχείρηση ήταν οι επιθέσεις ρουκετών στο έδαφος του Ισραήλ από ενόπλους της παλαιστινιακής οργάνωσης Χαμάς. Από τις 26 Αυγούστου 2014 η επίθεση σταμάτησε και κηρύχθηκε νέα εκεχειρία επ' αόριστον. Η κατάσταση στην Παλαιστίνη είναι υπό προκαταρκτική εξέταση από τις 16 Ιανουαρίου του 2015 ενώ το γραφείο της Εισαγγελίας συνεχίζει να συγκεντρώνει και να επεξεργάζεται όλες τις πληροφορίες που αντλεί σχετικά με τα ανωτέρω γεγονότα στο πλαίσιο της προκαταρκτικής εξέτασης. Το γεγονός ότι το Ισραήλ αποτελεί πάγιο σύμμαχο των ΗΠΑ ίσως να εξηγεί την εξαιρετικά μεγάλη καθυστέρηση του ΔΠΔ στην αξιολόγηση της συγκεκριμένης υπόθεσης ώστε να προβεί στις απαιτούμενες ενέργειες.

Υπόθεση Jean-Pierre Bemba Gombo

Η Κεντρική Αφρικανική Δημοκρατία επικύρωσε το Καταστατικό της Ρώμης στις 3 Οκτωβρίου 2001. Στις 21 Δεκεμβρίου 2004, η κυβέρνηση της Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας ανέφερε στο Δικαστήριο τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν στο έδαφος της. Τον Ιούνιο του 2005, η κυβέρνηση της Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας παραχώρησε στον Εισαγγελέα έγγραφα και αρχεία σχετικά με τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν στο έδαφός της κατά τα έτη 2002 – 2003. Μετά από αξιολόγηση και λεπτομερή ανάλυση των πληροφοριών που έλαβε, ο Εισαγγελέας διαπίστωσε ότι συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις που απαιτούνται από το Καταστατικό της Ρώμης για την έναρξη έρευνας. Ακολούθως, στις 10 Μαΐου 2007, ο Εισαγγελέας ενημέρωσε την κυβέρνηση της Κεντροαφρικανικής Δημοκρατίας, το τμήμα προδικασίας ΙΙΙ και τον Πρόεδρο του Δικαστηρίου την απόφασή του να κινήσει τις διαδικασίες έρευνας. Στις 9 Μαΐου 2008, η Εισαγγελία υπέβαλε στο τμήμα προδικασίας ΙΙΙ αίτηση σύμφωνα με το άρθρο 58 του Καταστατικού της Ρώμης για την έκδοση εντάλματος σύλληψης του Jean Pierre Bemba Gombo, το οποίο και εκδόθηκε στις 23 Μαΐου 2008 μαζί με αίτηση για προσωρινή σύλληψή του απευθυνόμενη στο Βασίλειο του Βελγίου.

Συνεπεία των ανωτέρω, ο Bemba συνελήφθη από τις βελγικές αρχές στις 24 Μαΐου ενώ εν συνεχεία εκδόθηκε νέο ένταλμα σύλληψης το οποίο αντικατέστησε το αρχικό, προσθέτοντας στις κατηγορίες εναντίον του Bemba την κατηγορία δολοφονίας, που αποτελεί τόσο έγκλημα πολέμου όσο και έγκλημα κατά της ανθρωπότητας. Παράλληλα, το Τμήμα Προδικασίας απευθύνθηκε στο Βασίλειο του Βελγίου σχετικά με τη σύλληψη και την παράδοση του Bemba στο ΔΠΔ, η οποία έλαβε τελικώς χώρα στις 3 Ιουλίου 2008. Στις 14 Αυγούστου 2009, το τμήμα προδικασίας ΙΙ εξέδωσε απόφαση για τη χορήγηση προσωρινής απελευθέρωσης του Bemba, η εφαρμογή ωστόσο της οποίας αναβλήθηκε εν αναμονή της απόφασης περί της έκδοσής του και του καθορισμού των όρων που θα πρέπει να επιβληθούν. Την ίδια ημέρα, ο Εισαγγελέας άσκησε έφεση κατά της απόφασης αυτής επί της οποίας το Εφετείο απεφάνθη υπέρ του Εισαγγελέα, ανατρέποντας την απόφαση του Τμήματος προδικασίας ΙΙ. Έτσι ο κατηγορούμενος παρέμεινε υπό την επιτήρηση του Δικαστηρίου. Στις 15 Ιουνίου 2009, το τμήμα προδικασίας ΙΙ κατέληξε ότι υπάρχουν επαρκή αποδεικτικά στοιχεία που οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ο Bemba Gombo ήταν ποινικώς υπεύθυνος για το γεγονός ότι ενήργησε αποτελεσματικά ως

στρατιωτικός διοικητής, κατά την έννοια του άρθρου 28 (α) του καταστατικού, για εγκλήματα πολέμου (δολοφονίες, βιασμούς και λεηλασίες) και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας (δολοφονίες και βιασμούς). Ακολούθως και μετά την επιβεβαίωση των κατηγοριών, ο Bemba παραπέμθηκε σε δίκη στις 22 Νοεμβρίου του 2010 ενώ στις 21 Ιουνίου 2016 καταδικάζεται σε φυλάκιση 18 ετών για εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας που διαπράχθηκαν στην Κεντροαφρικανική Δημοκρατία το 2002-2003. Εντέλει, όμως, στις 8 Ιουνίου 2018 το Τμήμα Εφέσεων του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου αποφάσισε, κατά πλειοψηφία, να απαλλάξει τον Jean-Pierre Bemba Gombo από τις κατηγορίες για εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.

3.2. Αποτίμηση

Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο αναδεικνύεται σε κεντρικό θεσμό στη σύγχρονη αρχιτεκτονική του διεθνούς συστήματος καταστολής, το οποίο φιλοδοξεί να αποτελέσει τον πυλώνα ενός διεθνούς συστήματος που συντίθεται από διεθνή, διεθνοποιημένα αλλά και εθνικά όργανα απονομής δικαιοσύνης. Η συμβολή του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου πρέπει να εκτιμηθεί σε σχέση με τους στόχους τους οποίους αποσκοπεί να υπηρετήσει η διεθνής δικαιοσύνη, οι οποίοι έγκεινται στην πάταξη της ατιμωρησίας, την απονομή δικαιοσύνης στους υπευθύνους τέλεσης σοβαρών διεθνών εγκλημάτων και την αποτροπή τέλεσης νέων, την αποκατάσταση και διατήρηση της ειρήνης και της ασφάλειας στην διεθνή έννομη τάξη, την διεξαγωγή δικών με σεβασμό προς τις αρχές της δίκαιης δίκης κ.λπ. Όπως είναι φανερό, η συμβολή του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου σε συνάρτηση με τους στόχους που καλείται να υλοποιήσει η διεθνής δικαιοσύνη θα αξιολογηθεί με βάση τρεις άξονες, τον κατασταλτικό, τον προληπτικό αλλά και τον συμβολικό. Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο, όπως αναφέρθηκε, δρα στο πλαίσιο της αρχής της συμπληρωματικότητας ενθαρρύνοντας τις εθνικές δικαιοδοσίες προς την καταστολή των εγκλημάτων που εμπίπτουν στην δικαιοδοσία τους περιορίζοντας την παρέμβασή του μόνο στις περιπτώσεις που τα κράτη αδυνατούν ή δείχνουν απροθυμία να προχωρήσουν σε διώξεις. Το ΔΠΔ αντανακλώντας τις διατάξεις του Καταστατικού του, στοχεύει στην δίωξη και τιμωρία των υπευθύνων για ιδιαιτέρως

σοβαρά εγκλήματα που προβλέπονται σε αυτό και εμπίπτουν στην δικαιοδοσία του ενώ μέσα από τη δράση του στοχεύει να συμβάλει στην πρόληψη περεταίρω εγκλημάτων.

Η κυριότερη δυσκολία συναρτάται με το ζήτημα της προσαγωγής των κυριότερων υπευθύνων ενώπιον του ΔΠΔ. Στο σημείο αυτό η εστίαση δεν αφορά μόνο την πολιτική που ασκείται από τον Εισαγγελέα του ΔΠΔ αλλά και την ανάγκη συνεργασίας των κρατών. Παίρνοντας ως παράδειγμα της υπόθεση στην Ουγκάντα, αξίζει να αναφερθεί ότι ενώ είχαν εκδοθεί τα πρώτα εντάλματα σύλληψης, ο Εισαγγελέας τήρησε διακριτική στάση ως προς την εκτέλεσή τους, ενόψει των συνεχιζόμενων διαδικασιών ειρήνευσης μεταξύ της κυβέρνησης της Ουγκάντα και των ηγετών του Απελευθερωτικού Κινήματος του Κυρίου. Εκ των ανωτέρω συνάγεται, επομένως, ότι είναι δύσκολο να λειτουργήσει κατασταλτικά η ποινική δικαιοσύνη όταν καλείται να δράσει σε ένα περιβάλλον συγκρουσιακό, πριν αποκατασταθεί η ειρήνη. Πέραν ωστόσο των δυσκολιών που ανακύπτουν κατά την απονομή της δικαιοσύνης από το ΔΠΔ, δεν πρέπει να λησμονηθεί η ουσιαστική συμβολή του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου στην ανάπτυξη του διεθνούς ποινικού δικαίου, τόσο στον δικονομικό όσο και στον ουσιαστικό τομέα, συμβολή η οποία αποτυπώνεται και στο Καταστατικό του. Το Καταστατικό της Ρώμης περιέχει μια σειρά διατάξεων για την προστασία των δικαιωμάτων των προσώπων τα οποία τελούν υπό έρευνα ή των κατηγορουμένων, κάποια εκ των οποίων είναι τα εξής: το τεκμήριο της αθωότητας του κατηγορουμένου, το δικαίωμα σε δίκη ενώπιον ενός ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαιοδοτικού οργάνου, το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, η διεξαγωγή δίκης παρουσία του κατηγορουμένου (απαγόρευση ερήμην δίκης). Η απονομή της διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης ενώπιον του ΔΠΔ γίνεται επομένως με σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα, η κατοχύρωση των οποίων συνεπάγεται τη διαμόρφωση ενός πλέγματος δικονομικών κανόνων και αρχών, οι οποίοι θεμελιώνονται σε minimum standards προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Στον τομέα του ουσιαστικού δικαίου, η συμβολή του ΔΠΔ αλλά και των προγενέστερων διεθνών ποινικών δικαστηρίων, έγκειται στην ανάπτυξη κανόνων ουσιαστικού δικαίου, εθιμικού και συμβατικού που διέπουν τα διεθνή εγκλήματα ενώ η νομολογία έχει συμβάλει στην αποσαφήνιση και εξέλιξη των ορισμών των

εγκλημάτων αυτών καθώς και των γενικότερων προϋποθέσεων στοιχειοθέτησης ατομικής ποινικής ευθύνης. Πέρα από την ιδιαίτερα αξία και τη συμβολή του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου στην διεθνή έννομη τάξη, δεν μπορούν να παραμεριστούν τυχόν αδυναμίες και προβληματικές αναφορικά με το Καταστατικό του. Μία από αυτές αφορά στο έγκλημα της επίθεσης για το οποίο έγινε αναφορά στο οικείο ανωτέρω κεφάλαιο. Δεύτερη προβληματική του Καταστατικού συνιστά η δυνατότητα που δίνεται στα κράτη να δηλώσουν την εξαίρεσή τους από την δικαιοδοσία του ΔΠΔ σχετικά με τα εγκλήματα πολέμου που διαπράχθηκαν στο έδαφός τους ή από πολίτες τους. Η ευθεία άρνηση ή διστακτικότητα ορισμένων ισχυρών και μάλιστα δημοκρατικών κρατών να αποδεχτούν τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου σε σχέση με τα εγκλήματα πολέμου, μαρτυρά την έλλειψη εμπιστοσύνης έναντι του νέου θεσμού και των εγγυήσεων που περιλαμβάνονται στο Καταστατικό του, προκειμένου να αποφευχθούν καταχρηστικές διώξεις που θα είχαν πολιτική στόχευση, στις οποίες τα εν λόγω κράτη θεωρούν ότι είναι άμεσα εκτεθειμένα λόγω της συμμετοχής τους. Αυτή η ρήτρα εξαίρεσης δεν αφορά τα πέντε μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας καθώς θα ήταν αδύνατη η ανάληψη πρωτοβουλίας κίνησης της διαδικασίας ενώπιον του Δικαστηρίου που θα στρεφόταν κατά πολιτών των εν λόγω μελών. Εντούτοις η δυνατότητα αυτής της εξαίρεσης όπως περιγράφεται ανωτέρω αποτελεί φραγμό στη λειτουργία του Δικαστηρίου και πλήγμα στην αξιοπιστία του.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί και η δυνατότητα που χορηγείται στο Συμβούλιο Ασφαλείας, ενεργώντας υπό το Κεφάλαιο VII του Χάρτη, να ζητήσει από το Δικαστήριο να αναβάλλει την έναρξη έρευνας ή δίωξης για χρονικό διάστημα δώδεκα μηνών. Το αίτημα αυτό μπορεί να ανανεωθεί από το Συμβούλιο υπό τους ίδιους όρους. Η παραπάνω ρύθμιση συνιστά μία σημαντική υποχώρηση από την αρχική επιδίωξη ανεξαρτησίας του νέου θεσμού. Μολονότι τείνει να εξισορροπήσει την πολιτική αποστολή του Συμβουλίου Ασφαλείας αναφορικά με την αποκατάσταση και διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας υπό το Κεφάλαιο VII του Χάρτη, με τη δικαστική λειτουργία του Δικαστηρίου, ενδέχεται να έχει αρνητικές επιπτώσεις ιδίως στη λειτουργικότητα του δικαιοδοτικού έργου, όπως π.χ. στο δύσκολο έργο της συλλογής του αποδεικτικού υλικού για την τέλεση εγκλημάτων. Επιπροσθέτως, η

δυνατότητα ανανέωσης του αιτήματος δίνει εμμέσως το δικαίωμα στο Συμβούλιο Ασφαλείας να αναβάλλει επ' αόριστον τη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου. Η παρέμβαση ενός πολιτικού οργάνου στη δραστηριότητα ενός ποινικού δικαστηρίου είναι πιθανό να δημιουργήσει μία επικίνδυνη σχέση εξάρτησης μεταξύ των δύο οργάνων, με αρνητικές συνέπειες για τον απώτερο σκοπό της αποκατάστασης της ειρήνης.

3.3 Το πρόσφατο έργο του Δικαστηρίου

Στις 17 Μαρτίου 2023, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο εξέδωσε ένταλμα σύλληψης για τον Ρώσο Πρόεδρο Βλαντιμίρ Πούτιν και τη Maria Alekseyevna Lvova-Belova, Επίτροπο για τα Δικαιώματα του Παιδιού, για εικαζόμενα εγκλήματα πολέμου σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 2 του Καταστατικού της Ρώμης, κατηγορώντας τους για απέλαση παιδιών από κατεχόμενα εδάφη (Granger, 2023). Αυτό το ένταλμα σύλληψης αναπτερώνει την ελπίδα πολλών, οι οποίοι περίμεναν για μήνες ή ακόμη και χρόνια, μια αντίδραση από τη διεθνή κοινότητα που θα καθιστούσε τη Ρωσία υπεύθυνη για την εισβολή της στην Ουκρανία, αλλά και για την προσάρτηση της Κριμαίας. Αυτό το ένταλμα σύλληψης θεωρείται ως εκδήλωση αλληλεγγύης από τη διεθνή κοινότητα και θα μπορούσε τελικά να βοηθήσει το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο να ξεπεράσει τη συνεχιζόμενη κρίση του (Dilara, 2013). Για πρώτη φορά στην ιστορία του Δικαστηρίου, εκδόθηκε ένταλμα σύλληψης εναντίον υπηκόου των μόνιμων μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ). Με αυτόν τον τρόπο, το Δικαστήριο ξεκίνησε μια πορεία, η οποία φέρνει μαζί της νέες προκλήσεις, π.χ. τη δυνατότητα να δικαστεί ο Πούτιν και άλλοι δράστες ενώπιον αλλοδαπών εγχώριων δικαστηρίων, την πολιτική διάσταση ενός εντάλματος σύλληψης και την αλληλεπίδραση μεταξύ ασυλίας και υποχρέωσης τρίτων κρατών να συνεργάζονται με το ΔΠΔ.

Το δικαιοδοτικό στοιχείο εξηγεί την απόφαση του ΔΠΔ να επικεντρωθεί στα εγκλήματα πολέμου και όχι σε άλλες παραβιάσεις του διεθνούς δικαίου. Η συγκεκριμένη επιλογή να κατηγορηθεί ο Πούτιν για απέλαση παιδιών, ωστόσο, είναι πιθανότατα θέμα ικανότητας απόδειξης. Τα περισσότερα από τα εγκλήματα πολέμου που έλαβαν χώρα στην Ουκρανία θα ήταν δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να αποδοθούν

στον κ. Πούτιν. Είναι πολύ πιο πιθανό ότι η δίωξη θα περιοριζόταν στους στρατηγούς και τους πεζούς στρατιώτες του. Με την παράνομη απέλαση παιδιών, ωστόσο, οι εισαγγελείς του ΔΠΔ προφανώς πιστεύουν ότι έχουν βρει ένα αδίκημα για το οποίο τα αποδεικτικά στοιχεία μπορούν να συνδεθούν άμεσα με τον Ρώσο πρόεδρο.

Φυσικά, για να οδηγήσει ένα ένταλμα σύλληψης σε καταδίκη, πρέπει να πραγματοποιηθεί πραγματική σύλληψη. Για το άμεσο μέλλον, τουλάχιστον, αυτό φαίνεται απίθανο. Δεδομένου ότι η Ρωσία δεν αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος του Καταστατικού της Ρώμης, ο Πούτιν δεν θα μπορούσε να συλληφθεί με ένταλμα εντός της πατρίδας του ακόμη και αν έχανε την εξουσία. Το ένταλμα θα μπορούσε, ωστόσο, να περιορίσει τα μελλοντικά ταξίδια του, αν και ο Ρώσος πρόεδρος σπάνια επισκέπτεται χώρες που αποτελούν πλήρη συμβαλλόμενα μέρη του Καταστατικού της Ρώμης σε κάθε περίπτωση. Ενώ μπορεί να φαίνεται απίθανο τώρα, η δίωξη σε κάποιο μελλοντικό σημείο δεν είναι εντελώς αδύνατη: εξάλλου, όπως έσπευσε να επισημάνει ο εισαγγελέας του ΔΠΔ Karim Khan, η δίκη του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς (πρώην προέδρου της Σερβίας) θεωρήθηκε κάποτε αδύνατη (Granger, 2023).

Ωστόσο, είναι επίσης σαφές ότι το ένταλμα σύλληψης δεν αποτελεί απλώς μια ευγενική έκφραση αλληλεγγύης αλλά περισσότερο μια έκφραση πολιτικής πίεσης για τον τερματισμό του συνεχιζόμενου πολέμου. Από την άλλη, ο βαθμός στον οποίο μπορεί αυτό το ένταλμα σύλληψης να επιφέρει ουσιαστική πρόοδο στην υπόθεση της Ουκρανίας ή αν τελικά αποδειχθεί επιζήμιο για την αξιοπιστία του ίδιου του Διεθνούς Δικαστηρίου όσο η σύλληψη του Πούτιν καθυστερεί μένει να αξιολογηθεί σε βάθος χρόνου.

4. Προβληματισμοί & Κριτική

Η δημιουργία και καθιέρωση ενός Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (ΔΠΔ) για την προώθηση της διεθνούς δικαιοσύνης και την ποινική δίωξη ατόμων που κατηγορούνται για την τέλεση των πιο σοβαρών εγκλημάτων διεθνούς ενδιαφέροντος αποτελούσε μακροχρόνιο όραμα της διεθνούς κοινότητας. Μεγάλες προσδοκίες συνόδευσαν την έναρξή του την 1η Ιουλίου 2002. Ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ, Κόφι Ανάν, ευχαρίστησε τις 135 χώρες που επικύρωσαν τη Συνθήκη της Ρώμης με την οποία έγινε δυνατή η συγκρότηση του ΔΠΔ και αποτύπωσε τις προσδοκίες αυτές όταν εξέφρασε την ελπίδα ότι η δημιουργία του ΔΠΔ «καταγράφει την υπόσχεση ενός κόσμου όπου οι υπεύθυνοι για γενοκτονίες, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας ή για εγκλήματα πολέμου θα διώκονται, ακόμα και αν επιμέρους κράτη αρνούνται να το πράξουν»[1]. Δεκάδες άλλοι παγκόσμιοι αξιωματούχοι, ακτιβιστές ανθρωπίνων δικαιωμάτων και εμπειρογνώμονες του διεθνούς δικαίου έκαναν παρόμοιες προβλέψεις. Πρόκειται για μη ρεαλιστικά όνειρα. Μη ρεαλιστικά για πληθώρα λόγων, με προεξάρχον το γεγονός ότι το ΔΠΔ, υπό την παρούσα του οργάνωση, δεν μπορεί να γίνει αποδεκτό από τις ΗΠΑ, από την πολιτική, στρατιωτική και οικονομική υποστήριξη των οποίων εξαρτάται για την επιτυχία του (Goldsmith, 2003).

Παρά, λοιπόν, τις αυξημένες προσδοκίες, τόσο η ίδρυση όσο και η λειτουργία του ΔΠΔ αντιμετώπισαν εμπόδια που συχνά αποδείχθηκαν ανυπέρβλητα και που εξακολουθούν να εγείρουν προβληματισμό αλλά και κριτική αναφορικά τόσο με τους σκοπούς που καλείται να υπηρετήσει όσο και την αποτελεσματικότητα με την οποία το πράττει. Υποστηρίζεται, άλλωστε, ότι η Συμφωνία της Ρώμης εξασφαλίζει στο ΔΠΔ έναν κυρίως προληπτικό, παρά κατασταλτικό ρόλο (Δούση & Παπατόλιας, 2004, σ.48), ακριβώς λόγω των ευρύτερων υποχωρήσεων που πραγματοποιήθηκαν κατά τη σύνταξη του Καταστατικού προκειμένου τα κράτη-μέρη να οδηγηθούν στην επικύρωσή του, ξεπερνώντας τις όποιες αντιδράσεις και ενστάσεις τους.
Ιδιαίτερα όσον αφορά τα κράτη μέλη που αρνήθηκαν εντέλει να επικυρώσουν το Καταστατικό της Ρώμης, η ανάλυσή μας θα επικεντρωθεί στην περίπτωση των ΗΠΑ,

[1] Βλ. Ηνωμένα Έθνη, 1η Ιουλίου 2002, https://news.un.org/en/story/2002/07/39072-international-criminal-court-statute-enters-force-annan-hails-historic-occasion

από τους πλέον ενεργούς υποστηρικτές της ιδέας ενός Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου από τα πρώτα κιόλας βήματα της Διεθνούς Ποινικής Δικαιοσύνης (Schabas, 2004, σ.702) και που ως μοναδική υπερδύναμη θεωρεί πως η δικαιοσύνη διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διεξαγωγή της παγκόσμιας πολιτικής (Marinakis, 2008, σ.125). Εξάλλου, το Διεθνές Στρατιωτικό Δικαστήριο της Νυρεμβέργης συστάθηκε με πολυμερή συμφωνία των τεσσάρων συμμαχικών δυνάμεων, ΗΠΑ, ΕΣΣΔ, Γαλλίας και Ηνωμένου Βασιλείου, ενώ το Δικαστήριο του Τόκιο μετά από γενική στρατιωτική εντολή των συμμάχων. Οι ΗΠΑ έπαιξαν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στη σύσταση τόσο των δύο αυτών δικαστηρίων όσο και των ad hoc ειδικών Δικαστηρίων της Γιουγκοσλαβίας και της Ρουάντας. Έως τη Διάσκεψη της Ρώμης οι ΗΠΑ επανεξέταζαν εκτενώς τα σχέδια της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου για την ίδρυση ενός μόνιμου και αποτελεσματικού Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου δηλώνοντας την σθεναρή προσήλωσή τους στην επίτευξη της διεθνούς δικαιοσύνης και την σημαντική υποστήριξη που θα μπορούσαν να προσφέρουν οι Ηνωμένες Πολιτείες σε ένα σωστά συγκροτημένο διεθνές ποινικό δικαστήριο (Scheffer, 1999, 2000). Στην πορεία όμως η στάση τους άλλαξε.

Στις 15 Ιουνίου του 1998, ημέρα έναρξης της Διπλωματικής Διάσκεψης της Ρώμης, οι ΗΠΑ υπό τη διακυβέρνηση του Clinton, συμμετείχαν στις διαπραγματεύσεις για την υιοθέτηση του τελικού κειμένου του Καταστατικού. Η αμερικανική αντιπροσωπεία, με επικεφαλής τον πρεσβευτή David Scheffer, επέδειξε μια γενικότερη στάση που υποδήλωνε πως επεδίωκε την καθιέρωση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου και πως οι ΗΠΑ θα αποτελούσαν εντέλει συμβαλλόμενο μέρος στο Καταστατικό εφόσον προέβαιναν σε ορισμένες παραχωρήσεις σε συγκεκριμένα σημεία του Καταστατικού, υπόθεση που καταρρίφθηκε στην πορεία όταν διαπιστώθηκε πως η ανεύρεση σημείου συμβιβασμού ήταν μάλλον ανέφικτη (Scheffer, 2000, σ.203). Οι βασικότερες ανησυχίες και αντιρρήσεις των ΗΠΑ όσον αφορά το περιεχόμενο του Καταστατικού θα μπορούσαν να συνοψισθούν στα ακόλουθα σημεία: στη γενική δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, στο βαθμό ανεξαρτησίας του Εισαγγελέα, στον σαφή ορισμό του εγκλήματος της επιθετικότητας ώστε να μην κινδυνεύουν με δίωξη τα μέλη των στρατιωτικών αποστολών των ΗΠΑ σε διάφορα σημεία του πλανήτη όπου καλούνται να παρέμβουν, και στην ενίσχυση της αρχής της

συμπληρωματικότητας, έτσι ώστε η ανάμιξη του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου να αποτελεί την έσχατη λύση έναντι των εθνικών δικαστικών αρχών με γνώμονα πάντα την προστασία των μελών των αμερικανικών ενόπλεων δυνάμεων. Παράλληλα, το γεγονός ότι προκειμένου το Καταστατικό να κυρωθεί επισήμως θα χρειαζόταν η υπογραφή της Γερουσίας, διαδικασία τόσο χρονοβόρα όσο και αμφίβολη ως προς την τελική της έκβαση, εκφράστηκαν και ανησυχίες σχετικά με τις απορρέουσες συνέπειες που ενδεχομένως να αντιμετώπιζαν οι ΗΠΑ ως κράτος-μη μέλος σ'όλη αυτή την ασταθή περίοδο διαβουλεύσεων (Sheffer, 2000, σ. 206).

Στις 17 Ιουλίου 1998, πραγματοποιήθηκε η ψηφοφορία για την υιοθέτηση του Καταστατικού. Οι ΗΠΑ με αίτημά τους ζήτησαν η ψηφοφορία να είναι μυστική, με τη μορφή της «μη καταχωρημένης στα πρακτικά ψήφου». Το Καταστατικό υιοθετήθηκε με 120 ψήφους υπέρ, 7 κατά, μία εκ των οποίων των ΗΠΑ, και 21 αποχές. Τον Οκτώβριο του 1998, ο επικεφαλής της Αμερικανικής αντιπροσωπείας David Scheffer δήλωνε ότι οι ΗΠΑ δεν έχουν καμιά πρόθεση, ούτε τώρα αλλά ούτε και μελλοντικά, να υπογράψουν τη Συνθήκη της Ρώμης. Η 31η Δεκεμβρίου 2000 είχε ορισθεί ως η τελευταία μέρα υπογραφής του Καταστατικού της Ρώμης. Ο Πρόεδρος Clinton, λίγο πριν τη λήξη της θητείας του, τελικά υπέγραψε το Καταστατικό ακριβώς στη λήξη της προθεσμίας. Με Προεδρική δήλωση την ίδια ημέρα ενημέρωνε ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες θα έχουν τη δυνατότητα να παρατηρήσουν και να αξιολογήσουν τη λειτουργία του Δικαστηρίου, στην πάροδο του χρόνου, πριν από την επιλογή να υπαχθούν στη δικαιοδοσία του. Κατέστησε επίσης σαφές ότι δεν θα διαβίβαζε το Καταστατικό για έγκριση και επικύρωση στη Γερουσία έως ότου εξετασθούν ικανοποιητικά όλες οι αμερικανικές ανησυχίες και συνέστησε να πράξει το ίδιο και ο διάδοχός του G. Bush.

Οι ΗΠΑ, παρά την υπογραφή του τελικού Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, εκδήλωσαν την πρόθεσή τους να μην επικυρώσουν τη Συνθήκη. Δεν έλειψαν βέβαια οι αντιδράσεις όσων αντιτάσσονταν στο Δικαστήριο και στο γεγονός ότι ο Clinton είχε δεσμεύσει τις ΗΠΑ μέσω της υπογραφής του. Αυτό που επιδίωκε ο Πρόεδρος Clinton με την υπογραφή του, ωστόσο, ήταν η δυνατότητα να μπορούν οι ΗΠΑ να επηρεάζουν τις εξελίξεις του Δικαστηρίου, συμμετέχοντας στις διαπραγματεύσεις, και να βελτιώσουν τις σχέσεις τους με τα κράτη-μέλη του . Το

Μάιο του 2002, η Κυβέρνηση Bush εμφανίζεται να οξύνει τις αντιρρήσεις της ως προς το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο ανακαλώντας την υπογραφή των ΗΠΑ (Ροζάκης, 2004, σ.35). Ο Υφυπουργός για τον Έλεγχο των Εξοπλισμών και της Διεθνούς Ασφάλειας John R. Bolton με επιστολή του προς τον Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ, Κόφι Ανάν, διευκρίνιζε ότι οι ΗΠΑ δεν σκοπεύουν να αποτελέσουν συμβαλλόμενο μέρος της Συνθήκης της Ρώμης, σημειώνοντας ότι αποκηρύσσονται από οποιεσδήποτε νομική υποχρέωση προκύπτει από την υπογραφή στις 31 Δεκεμβρίου 2000. Παράλληλα, διαπραγματεύτηκαν και πέτυχαν την υιοθέτηση της υπ' αριθμ. 1422/2002 Απόφασης του Συμβούλιου Ασφαλείας, με την οποία οι Αμερικανοί υπήκοοι που αποτελούν μέλη ειρηνευτικών αποστολών εξαιρούνται από τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου. Οι ΗΠΑ, προκειμένου να εξασφαλίσουν τα συμφέροντα τους και την εθνική τους ασφάλεια, δεν αρκέστηκαν στην ανάκληση της υπογραφής, αλλά συνέχισαν να αντιτίθενται ιδιαίτερα έντονα στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο. Η πολιτική που υιοθέτησαν καθ΄ όλη τη διάρκεια της Διάσκεψης της Ρώμης ήταν η εξασφάλιση των αμερικανικών συμφερόντων μέσω των εξαιρέσεων που επιδίωκαν. Πρόκειται για μια στοχευμένη προσπάθεια να ενσωματώσουν τους κατάλληλους ελέγχους και τις ισορροπίες στο Καταστατικό της Ρώμης.

Αν και ο φόβος απέναντι στο νέο αυτό διεθνές όργανο είχε επικρατήσει επί σειρά ετών στην στάση που διατήρησε η Αμερικανική εξωτερική πολιτική, με την ανάληψη της Προεδρίας των ΗΠΑ από τον Barak Obama παρατηρείται μια διαφορετική στρατηγική προσέγγισης στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο από τις αρχές του 2008. Τον Ιανουάριο του 2009, η Γραμματέας των ΗΠΑ Hillary Rodham Clinton δήλωσε μεταξύ άλλων ότι οι ΗΠΑ θα λήξουν την εχθρότητα προς το Δικαστήριο και θα αναζητήσουν ευκαιρίες για να ενθαρρύνουν την αποτελεσματική του δράση. Στις 19 Νοεμβρίου του 2009 στην 8η Ετήσια Συνεδρίαση της Συνέλευσης των κρατών-μελών του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου στη Νέα Υόρκη, οι ΗΠΑ συμμετείχαν ως επίσημοι παρατηρητές για πρώτη φορά από το 2001. Σε συνέχεια αυτής της προσέγγισης, ο Πρεσβευτής των ΗΠΑ για εγκλήματα πολέμου Stephen Rapp καθώς και ο νομικός σύμβουλος Harold Hongju Koh αποτέλεσαν τους επικεφαλής της αντιπροσωπείας των ΗΠΑ στη Διάσκεψη Αναθεώρησης στην Καμπάλα της Ουγκάντας. Η συμμετοχή των ΗΠΑ στις διαπραγματεύσεις Αναθεώρησης του Καταστατικού της Ρώμης

αποτέλεσε μια θετική εξέλιξη τόσο για το Δικαστήριο όσο και για τις ΗΠΑ. Οι επικεφαλής της αντιπροσωπείας των ΗΠΑ στην Διάσκεψη, μετά το πέρας των εργασιών, δήλωσαν ότι τα αποτελέσματα της Διάσκεψης προστατεύουν τα συμφέροντα των ΗΠΑ, επιβεβαίωσαν τη δέσμευση των ΗΠΑ για συνεργασία με το Δικαστήριο και άφησαν ανοιχτή την πιθανότητα το Δικαστήριο να κερδίσει την εμπιστοσύνη των ΗΠΑ και να τους επιτραπεί η προσχώρηση σε αυτό.

4.1. Οι αντιρρήσεις των Η.Π.Α. στο Καταστατικό της Ρώμης.

Η κριτική που άσκησαν οι ΗΠΑ αποτελεί την πιο συστηματική και συνεκτική προσπάθεια αμφισβήτησης της λειτουργίας του Δικαστηρίου (Δούση & Παπατόλιας, 2004, σ.57) με σειρά επιχειρημάτων (Murphy, 2002) που η εκτενέστερη ανάλυσή τους θα επιτρέψει την ανάδυση των προβληματισμών και βαθύτερων σκοπιμοτήτων που αρχικά απέτρεψαν τις ΗΠΑ από την κύρωση του Καταστατικού κι εντέλει οδήγησαν στην απόσυρση της αρχικής υπογραφής τους. Η αρχική αντίρρηση και αντίθεση των ΗΠΑ στο Καταστατικό έγκειται στην δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου επί υπηκόων κρατών που δεν αποτελούν συμβαλλόμενα μέρη στο Καταστατικό καθώς η Συνθήκη της Ρώμης προβλέπει ότι το Δικαστήριο μπορεί να ασκεί τη δικαιοδοσία του ακόμη και έναντι των υπηκόων κρατών μη συμβαλλομένων που δεν έχουν με άλλο τρόπο συναινέσει στην δικαιοδοσία του Δικαστηρίου. Με την επικύρωση του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου ή την υπογραφή δήλωσης για τη διεθνή δικαιοδοσία του σε μια ιδιαίτερη κατάσταση, ένα κράτος εκχωρεί στο Δικαστήριο το δικαίωμα βάσει του Διεθνούς Δικαίου, καθώς και του εσωτερικού δίκαιου, να εξετάσει και, εφόσον κάτι τέτοιο κρίνεται δικαιολογημένο, να ασκήσει δίωξη σε κάθε άτομο οποιασδήποτε υπηκοότητας που κατηγορείται ότι έχει διαπράξει έγκλημα στην επικράτειά του. Οι ΗΠΑ υποστήριξαν ότι η ρύθμιση αυτή παραβιάζει την αρχή του Δικαίου των Συνθηκών της Σύμβασης της Βιέννης (Marinakis, 2008, σ. 146). Συγκεκριμένα, ο Αμερικανός Πρέσβης και επικεφαλής της Αμερικανικής αντιπροσωπείας στη Ρώμη David Scheffer έχει επισημάνει ότι η δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου σε υπηκόους ενός κράτους που δεν αποτελεί μέρος του Καταστατικού αντιβαίνει στις πλέον θεμελιώδεις αρχές του Δικαίου των Διεθνών Συνθηκών και αποτελεί έναν από τους κύριους λόγους για την μη επικύρωσή του. Το ενδεχόμενο δίωξης από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο των

μελών των αμερικανικών ενόπλεων δυνάμεων που δραστηριοποιούνται στο εξωτερικό, ακόμη και αν οι ΗΠΑ δεν έχουν δεσμευθεί από τη Συνθήκη της Ρώμης, προκάλεσε ουσιαστικά την ένσταση των ΗΠΑ στη συγκεκριμένη ρύθμιση. Ισχυρίζονται ότι το Δικαστήριο παραβιάζει την αρχή pacta tertiis nec nocent nec prosunt, σύμφωνα με την οποία δεν δημιουργούνται υποχρεώσεις στα μη μέρη μιας συνθήκης χωρίς τη συγκατάθεσή τους (Hafner, 2005). Παράλληλα, με βάση το Άρθρο 124, οι ΗΠΑ ισχυρίζονται ότι τα συμβαλλόμενα μέρη στο Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου έχουν τη δυνατότητα να εξαιρεθούν από τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου για εγκλήματα πολέμου και νέα εγκλήματα που θα προστεθούν σε αυτό, ενώ τα μη μέρη είναι σαφώς εκτεθειμένα στη δικαιοδοσία του χωρίς να έχουν τη δυνατότητα ένστασης ή διαφωνίας .

Ωστόσο, ο κύριος λόγος για την απόρριψη του ΔΠΔ από τις ΗΠΑ συνδέεται αναμφίβολα με το ζήτημα του κανόνα του τρίτου μέρους (third party rule). Το καταστατικό θεωρείται ασυμβίβαστο με τον κανόνα αυτό από δύο διαφορετικές απόψεις. Το ένα είναι η προσωπική δικαιοδοσία, στο μέτρο που το ΔΠΔ είναι αρμόδιο να δικάζει δράστες που είναι υπήκοοι μη συμβαλλόμενων κρατών. Το δεύτερο είναι η εξουσία του Δικαστηρίου να αποφασίζει εάν ένα κράτος, ανεξάρτητα από το αν είναι συμβαλλόμενο μέρος ή όχι στο Καταστατικό, άσκησε την ποινική δικαιοδοσία του με κατάλληλο τρόπο. Αν και το σχετικό κράτος δικαιούται να αμφισβητήσει την απόφαση αυτή είτε ενώπιον του Τμήματος Προδικασίας, είτε ενώπιον του Τμήματος Δίκης, είτε ενώπιον του Τμήματος Εφέσεων, η τελική απόφαση εναπόκειται στο ΔΠΔ. Από την άποψη αυτή, το ΔΠΔ είναι αρμόδιο να ελέγχει την άσκηση της ποινικής δικαιοδοσίας ακόμη και ενός μη συμβαλλόμενου κράτους (Hafner, 2005).

Εκφράζεται όμως και η αντίθετη άποψη, σύμφωνα με την οποία δεν υφίσταται κάποια αδικία ή ανισότητα όσον αφορά το Άρθρο 124. Οι ισχυρισμοί των ΗΠΑ όσον αφορά το ζήτημα της δικαιοδοσίας θεωρούνται αβάσιμοι, καθώς οι ΗΠΑ έχουν συνάψει πολυάριθμες συνθήκες και συμβάσεις οι οποίες παραχωρούν το δικαίωμα στα κράτη μέρη να ασκούν τη δικαιοδοσία τους επί των υπηκόων-δραστών οποιασδήποτε εθνικότητας που βρίσκονται στην επικράτειά τους, ανεξάρτητα αν είναι υπήκοοι μη συμβαλλόμενων μερών. Παράλληλα, η άσκηση της δικαιοδοσίας του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου σε υπηκόους μη κρατών-μελών στο Καταστατικό

θεμελιώνεται στο Διεθνές Δίκαιο και βασίζεται στην αρχή της εδαφικότητας. Για τα εγκλήματα που υπάγονται στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου αρκεί η συγκατάθεση του κράτους στην επικράτεια του οποίου διαπράχθηκε το αδίκημα ή του κράτους ιθαγένειας του φερόμενου ως δράστη ώστε το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο να πραγματοποιήσει διώξεις κατά υπηκόων κρατών που δεν είναι συμβαλλόμενα μέρη με αυτό.

Οι ΗΠΑ, αντιτιθέμενες στο άρθρο 12 του Καταστατικού, έλαβαν όλα τα δυνατά μέτρα προκειμένου να αποφύγουν την υπαγωγή των Αμερικανών υπηκόων στη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου και να διασφαλίσουν τα συμφέροντα της εθνικής τους κυριαρχίας. Η αμερικανική αντιπροσωπεία στη Διάσκεψη της Ρώμης εξέφρασε την αντίθεση της όσον αφορά τους μηχανισμούς με τους οποίους μπορεί μια υπόθεση να παραπεμφθεί στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο. Ένας από τους σημαντικότερους στόχους της ήταν η ενίσχυση του ρόλου του Συμβουλίου Ασφαλείας στην παραπομπή όλων των υποθέσεων στο ΔΠΔ (Hafner, 2005. Schabas, 2004). Μάλιστα, το σχέδιο της Επιτροπής Διεθνούς Δικαίου, στο οποίο στηρίζονταν οι ΗΠΑ, προέβλεπε την εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας για την παραπομπή κάθε υπόθεσης σε δίκη, αλλά απορρίφθηκε από πλειάδα κρατών που επιθυμούσαν ένα ανεξάρτητο και αποτελεσματικό Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο. Αναξιόπιστο και όργανο ανεξέλεγκτης εξουσίας χαρακτήρισαν οι Ηνωμένες Πολιτείες το ΔΠΔ. Ισχυρίστηκαν ότι η ιδέα ενός ανεξάρτητου Εισαγγελέα που δεν θα υπόκειται σε κανέναν έλεγχο, δημιουργεί ανησυχίες για την άσκηση πολιτικά υποκινούμενων διώξεων και την εξυπηρέτηση πολιτικών σκοπιμοτήτων (Conso, 2005. Walker, 2004). Το επιχείρημα σύμφωνα με το οποίο η ανάθεση στα κράτη και στο Συμβούλιο Ασφαλείας της εξουσίας υποβολής υποθέσεων στο Δικαστήριο θα οδηγούσε μόνο σε έναν αδικαιολόγητα πολιτικοποιημένο Εισαγγελέα, ενώ μια εξουσία πρωτοβουλίας motu proprio που θα εξασφάλιζε την αμεροληψία του Εισαγγελέα και διαδικασίες που δεν θα ενείχαν καμία πολιτική διάσταση, απορρίφθηκε ως υπερβολικά απλοϊκό (Conso, 2005, σ.320). Ουσιαστικά, οι ΗΠΑ επιδίωκαν την άσκηση της αρμοδιότητας του Εισαγγελέα μετά από αίτημα του Συμβουλίου Ασφαλείας ή ενός κράτους και όχι ανεξέλεγκτα με δική του αποκλειστική πρωτοβουλία.

Ένα ακόμη ζήτημα που προκάλεσε την αντίθεση των ΗΠΑ στο Δικαστήριο ήταν ο σφετερισμός του ρόλου του Συμβουλίου Ασφαλείας όσον αφορά το έγκλημα της

επίθεσης. Οι ΗΠΑ θεωρούν ότι το έγκλημα της επίθεσης δεν θα έπρεπε να συμπεριληφθεί στο Καταστατικό, λόγω της μη επίτευξης ομοφωνίας (consensus) για τον καθορισμό του εγκλήματος. Πολέμιοι του Δικαστηρίου υποστηρίζουν ότι ο ορισμός του εγκλήματος της επίθεσης, ο οποίος υιοθετείται μόνο από μια πλειοψηφία κρατών που είναι μέρη του, δεν μπορεί να είναι δεσμευτικός ως jus cogens για το Διεθνές Δίκαιο. Εντέλει, στη Συνδιάσκεψη Αναθεώρησης της Ουγκάντα υιοθετήθηκε ο ορισμός και οι προϋποθέσεις για την ενεργοποίηση της άσκησης της δικαιοδοσίας του Δικαστηρίου στο έγκλημα της επίθεσης. Το Δικαστήριο άρχισε να ασκεί τη δικαιοδοσία του στο εν λόγω έγκλημα μετά την 18η Ιουλίου 2018, οπότε και εκπληρώθηκαν οι προϋποθέσεις που απαιτούνται για την έγκριση τροποποίησης σύμφωνα με το Καταστατικό της Ρώμης. Σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 2 του Καταστατικού, ο ορισμός της επίθεσης θα πρέπει να είναι σύμφωνος με σχετικές διατάξεις του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

Οι ΗΠΑ συμμετείχαν στη Συνδιάσκεψη ως παρατηρητές με σκοπό την προώθηση των συμφερόντων τους και των απόψεών τους στις τροποποιήσεις του Καταστατικού αλλά και την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της διεθνούς δικαιοσύνης. Οι ΗΠΑ, εξάλλου, αντιμετωπίζουν ανάλογο πρόβλημα σε πιθανές τροποποιήσεις των ορισμών εγκλημάτων και στην εισαγωγή νέων, στα οποία θα έχει αρμοδιότητα το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο. Όπως προηγουμένως, ως κράτος-μη μέλος δεν έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν ενδεχόμενες κωδικοποιήσεις και προσθήκες. Στη Συνέλευση των κρατών-μελών μπορούν να μετέχουν μόνο ως παρατηρητές και συνεπώς ενώ τα κράτη μέλη έχουν το δικαίωμα, έως τώρα, να αυτοεξαιρεθούν σε περίπτωση μη αποδοχής, τα κράτη που δεν έχουν επικυρώσει το Καταστατικό είναι εκτεθειμένα σε διώξεις για νέα ή τροποποιημένα εγκλήματα. Έως τώρα την Αναθεώρηση έχουν υπογράψει 45 κράτη μέλη.

Τέλος, στην προσπάθειά τους να εξασφαλίσουν την προστασία των μελών των ενόπλεων δυνάμεων και των υπηκόων τους, οι ΗΠΑ επικαλέστηκαν και συνταγματικούς λόγους. Το βασικό τους επιχείρημα είναι ότι το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο δεν παρέχει τις εγγυήσεις και τα ίδια δικαιώματα χρηστής διαδικασίας όπως το Αμερικανικό Σύνταγμα. Από την άλλη, οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν στηρίξει αρχικά την ιδέα για τη δημιουργία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (Schabas,

2004, σ.702) και επέμειναν μάλιστα στην υιοθέτηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων χρηστής διαδικασίας. Παράλληλα, η αρχή της συμπληρωματικότητας του Καταστατικού και οι Διμερείς Συμφωνίες του «Άρθρου 98», που θα εξετασθούν αναλυτικά στη συνέχεια, αποτελούν ασφαλιστικές δικλίδες των ΗΠΑ ενάντια στις υποτιθέμενες συνταγματικές ανεπάρκειες. Μια ακόμη συνταγματική αντίθεση που προέβαλαν οι ΗΠΑ είναι η μη συμμετοχή ενόρκων στις δίκες του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Εντούτοις, η ύπαρξη σώματος ενόρκων δεν προβλεπόταν ούτε στα ad hoc Ποινικά Δικαστήρια, στα οποία οι ΗΠΑ παρείχαν την αμέριστη στήριξή τους, καθώς και σε πολλές διμερείς συμφωνίες που έχουν συνάψει.

Εν κατακλείδι, οι ΗΠΑ φαίνεται να χρησιμοποίησαν πλήθος επιχειρημάτων προκειμένου να προστατεύσουν τους Αμερικανούς πολίτες από μελλοντικές διώξεις με συχνά αντιφατικό ή προσχηματικό τρόπο. Δεν αρκέστηκαν, όμως, μόνο στην έκφραση των αντιδράσεών τους που πραγματώθηκε μέσω της τελικής άρνησής τους να επικυρώσουν το Καταστατικό. Προέβησαν και στη λήψη δραστικών μέτρων προκειμένου να υπερασπιστούν τα συμφέροντά τους έναντι πιθανών μελλοντικών απειλών από την ανεξάρτητη λειτουργία του ΔΠΔ, επιδεικνύοντας τελικά μια άκρως παρεμβατική στάση ως κυρίαρχη δύναμη στο γεωπολιτικό συγκείμενο με σκοπό τον περιορισμό ή ακόμα και την εξουδετέρωση των εργαλείων τη δημιουργία των οποίων είχαν αρχικά υποστηρίξει (Ροζάκης, 2004, σ.10). Αναλυτικότερα, παρατίθενται οι ενέργειες στις οποίες προέβησαν οι ΗΠΑ στα πλαίσια αμφισβήτησης και περιορισμού της ισχύος και αποτελεσματικότητας του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου.

4.1.1. Μέτρα υπονόμευσης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου από τις Η.Π.Α.

Στις 6 Μαΐου 2002, η Κυβέρνηση των ΗΠΑ ενημέρωσε τα Ηνωμένα Έθνη για την πρόθεσή της να μην αποτελέσει συμβαλλόμενο μέρος στη Συνθήκη της Ρώμης, τονίζοντας ότι οι ΗΠΑ δεν έχουν καμία νομική υποχρέωση που να ανακύπτει από την υπογραφή του Δεκεμβρίου του 2000. Οι ΗΠΑ προσπαθούσαν με κάθε τρόπο να αποκλείσουν οποιαδήποτε πιθανότητα παραπομπής μελών των Αμερικανικών ενόπλεων δυνάμεων, στρατιωτικών και πολιτικών αξιωματούχων στη δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Καθ΄ όλη τη διάρκεια της Διάσκεψης της Ρώμης,

η Αμερικανική αντιπροσωπεία εργαζόταν για την εξασφάλιση των εξαιρέσεων, προκειμένου να μην διακυβεύονται τα συμφέροντα της εθνικής τους κυριαρχίας από τη λειτουργία του Δικαστηρίου. Εφόσον κάτι τέτοιο δεν επιτεύχθηκε στη Συνθήκη της Ρώμης, οι ΗΠΑ έλαβαν γρήγορα μέτρα για να περιορίσουν τις επιπτώσεις του Δικαστηρίου στους Αμερικανούς υπηκόους αν και το ίδιο το Καταστατικό θεωρείται ότι κατοχυρώνει ειδική προστασία για το στρατιωτικό προσωπικό των συμβαλλομένων μερών (Nash, 2000).

4.1.2. Νόμος περί προστασίας των μελών των Αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων (American Service-members Protection Act - ASPA).

Ο νόμος περί προστασίας των μελών των Αμερικανικών ενόπλεων δυνάμεων (American Service-members Protection Act - ASPA) εισήχθη το 2000 από τον Γερουσιαστή Sen Jesse Helms στο Κογκρέσο αλλά υιοθετήθηκε στις 2 Αυγούστου 2002, ένα μήνα αφότου το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου τέθηκε σε ισχύ. Ο νόμος προορίζεται να προστατεύσει τα μέλη των ενόπλων δυνάμεων των ΗΠΑ, και γενικότερα τους Αμερικανούς πολίτες, από την δικαιοδοσία του Δικαστηρίου. Συγκεκριμένα, ο νόμος αφού παραθέτει μια συνοπτική ιστορική αναδρομή από τη Διάσκεψη της Ρώμης και τις δηλώσεις της Αμερικανικής αντιπροσωπείας, τονίζει τις απαιτήσεις-αντιρρήσεις των ΗΠΑ και προβλέπει σημαντικές απαγορεύσεις και περιορισμούς. Ο νόμος περί προστασίας των μελών των Αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων απαγορεύει τη συνεργασία με το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο και περιορίζει τη συμμετοχή των μελών των ενόπλων δυνάμεων των Ηνωμένων Πολιτειών σε οποιαδήποτε επιχείρηση διατήρησης της ειρήνης. Η συμμετοχή των ΗΠΑ περιορίζεται μόνο σε ειρηνευτικές επιχειρήσεις, για τις οποίες ο Πρόεδρος των ΗΠΑ πιστοποιεί ότι το Συμβούλιο Ασφαλείας έχει από πριν εξαιρέσει τους συμμετέχοντες από τη δικαιοδοσία του Δικαστηρίου ή το κράτος στο οποίο αποστέλλεται η ειρηνευτική αποστολή δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος του Καταστατικού ή έχει υπογράψει Συμφωνία του Άρθρου 98 με τις ΗΠΑ. Απαγορεύει την παροχή στρατιωτικής βοήθειας σε κράτη-μέλη του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, εξαιρώντας τα κράτη-μέλη του ΝΑΤΟ και σημαντικούς συμμάχους εκτός ΝΑΤΟ όπως την Αίγυπτο, την Αυστραλία, το Ισραήλ, την Ιορδανία, την Αργεντινή, την Κορέα, τη Ν. Ζηλανδία, την Ιαπωνία και την Ταϊβάν. Ο Πρόεδρος των ΗΠΑ είναι

υπεύθυνος για την πιστοποίηση της απουσίας κινδύνου δίωξης μιας ειρηνευτικής αποστολής από το Δικαστήριο. Ο νομός περιλαμβάνει, όμως, και τον περιορισμό των απαγορεύσεων και την παροχή συνεργασίας σε ένα κράτος, κατ΄ εξαίρεση και μόνο αν ο Πρόεδρος κρίνει ότι αυτή συνάδει με το εθνικό συμφέρον των ΗΠΑ. Ο Πρόεδρος βεβαιώνει την ύπαρξη χρηστών διαδικασιών για την αποτροπή άμεσης ή έμμεσης μεταφοράς διαβαθμισμένων πληροφοριών εθνικής ασφάλειας και την ποινική καταστολή παροχής πληροφοριών στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο. Με τη ρύθμιση αυτή οι ΗΠΑ παρεμποδίζουν την παροχή οποιασδήποτε βοήθειας και απαγορεύουν στο Δικαστήριο τη διεξαγωγή ερευνών στις ΗΠΑ. Το σημαντικότερο σημείο του νόμου ASPA είναι η δυνατότητα που δίνεται στον Πρόεδρο των ΗΠΑ να χρησιμοποιήσει όλα τα απαραίτητα και κατάλληλα μέσα για να επιτύχει την απελευθέρωση οποιουδήποτε Αμερικανού υπηκόου και υπήκοο συμμαχικού κράτους που κρατείται ή έχει φυλακιστεί εξ ονόματος ή μετά από αίτηση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Εξαιτίας αυτής της συγκεκριμένης πρόβλεψης, πολλοί κριτικοί αναφέρονται στον νόμο ως «Νόμος εισβολής στη Χάγη» (Hague Invasion Act) (Marinakis, 2008, σ. 152).

Επιπλέον, ο νόμος επιτρέπει στις Ηνωμένες Πολιτείες να συμμετέχουν και να παρέχουν βοήθεια στις διεθνείς προσπάθειες για την προσαγωγή στη δικαιοσύνη του Σαντάμ Χουσεΐν, του Σλόμπονταν Μιλόσεβιτς, του Οσάμα Μπιν Λάντεν, άλλα μέλη της Αλ Κάϊντα, ηγέτες της Ισλαμικής Τζιχάντ, και άλλους ξένους υπηκόους που κατηγορούνται για γενοκτονία, εγκλήματα πολέμου ή εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Η Κυβέρνηση Bush έχει χρησιμοποιήσει το νόμο προστασίας των μελών των Αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων ως διαπραγματευτικό όπλο, ασκώντας πιέσεις σε χώρες σε όλο τον κόσμο για τη σύναψη Διμερών Συμφωνιών Ασυλίας, προκειμένου να λάβουν την απαραίτητη Αμερικανική στρατιωτική βοήθεια. Στις 17 Οκτωβρίου 2006, ο Πρόεδρος Bush υπέγραψε την τροποποίηση του νόμου ASPA, η οποία αίρει τους περιορισμούς σχετικά με τις ενισχύσεις για τη στρατιωτική εκπαίδευση και κατάρτιση. Στις 22 Ιανουαρίου 2008, το Κογκρέσο τροποποίησε περαιτέρω το νόμο για την εξάλειψη των περιορισμών στις ξένες στρατιωτικές χρηματοδοτήσεις. Στις 28 Ιανουαρίου 2008, ο Πρόεδρος Bush υπέγραψε ακόμη μία τροποποίηση του νόμου ASPA, και ως εκ τούτου κανένα κράτος δεν απειλείται με απώλεια στρατιωτικής βοήθειας σε περίπτωση άρνησής της να προστατεύσει τους

Αμερικανούς υπηκόους από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο. Η Κυβέρνηση των ΗΠΑ προσέθεσε την τροπολογία Nethercutt το Δεκέμβριο του 2004, με πρόσθετες και ευρείες διατάξεις από αυτές του νόμου ASPA.

Η τροπολογία Nethercutt εισήχθη στις 15 Ιουλίου 2004 στην Αμερικανική Βουλή των Αντιπροσώπων, εγκρίθηκε στις 7 Δεκεμβρίου 2004 από την Αμερικανική Γερουσία και κυρώθηκε από τον Πρόεδρο Bush στις 8 Δεκεμβρίου 2004. Σύμφωνα με την τροπολογία Nethercutt απαγορεύεται η χορήγηση οικονομικής στήριξης από Ταμείο Οικονομικής Βοήθειας (Economic Support Funds - ESF) σε χώρες που έχουν υπογράψει το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου και δεν έχουν συνάψει Διμερείς Συμφωνίες του «Άρθρου 98» με τις ΗΠΑ. Από την οικονομική αυτή απαγόρευση εξαιρούνται οι χώρες που επιλέχθηκαν για βοήθεια στο πλαίσιο του νόμου Millennium Challenge Act του 2003. Το Ταμείο Οικονομικής Βοήθειας των ΗΠΑ σχεδιάστηκε, μεταξύ άλλων, για να προωθεί την οικονομική και πολιτική σταθερότητα και να στηρίζει πρωτοβουλίες για τη διατήρηση της ειρήνης, του κράτους δικαίου, την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, την οικοδόμηση της δημοκρατίας και την απαγόρευση διακίνησης ναρκωτικών ουσιών. Ο Πρόεδρος των ΗΠΑ, σύμφωνα με την τροπολογία Nethercutt, έχει τη δυνατότητα να παραμερίσει την απαγόρευση για κράτη μέλη του ΝΑΤΟ και για σημαντικούς συμμάχους των ΗΠΑ, σε περίπτωση που θεωρούσε και ανέφερε στις αρμόδιες επιτροπές ότι πρόκειται για την ασφάλεια του εθνικού συμφέροντος ή σε περίπτωση που ένα κράτος τελικά υπέγραφε Διμερή Συμφωνία με τις ΗΠΑ. Η επίμαχη τροπολογία εγκρίθηκε στον προϋπολογισμό και για το έτος 2006. Στις 17 Δεκεμβρίου 2007 το Κογκρέσο ενέκρινε μια συνολική ενοποιημένη πράξη πιστώσεων, η οποία επαναφέρει τη λεγόμενη διάταξη Nethercutt. Η Ευρωπαϊκή Ένωση εξέφρασε την έντονη δυσαρέσκειά της για την τροπολογία, επισείοντας την προσοχή των κρατών μερών του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, ώστε οι διμερείς συμφωνίες που υπογράφουν με τις ΗΠΑ να διαφυλάττουν την ακεραιότητα του Καταστατικού της Ρώμης.

Η τροπολογία Nethercutt αποτελεί μια πρωτόγνωρη κίνηση των ΗΠΑ σε σχέση με την έως τότε υπονομευτική στάση τους απέναντι στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο. Με την τροπολογία αυτή επέβαλε περικοπές οικονομικών ενισχύσεων στα κράτη, ώστε να τα εξαναγκάσει να υπογράψουν Συμφωνίες του «Άρθρου 98». Αποτέλεσμα ήταν πολλά

κράτη να χάσουν εκατομμύρια δολάρια σε οικονομική βοήθεια. Η οικονομική βοήθεια που παρείχαν οι ΗΠΑ ήταν ζωτικής σημασίας και η τροπολογία ήταν εξαιρετικά επιζήμια, διότι σε πολλές χώρες είχε σκοπό την ενίσχυση των τοπικών τους οικονομιών. Στις 11 Μαρτίου 2009, ο Πρόεδρος Barak Obama υπέγραψε το νόμο για τον καθολικό λογαριασμό διάθεσης κερδών του οικονομικού έτους 2009 στον οποίο δεν περιέλαβε την αποκαλούμενη «τροπολογία Nethercutt».

4.1.3. Αποφάσεις 1422, 1487 και 1497 του Συμβουλίου Ασφαλείας.

Οι ΗΠΑ συνέχισαν επίμονα τις προσπάθειές τους προκειμένου να εξασφαλίσουν ασυλία για τα μέλη των Αμερικανών ενόπλων δυνάμεων, που συμμετείχαν σε ειρηνευτικές αποστολές. Ως μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας άσκησαν πιέσεις προς αυτό για να εγκρίνει ψηφίσματα απαλλαγής όλων των ειρηνευτικών δυνάμεων του ΟΗΕ από τη δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου ή τουλάχιστον για την εξασφάλιση ότι κάθε νέα ανανέωση των ειρηνευτικών επιχειρήσεων θα περιλάμβανε μια διάταξη εξαίρεσης. Στις 30 Ιουνίου 2002, οι ΗΠΑ απείλησαν να ασκήσουν βέτο στην απόφαση ανανέωσης της εντολής για την αποστολή ειρηνευτικής βοήθειας στη Βοσνία – Ερζεγοβίνη, με την απειλή διακοπής όλων των ειρηνευτικών αποστολών. Στηριζόμενοι στο Άρθρο 16 του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου πρότειναν στο Συμβούλιο Ασφαλείας να κάνει χρήση του άρθρου αυτού, πιέζοντας ταυτόχρονα για την αυτόματη ανανέωση άλλων 12 μηνών. Υπό την απειλή ενός βέτο των ΗΠΑ σε όλες τις ειρηνευτικές αποστολές του ΟΗΕ, το Συμβουλίου Ασφαλείας ενέκρινε το Ψήφισμα 1422 στις 12 Ιουλίου 2002. Με την Απόφαση 1422, χορηγούσε ασυλία στους Αμερικανούς υπηκόους από τη δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Συγκεκριμένα, το Συμβούλιο Ασφαλείας, ενεργώντας στο πλαίσιο του Κεφαλαίου VII του Χάρτη των Η.Ε., ζήτησε από το Δικαστήριο, σύμφωνα με το Άρθρο 16 του Καταστατικού, να μην ξεκινήσει ή συνεχίσει μια έρευνα ή δίωξη για μια περίοδο 12 μηνών που αρχίζει από την 1η Ιουλίου 2002, σε περίπτωση που κάποιο μέλος του προσωπικού της αποστολής των Ηνωμένων Εθνών ή υπήκοος από ένα κράτος-μη μέλος του Καταστατικού της Ρώμης εμπλακεί σε εγκλήματα που υπάγονται στην δικαιοδοσία του, εκτός αν το Συμβούλιο Ασφαλείας αποφασίσει διαφορετικά. Παράλληλα, εξέφραζε την πρόθεσή του για

ανανέωση του αιτήματος, υπό τους ίδιους όρους κάθε 1η Ιουλίου για περαιτέρω 12 μήνες, για όσο χρονικό διάστημα κριθεί απαραίτητο.

Τελικά, η ανανέωση της Απόφασης 1422 επήλθε από το Συμβουλίου Ασφαλείας στις 12 Ιουνίου του επόμενου έτους με την Απόφαση 1487. Πριν από την ψηφοφορία, ο Γενικός Γραμματέας και οι εκπρόσωποι σχεδόν 60 κρατών του Συμβουλίου Ασφαλείας τάχθηκαν κατά του ψηφίσματος και κατά της ανανέωσης της Απόφασης 1422. Κατά την διάρκεια της ψηφοφορίας για την ανανέωση, τρία μέλη του Συμβουλίου απείχαν, η Γαλλία, η Γερμανία και η Συρία, ενώ όλα τα κράτη, εκτός των ΗΠΑ και του Πακιστάν που διατηρούσε τις αμφιβολίες του, εξέφρασαν την υποστήριξή τους και την εμπιστοσύνη τους στο έργο του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου.

Οι Αποφάσεις 1422 και 1487 προκάλεσαν την έντονη αντίδραση της διεθνούς κοινότητας. Πολλές χώρες υποστήριξαν ότι οι αποφάσεις είναι ασυμβίβαστες με το Καταστατικό της Ρώμης, το Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, καθώς και με το Διεθνές Δίκαιο. Τα περισσότερα κράτη απέρριψαν ρητά κάθε απόπειρα αυτόματης ανανέωσης του παρόντος ψηφίσματος στο μέλλον. Υπό το φως των αποκαλύψεων της κακοποίησης κρατουμένων στη φυλακή Abu Ghraib στο Ιράκ από Αμερικανούς στρατιώτες, στις 23 Ιουνίου 2004, οι ΗΠΑ απέσυραν το ψήφισμα για την ανανέωση της Απόφασης 1487. Πολλές χώρες, εξάλλου, συμπεριλαμβανομένης της Κίνας, είαν δηλώσει ότι θα απείχαν από την ψηφοφορία. Την 1η Αυγούστου 2003 το Συμβούλιο Ασφαλείας ενέκρινε την Απόφαση 1497, που αφορούσε την κρίσιμη αποστολή της ειρηνευτικής δύναμης στη Λιβερία. Οι πιέσεις των ΗΠΑ συνεχίστηκαν και σε αυτή την περίπτωση και εξασφάλισαν την εξ΄ ολοκλήρου ασυλία των Αμερικανών μελών των ενόπλων δυνάμεων. Συγκεκριμένα, η Απόφαση 1497 περιλάμβανε τη χορήγηση αποκλειστικής δικαιοδοσίας στα κράτη που αποτελούσαν την ειρηνευτική δύναμη και που δεν αποτελούσαν μέρη στο Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, για όλες τις υποτιθέμενες πράξεις ή παραλείψεις που προέκυπταν ή που σχετίζονταν με την πολυεθνική δύναμη στη Λιβερία, εκτός αν η αποκλειστική αρμοδιότητα είχε παραμεριστεί ρητά από το ίδιο το κράτος. Με την απόφαση αυτή, ουσιαστικά άνοιγε ο δρόμος για μόνιμη απαλλαγή των Αμερικανών υπηκόων από το Δικαστήριο, όσον αφορά στη γενοκτονία, εγκλήματα πολέμου και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.

Οι Αποφάσεις 1422, 1487 και 1497 του Συμβουλίου Ασφαλείας, μέσω των οποίων αποκλείεται η δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, είναι αποτέλεσμα της εκστρατείας των ΗΠΑ και των επίμονων αμερικανικών απαιτήσεων προκειμένου να εξασφαλίσουν τα εθνικά τους συμφέροντα και να προστατέψουν τα μέλη των ενόπλων τους δυνάμεων.

4.1.4. Συμφωνίες του Άρθρου 98 (Bilateral Immunity Agreements - BIAs).

Μετά την επικύρωση του Καταστατικού της Ρώμης την 1η Ιουλίου 2002, με την οποία εξασφαλίσθηκε ο απαιτούμενος αριθμός υπογραφών και το Καταστατικό του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου τέθηκε σε ισχύ, η Κυβέρνηση των ΗΠΑ ένιωθε έντονη την απειλή ενδεχόμενων «πολιτικοποιημένων» διώξεων των υπηκόων της. Έτσι, η αντιπάθεια των ΗΠΑ προς το δικαστήριο μπορεί να θεωρηθεί ως μια διαμαρτυρία για το γεγονός ότι το ΔΠΔ υιοθετεί μια εξαιρετικά γενικευτική στάση όσον αφορά το εύρος της δικαιοδοσίας του. Το προτιμώμενο αμερικανικό μοντέλο διεθνούς ποινικού δικαίου είναι αυτό που προβλέπει την εφαρμογή ποινικών προτύπων σε ανελεύθερα καθεστώτα και τους πολίτες τους, σίγουρα όχι σε Αμερικανούς υπηκόους. Τα ad hoc ειδικά Δικαστήρια της Γιουγκοσλαβίας και της Ρουάντας αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της οπτικής (Conso, 2005,σ. 316. Simpson, 2014, σ.8).

Έτσι, από τον Αύγουστο του 2002, η Κυβέρνηση Bush, προσεγγίζοντας χώρες σε όλο τον κόσμο, επιδίωκε και προωθούσε συστηματικά τη σύναψη Διμερών Συμφωνιών Ασυλίας (Bilateral Immunity Agreements- BIAs), ή «Συμφωνίες του Άρθρου 98» στα πλαίσια ικανοποίησης όσων προβλέπονται στο νόμο περί προστασίας μελών των Αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων ASPA. Η εκστρατεία για την σύναψη τέτοιων συμφωνιών αποτέλεσε ύψιστη προτεραιότητα της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ από το 2002, όταν ο Bush διεύρυνε την ερμηνεία του άρθρου 98 σε αντίθεση με την απερχόμενη κυβέρνηση Clinton (Scheffer, 2005). Σε περίπτωση άρνησης ενός κράτους να συνάψει Συμφωνία με τις ΗΠΑ, οι τελευταίες απειλούσαν με διακοπή κάθε οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας. Έως τις 11 Δεκεμβρίου 2006 οι ΗΠΑ είχαν συνάψει 102 Διμερείς Συμφωνίες. Οι ΗΠΑ επικαλέστηκαν το Άρθρο 98 παρ.2 του Καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου και προχώρησαν στην κατάρτιση Διμερών Συμφωνιών Ασυλίας, προκειμένου να μην επιτραπεί στο

Δικαστήριο να ασκήσει την δικαιοδοσία του σε Αμερικανούς υπηκόους. Οι Συμφωνίες του Άρθρου 98 πιστοποιούν ότι τα συμβαλλόμενα μέρη σε αυτές τις συμφωνίες δεν μπορούν να συλλάβουν, να εκδώσουν ή να παραδώσουν υπηκόους του άλλου κράτους στο Δικαστήριο, εκτός αν αμφότερα και εκ των προτέρων τα συμβαλλόμενα μέρη εκφράσουν την συγκατάθεσή τους για την παράδοση.

Το Άρθρο 98 του Καταστατικού ουσιαστικά προλαμβάνει τις πιθανές αντικρουόμενες διεθνείς υποχρεώσεις των κρατών, οι οποίες τους παρέχονται από διεθνείς συμφωνίες που έχουν συνάψει υπό το διεθνές δίκαιο, όπως μπορεί να αναδυθούν ως απόρροια της κύρωσης του Καταστατικού. Ο όρος «αποστέλλον κράτος» που χρησιμοποιείται στο Άρθρο 98 παραπέμπει, παρ΄ όλο που δεν αναφέρεται ρητά, στις λεγόμενες Συμφωνίες περί του καθεστώτος των αλλοδαπών ενόπλων δυνάμεων (Status of Forces Agreements - SOFAs), ή στις Συμφωνίες περί του καθεστώτος αποστολής (Status of Mission Agreements –SOMAs) ακόμη και στις Συμφωνίες εκδόσεως. Όμως, το Άρθρο 98 δεν παρέχει σε καμία περίπτωση ατιμωρησία σε όσους ευθύνονται για την τέλεση εγκλημάτων που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Ο σκοπός του Καταστατικού είναι να εξασφαλίσει ότι οι υπεύθυνοι για ειδεχθή εγκλήματα θα οδηγηθούν στη δικαιοσύνη σε όλες τις περιπτώσεις και κατά κύριο λόγο από τα κράτη, αλλά σε περίπτωση ανικανότητας και απροθυμίας, από το Δικαστήριο που θα αναλάβει δράση. Υποστηρίζεται, άλλωστε, πως η ορθή ερμηνεία του Άρθρου 98 θα πρέπει να επιλυθεί βάσει των κανόνων των Άρθρων 31 και 32 της Συνθήκης της Βιέννης, που αφορούν το Δίκαιο των Συνθηκών (Scheffer, 2005).

Παράλληλλα, πολλοί υπήρξαν οι επικριτές των «Συμφωνιών του Άρθρου καθώς υποστηρίχθηκε ότι ουσιαστικά είναι αντίθετες και ασυμβίβαστες με τις υποχρεώσεις των συμβαλλόμενων μερών ενώ θεωρήθηκε ότι προήλθαν λόγω εσφαλμένης ερμηνείας και επέκτασης των παροχών του Άρθρου 98 από τις ΗΠΑ, στην προσπάθειά τους να υπονομεύσουν το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του Προέδρου Bush το Σεπτέμβριο του 2002 όπου αντιτίθεται ξεκάθαρα στο Δικαστήριο επισημαίνοντας την επιδίωξη των ΗΠΑ να συνάψουν «Συμφωνίες του Άρθρου 98» με όλα τα κράτη. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ενώ αρχικά αντιτάχθηκε σε αυτές τις Συμφωνίες, υποστηρίζοντας ότι έρχονται σε αντίθεση με τις υποχρεώσεις των

μελών του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, τελικά προχώρησε σε συμβιβασμό προκειμένου τα μέλη της να μπορούν να προβούν στη σύναψή τους εφόσον το επιθυμούσαν. Στις 30 Σεπτεμβρίου του 2002, ενέκρινε ένα πλαίσιο κατευθυντήριων αρχών, υποδεικνύοντας τις νομικές υποχρεώσεις των μελών της.

Μια ακόμη ένσταση που προκύπτει από τις «Συμφωνίες του Άρθρου 98» είναι η επιδίωξη των ΗΠΑ να εξασφαλίσουν ασυλία για τους εν ενεργεία αλλά και πρώην κυβερνητικούς αξιωματούχους, υπαλλήλους, μέλη των ενόπλων δυνάμεων και υπηκόους των ΗΠΑ που δρουν υπό μια γενικότερη ιδιότητα σε σχέση με τα αμερικανικά συμφέροντα. Επομένως, το εύρος των προσώπων που επιδιώκει να προστατεύσει η Κυβέρνηση των ΗΠΑ με τη σύναψη τέτοιων συμφωνιών, βρίσκεται εκτός πεδίου εφαρμογής του Άρθρου 98 του Καταστατικού (Scheffer, 2005). Έτσι, γίνεται σαφές πως οι Διμερείς Συμφωνίες Ασυλίας αποτελούν αναμφισβήτητα μια ακόμη προσπάθεια των ΗΠΑ να αντιταχθούν στο Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο εκμεταλλευόμενοι την ασάφεια του Άρθρου 98, συνάπτοντας τελικά σχετικές Συμφωνίες με πολλές χώρες. Όμως, οι Συμφωνίες αυτές πάσχουν νομικά διότι σε περίπτωση δίωξης ενός Αμερικανού υπηκόου ή μέλους των Αμερικανών ενόπλων δυνάμεων από ένα κράτος-μέλος του Δικαστηρίου, το οποίο έχει συνάψει και «Συμφωνία του Άρθρου 98» με τις ΗΠΑ, τότε το κράτος αυτό θα αναγκαστεί να παραβιάσει μια από της δύο Συνθήκες και να αντιμετωπίσει τις συνέπειες.

5. Συμπεράσματα - Συζήτηση

Επιχειρώντας μια αποτίμηση του θεσμού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου στη βάση των έως τώρα δεδομένων, όπως συνοπτικά αναφέρθηκαν, εύκολα μπορεί να αναδειχθεί η πρόοδος που υλοποιήθηκε σε κομβικά σημεία που αφορούν τον δικαιοδοτικό αυτό θεσμό. Καταρχήν, το ΔΠΔ επιλαμβάνεται μίας υποθέσεως που εμπίπτει στην δικαιοδοσία του επί τη βάσει της αρχής της συμπληρωματικότητας αναγνωρίζοντας την πρωταρχική ευθύνη των κρατών να διερευνούν και να διώκουν διεθνή εγκλήματα, σεβόμενο έτσι την εθνική κυριαρχία τους. Η τελευταία υποχωρεί στην περίπτωση που η εθνική έννομη τάξη αδυνατεί ή επιδεικνύει απροθυμία να επιληφθεί της υποθέσεως και ως εκ τούτου παραχωρεί στο ΔΠΔ τη δικαιοδοσία για την καταπολέμηση του εγκλήματος προς όφελος της διεθνούς αλληλεγγύης. Βέβαια, η επέμβαση εσωτερικών λειτουργιών και θεσμών, όπως η αμνηστία η οποία μπορεί να χορηγηθεί από το ΔΠΔ υπό ένα ευρύ και μάλλον ασαφώς διατυπωμένο πλαίσιο (Stahn, 2005), μπορούν να εξουδετερώσουν ποινές και δυσμενείς συνέπειες για τους καταδικασθέντες και να οδηγούν εντέλει σε πλήρη ατιμωρησία για εγκλήματα που αν είχαν δικασθεί από το ΔΠΔ θα είχαν τύχει διαφορετικής αντιμετώπισης (Ροζάκης, 2004, σ.56). Από την άλλη, έχει αμφισβητηθεί έντονα η δικαιοδοσία και αποτελεσματικότητα του ΔΠΔ, καθώς υποστηρίζεται πως «το ΔΠΔ είναι απίθανο να τιμωρήσει τους Χουσεΐν και τους μελλοντικούς Μιλόσεβιτς του κόσμου, επειδή είναι απίθανο να τους ελέγξει» (Goldsmith, 2003, σ.92). Έτσι, αναδύονται διάφοροι προβληματισμοί όσον αφορά την αρχή αυτή που διέπει τη λειτουργία του ΔΠΔ καθώς η δικαιοδοσία βάσει συμπληρωματικότητας έχει αντιμετωπίσει πολυάριθμα νομικά, πολιτικά και θεσμικά προβλήματα (Bachman & Nwibo, 2018).

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με το Καταστατικό του ΔΠΔ, τα συμβαλλόμενα κράτη έχουν το καθήκον και το δικαίωμα να ασκούν την ποινική δικαιοδοσία τους όταν διαπράττονται βασικά εγκλήματα στην επικράτειά τους ή από υπηκόους τους. Ως εκ τούτου, το ΔΠΔ μπορεί να ερευνά και να διώκει μόνο όταν τα κράτη δεν το πράττουν. Το άρθρο 17 του Καταστατικού της Ρώμης καθορίζει το πλαίσιο που προβλέπει πότε μια υπόθεση πρέπει να είναι απαράδεκτη ενώπιον του ΔΠΔ. Έτσι, η απόφαση σχετικά με το αν είναι το ΔΠΔ ή ένα εθνικό δικαστικό σύστημα που πρέπει να διερευνήσει και να ασκήσει δίωξη σε μια συγκεκριμένη υπόθεση εξαρτάται από το αποτέλεσμα της

αξιολόγησης του παραδεκτού που γίνεται από το Δικαστήριο. Τα κριτήρια παραδεκτού καθιερώνουν το «κρίσιμο προπύργιο» που προστατεύει τα κυριαρχικά δικαιώματα των κρατών για την αντιμετώπιση διεθνών εγκλημάτων ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων τους. Εντούτοις, παρά τις εξελίξεις στις δικαστικές ερμηνείες της αρχής της συμπληρωματικότητας τα τελευταία χρόνια, εξακολουθεί να παρατηρείται κανονιστική αβεβαιότητα όσον αφορά την διαδικασία αξιολόγησης. Πώς μπορεί, άλλωστε, το ΔΠΔ να αξιολογήσει τους εθνικούς νόμους και τις πρακτικές τιμωρίας στο στάδιο εξέτασης μιας υπόθεσης, ειδικά μάλιστα όταν οι υποθέσεις αυτές αφορούν άτομα που έδρασαν υπό τη στρατιωτική τους ιδιότητα (Wedgwood, 2009); Επιπροσθέτως, η πρόσκληση μιας διεθνούς επιτροπής για τη διερεύνηση της εσωτερικής διαδικασίας λήψης αποφάσεων ενός συστήματος ποινικής δικαιοσύνης θέτει ερωτήματα σχετικά με την εμπιστευτικότητα των μαρτύρων καθώς και την προστασία της φήμης τους (Wedgwood, 2009, σ.1047).

Ακόμα, τι περιθώριο διαθέτουν τα κράτη βάσει του Καταστατικού της Ρώμης και του διεθνούς δικαίου όσον αφορά τον σχεδιασμό και την επιβολή τιμωρίας για διεθνή εγκλήματα; Το βασικό επιχείρημα για την αξιολόγηση των ποινών βάσει της αρχής της συμπληρωματικότητας είναι η πιθανή αναντιστοιχία μεταξύ της ποινής που επιβάλλεται σε εθνικό επίπεδο και της σοβαρότητας των διεθνών εγκλημάτων, καθιστώντας έτσι τις ποινές ανεπαρκείς. Το προοίμιο του Καταστατικού της Ρώμης επιβεβαιώνει ότι τα εγκλήματα που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του ΔΠΔ είναι τα σοβαρότερα εγκλήματα διεθνούς ενδιαφέροντος και ως εκ τούτου – σύμφωνα με τη διεθνή νομολογία και αρκετούς μελετητές – θα πρέπει να τιμωρούνται με αυστηρές ποινές που αντικατοπτρίζουν τη σοβαρότητά τους. Αυτό δεν ισχύει για τις εναλλακτικές κυρώσεις, οι οποίες, εάν καθοριστούν με δικαστική απόφαση μετά από πραγματική έρευνα και δίκη συνιστούν ποινική τιμωρία, αν και τέτοιες εναλλακτικές λύσεις αντί της φυλάκισης, λαμβάνοντας υπόψη τη σοβαρότητα των διεθνών εγκλημάτων, μπορούν να θεωρηθούν ανεπαρκείς με αυστηρά ανταποδοτική έννοια. Οι μελετητές υποστηρίζουν ότι οι επιεικείς ή ανεπαρκείς ποινές μπορεί να υποδηλώνουν απροθυμία ή ανικανότητα ενός κράτους να συμμορφωθεί με το καθήκον του να καταστήσει πραγματικά τους δράστες υπόλογους και έτσι να αντιβαίνουν στον απώτερο σκοπό του Καταστατικού της Ρώμης: να θέσει τέλος στην

ατιμωρησία και να αποτρέψει τη διάπραξη μελλοντικών εγκλημάτων. Ως εκ τούτου, οι ποινές παίζουν ρόλο. Ωστόσο, δεν έχει επιτευχθεί ακόμα συναίνεση όσον αφορά το ρόλο των ποινών κατά την διαδικασία αξιολόγησης ή τι καθιστά μια κύρωση ανεπαρκή καθώς και κατά πόσο δύνανται να επιβληθούν εναλλακτικές κυρώσεις βάσει του Καταστατικού του ΔΠΔ (Mayans-Hermida & Hola, 2020).

Έτσι, η αρχή της συμπληρωματικότητας αναδεικνύεται ως ένα μάλλον ακανθώδες ζήτημα για τη λειτουργία του ΔΠΔ που έχει αποτελέσει σημείο προβληματισμού και κριτικής (Morris, 2000) και θα είναι δύσκολο να αντιμετωπισθεί δεδομένης της διστακτικότητας των κρατών-μελών να εκχωρήσουν την εθνική τους κυριαρχία σε ένα τόσο σημαντικό ζήτημα.

Όσον αφορά τη δράση του, το ΔΠΔ έχει επιληφθεί αρκετών υποθέσεων και έχει προβεί σε πλήθος διώξεων με μεικτά αποτελέσματα. Η προτίμηση, βέβαια, δίωξης εγκλημάτων που διαπράχθηκαν από ή σε κράτη της Αφρικανικής ηπείρου φάνηκε να επισείει κριτική, να οδηγεί κάποια κράτη σε αποχώρηση και να θέτει σε αμφισβήτηση την αντικειμενικότητα και αξιοπιστία του Δικαστηρίου. Εξάλλου, το γεγονός οι δύο εισαγγελείς Λουίς Μορένο Οκάμπο και Φατού Μπενσούντα κατάφεραν σε διάστημα 18 ετών να εξασφαλίσουν μόλις πέντε καταδίκες από το ήδη πενιχρό σύνολο των 10 καταδικασθέντων από την έναρξη της λειτουργίας του ΔΠΔ έως τη λήξη της θητείας τους, υποδηλώνει μια σαφή αδυναμία του ΔΠΔ στη σύλληψη και δίωξη των υπευθύνων για παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε όλο τον κόσμο. Ειδικά δε αν σκεφθούμε ότι και οι 10 καταδικασθέντες προέρχονται από την Αφρικανική ήπειρο. Εξάλλου, τα μεμονωμένα άτομα που διώκονται, όπως στελέχη, αξιωματικοί του στρατού, αντάρτες ή πολέμαρχοι, μπορούν να αποφύγουν την τιμωρία στα χέρια των διεθνών δικαστηρίων. Αντίθετα, τα κράτη δεν είναι σε θέση να λειτουργήσουν αυτόνομα αποχωρώντας από το διεθνές σύστημα, καθιστώντας τα δέσμια στις οικονομικές κυρώσεις του ΟΗΕ και τη στρατιωτική δράση του ΝΑΤΟ. Δυστυχώς, όμως, οι αρχηγοί των κρατών μπορούν να αποφύγουν τη σύλληψη και να μην παραδοθούν στο ΔΠΔ (Ritter, 2012) καθώς μάλιστα από τη δομή του απουσιάζει ένας αυτόνομος μηχανισμός επιβολής κι επομένως δεν προβλέπεται ένα συγκροτημένο σχέδιο δίωξης και παραπομπής όσων εναντίον τους εκκρεμούν εντάλματα σύλληψης (Hafner, 2015). Από την άλλη έχει υποστηριχθεί ότι ακόμα και χωρίς ισχυρό

μηχανισμό επιβολής, το ΔΠΔ έχει κατορθώσει να λειτουργήσει αποτρεπτικά όσον αφορά την διάπραξη εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας (Gilligan, 2006).

Από την άλλη, στην κεντρική ομιλία για την 20η επέτειο από την υπογραφή του Καταστατικού της Ρώμης, ο δεύτερος πρόεδρος του ΔΠΔ, Δικαστής Sang-Hyun Song, εξήρε την προσφορά του ΔΠΔ στην απόδοση δικαιοσύνης ενώ παράλληλα εστίασε σε τομείς που χρίζουν περαιτέρω προσοχής λόγω των αδυναμιών που παρουσιάζουν. Υποστήριξε, λοιπόν, πως θα πρέπει, 1) να επινοηθούν αποτελεσματικότερα και ουσιαστικά μέσα για την αντιμετώπιση της άρνησης συνεργασίας των συμβαλλομένων κρατών βάσει του άρθ. 87, παρ. 7 και 2), θα πρέπει να βρεθούν πρακτικές λύσεις για την μελλοντική αποκατάσταση των αθωωθέντων ή αποφυλακισθέντων προσώπων, ιδίως όταν αρνούνται να επιστρέψουν στη χώρα τους (Song, 2018).

Φαίνεται, λοιπόν, πως προκειμένου το ΔΠΔ να αποτελέσει το κέντρο της διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης, θα πρέπει ακόμα να γίνουν αρκετές προσπάθειες βελτίωσης των επιμέρους αρχών που το διέπουν αλλά και του περιεχομένου του Καταστατικού που παρουσιάζει ακόμα ασάφειες και αδυναμίες. Καταρχήν, θα πρέπει να επιτευχθεί ουσιαστική παγκοσμιότητα μέσω της επικύρωσης του Καταστατικού από την ολότητα, ή τουλάχιστον την μέγιστη πλειονότητα, των κρατών. Ταυτόχρονα, τα κράτη που είναι ήδη μέλη θα πρέπει να επιδεικνύουν προθυμία συνεργασίας καθώς όπως είδαμε σε κάποιες περιπτώσεις η απροθυμία τους έπληξε την αποτελεσματικότητα, και άρα την αξιοπιστία, του ΔΠΔ. Προϋπόθεση, δηλαδή, αποτελεί η πολιτική βούληση των κρατών, παράγοντας που ενίοτε αποδεικνύεται ασταθής και απρόβλεπτος εξαιτίας ίσως και της αρχής της συμπληρωματικότητας, που μέσω της διπλωματικής της φύσης ενισχύει περαιτέρω εκδηλώσεις εθνικής κυριαρχίας, αποδυναμώνοντας την ικανότητα του ΔΠΔ να φέρει εις πέρας τους σκοπούς που προβλέπει το Καταστατικό του. Αν και η διπλωματική ισχύς του ΔΠΔ, όπως εξασφαλίζεται από την κύρωση του Καταστατικού του από τα 124 κράτη-μέλη, έχει υποστηριχθεί πως μπορεί να ενισχύσει την αποτελεσματικότητα του (Roach, 2013), εντούτοις τα έως τώρα δεδομένα δεν φαίνεται να υποδηλώνουν κάτι τέτοιο. Αντιθέτως, η ισχύς του φαίνεται να αποδυναμώνεται σε βάθος χρόνου καθώς όλο και περισσότερα κράτη

αποφασίζουν να αποσύρουν την υπογραφή τους ενώ οι μεγάλες δυνάμεις δεν έχουν πεισθεί ακόμα να βάλουν τη δική τους.

Εξάλλου, το Δικαστήριο δεν λειτουργεί εν κενώ αλλά επηρεάζεται από το ευρύτερο συγκείμενο, όπως στην περίπτωση της θεσμοθετημένης ανάμειξης του Συμβουλίου Ασφαλείας αλλά και της επιρροής που εκ των πραγμάτων ασκείται από τις χώρες που διαθέτουν μεγαλύτερη ισχύ και εκφράζεται με μια πλειάδα τρόπων, με προεξάρχουσα την οικονομική στήριξη που παρέχουν προς το Δικαστήριο αλλά και την έλλειψη πλειοψηφικής συναίνεσης ή το δικαίωμα αρνησικυρίας ενός εκ των μονίμων μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας (Ροζάκης, 2004, σ.63). Επομένως, προκειμένου το Δικαστήριο να υπερβεί τις εγγενείς αδυναμίες του που προήλθαν ως αποτέλεσμα των πολιτικών συμβιβασμών που έλαβαν χώρα εν τη γενέσει του, θα πρέπει να καταβάλει προσπάθειες που θα του εξασφαλίσουν το μέγιστο επίπεδο αναγνώρισης και αποδοχής ώστε να επιτελέσει το έργο για το οποίο συστάθηκε με τη μέγιστη δυνατή ακεραιότητα και αποτελεσματικότητα. Η πλήρης ανεξαρτητοποίησή του από το Συμβούλιο Ασφαλείας, σε αντίθεση φυσικά με την επιθυμία των ΗΠΑ που οδήγησε και στην αποχώρησή της από το ΔΠΔ (Schabas, 2004), θα αποτελούσε ένα βήμα προς αυτή την κατεύθυνση εφόσον αρθεί το εμπόδιο της οικονομικής του ενίσχυσης από αυτό. Αντίστοιχα, το Συμβούλιο Ασφαλείας, ως πολιτικό όργανο, θα πρέπει να επιδείξει μεγαλύτερη προσοχή και το δέοντα σεβασμό στις μελλοντικές του επαφές με το ΔΠΔ έτσι ώστε να ανακτήσει και τη φθίνουσα αξιοπιστία του στον τομέα της διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης (White & Cryer, 2009). Από την άλλη, όποια και αν είναι τα εμπόδια που θέτουν σε κίνδυνο την αποτελεσματική λειτουργία της διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης, και που είχαν ήδη επισημανθεί από τις απαρχές των προσπαθειών ίδρυσής του (Pejic, 1998), παραμένει αδιαμφισβήτητο το γεγονός ότι το ουσιαστικό και θεσμικό νομικό πλαίσιο καθώς και η έως τώρα εμπειρία, όπως ακροθιγώς παρουσιάστηκε και στο παρόν πόνημα, συνιστούν θετικές εξελίξεις προς την αποδόμηση της λεγόμενης «κουλτούρας της ατιμωρησίας». Η δημιουργία ενός μόνιμου και παγκόσμιας εμβέλειας δικαστηρίου συνιστά καταλυτικής σημασίας βήμα προς την κατεύθυνση αυτή, όχι μόνο λόγω της συμβολικής του παρουσίας, αλλά κι επειδή το Καταστατικό του παγιώνει ένα ήδη υπάρχον νομικό πλαίσιο, ανοίγοντας παράλληλα το δρόμο για μια πιο συγχρονισμένη προσπάθεια σε διεθνές, αλλά και εθνικό επίπεδο.

Έτσι, αναδεικνύεται έντονα η ανάγκη διασφάλισης της μεθοδικής συνύπαρξης της διεθνούς και των εθνικών εννόμων τάξεων που εμπλέκονται στην εδραίωση και εφαρμογή μιας πραγματικά οικουμενικής δικαιοσύνης ώστε να συμβάλλουν ισότιμα στη διεθνοποίηση του ΔΠΔ και να εξασφαλιστεί η ειρήνη και η ασφάλεια στον πλανήτη (Ροζάκης, 2004, σ.37). Κάτι, όμως, που πόρρω απέχει από την τρέχουσα τάξη πραγμάτων όπως διαμορφώνεται στον παγκόσμιο γεωπολιτικό χάρτη. Οι πρόσφατες εξελίξεις στην Ουκρανία, άλλωστε, αποτελούν πικρή υπενθύμιση των ωμοτήτων που ενώ διαπράττονται σε μαζική και απροκάλυπτη κλίμακα, προκαλώντας διεθνή αποτροπιασμό, εξακολουθούν να παραμένουν ατιμώρητες.

Παράλληλα, πέραν της ατιμωρησίας που εκπηγάζει από την αδυναμία δίωξης συγκεκριμένων εγκλημάτων λόγω των συσχετισμών ισχύος που διαμορφώνονται σε παγκόσμια κλίμακα, δεν πρέπει να παραβλέπεται και η αξία της επανορθωτικής δικαιοσύνης για τα ίδια τα θύματα που έως τώρα έχει μάλλον παραμείνει στο περιθώριο (Moffett, 2015), ίσως λόγω και της φύσης των εγκληματικών ενεργειών και των θυμάτων παρά τις προβλέψεις του άρθρου 75 του Καταστατικού περί αποζημίωσης και αποκατάστασης των θυμάτων. Εξάλλου, ακόμα κι αν το ΔΠΔ ήταν σε θέση να ασκήσει με απόλυτη επιτυχία τις αρμοδιότητές του σε επίπεδο πρόληψης και καταστολής όπως προβλέπεται από το Καταστατικό του, τα θύματα των εγκληματικών αυτών ενεργειών δε θα ήταν εύκολο να αξιοποιήσουν τις διατάξεις του άρθρου 75 περί αποκατάστασης της βλάβης που υπέστησαν, ιδιαίτερα όταν ο αριθμός των θυμάτων είναι υψηλός και το κόστος δυσβάσταχτο για το ΔΠΔ που δεν βασίζεται σε ιδίους πόρους για την λειτουργία του. Σε αυτήν την περίπτωση, το ζήτημα της αποκατάστασης θα μπορούσε να ανατεθεί μέσω ad hoc ρυθμίσεων στις εκάστοτε εθνικές αρχές σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 109 (Triffterer, 1999, σ.965-978). Προς αυτή την κατεύθυνση έχει προταθεί η δημιουργία ενός ανεξάρτητου σώματος, ενός Γραφείου Θυμάτων, το οποίο θα έχει στόχο, μεταξύ άλλων, να φιλτράρει και να διαχειρίζεται τα αιτήματα των θυμάτων, υιοθετώντας το ίδιο πλαίσιο που εφαρμόζει η ειδική Μονάδα Θυμάτων και Μαρτύρων (Victims and Witnesses Unit) του ΔΠΔ από το 2010 (Donan-Catin, 1999, σ. 276).

Από την άλλη, μια ματιά στους νεκρούς και τους εκατομμύρια εκτοπισμένους Ουκρανούς, αλλά και τις ευρύτερες οικονομικές συνέπειες για το σύνολο του πλανήτη που επέφερε η επιθετική πολιτική της Ρωσίας, αρκεί για να

προβληματιστούμε όσον αφορά την πρακτική αξία έκδοσης εντάλματος σε βάρος του Βλαντιμιρ Πούτιν για το έγκλημα πολέμου της παράνομης μεταφοράς πληθυσμού (παιδιών) από τις κατεχόμενες περιοχές της Ουκρανίας στη Ρωσική Ομοσπονδία και τις πιθανότητας σύλληψης και καταδίκης του σε σχέση τόσο με την καταστροφή που έχει ήδη προκληθεί όσο και με τις μακροπρόθεσμες συνέπειες αυτής της πολεμικής σύρραξης που ενδέχεται να διαρκέσει ακόμα και δεκαετίες σύμφωνα με τον πρώην πρόεδρο της Ρωσίας, και νυν σύμμαχο του Πούτιν, Ντμίτρι Μεντβέντεφ (βλ. πρόσφατο άρθρο στην Καθημερινή, 26/5/2023).

Άλλωστε, στις περιπτώσεις όπου ο αριθμός των θυμάτων είναι εξαιρετικά αυξημένος ή ανυπολόγιστος, όπως στην Ουκρανία, η επανορθωτική δικαιοσύνη δεν μπορεί παρά να παραμένει κενό γράμμα εφόσον κάθε έννοια αποζημίωσης του θύματος καθίσταται εξαιρετικά δύσκολη αν όχι αδύνατη. Δεν πρέπει, εξάλλου, να παραγνωρίζεται η πρακτική δυσκολία του ΔΠΔ να αποφασίσει σχετικά με τη μορφή και την έκταση των αποζημιώσεων, όπως προβλέπεται από το Άρθρο 75, πρόβλημα που επιδεινώνεται από το γεγονός ότι οι δικαστές του ΔΠΔ προέρχονται από διαφορετικές νομικές παραδόσεις (Muttukumaru, 1999, σ.304). Ως αποτέλεσμα, υπονομεύεται ο ίδιος ο σκοπός δημιουργίας του ΔΠΔ (Shelton, 2000, σ. 147), που πλέον θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι αναλαμβάνει έναν περιορισμένο ρόλο «παρατηρητή σε εγρήγορση» (watchdog) (Δούση & Παπατόλιας, 2004, σ.48), στοχεύοντας κυρίως στην επιλεκτική πάταξη της διεθνούς εγκληματικότητας μέσω της δίωξης στόχων που αποτελούν «εύκολα-θύματα» και υπαγορεύονται από τον εγγενή ιμπεριαλισμό που το χαρακτηρίζει (Cowell, 2017), ενώ η εγκληματικότητα των ισχυρών παραμένει ατιμώρητη και τα θύματα αμφισβητούν ολοένα και περισσότερο την ικανότητα του διεθνούς δικαίου και τη νομιμότητα του διεθνούς δικαστηρίου στην εξασφάλιση της δέουσας προστασίας τους.

Εξάλλου, η εγκληματικότητα των ισχυρών και η κρατικά υποκινούμενη εγκληματικότητα δεν μπορεί να αντιμετωπισθεί σε επίπεδο ατομικών διώξεων διότι ακόμα κι αν δικασθούν και τιμωρηθούν οι υπαίτιοι πολιτικοί, στρατιωτικοί ή θρησκευτικοί ηγέτες σε ατομικό επίπεδο, ως αποδιοπομπαίοι τράγοι, επί της ουσίας η διεθνής ποινική δικαιοσύνη παραμένει ελλειμματική εφόσον η διεθνής εγκληματικότητα των κρατών είναι αυτή που υποκινεί τις όποιες ατομικές ενέργειες που μεμονωμένα καλείται να ποινικοποιήσει το ΔΠΔ (Χουλιάρας, 2013, σ. 832-833).

Ας μη λησμονούμε, άλλωστε, ότι το ίδιο το ΔΠΔ, όπως και γενικότερα οι διεθνείς οργανισμοί όπως τα Ηνωμένη Έθνη και το διεθνές δίκαιο εν γένει, είναι δομημένο γύρω από δίπολα πλουραλιστικών/αντιπλουραλιστικών ή αλλιώς ηγεμονικών/αντι-ηγεμονικών στάσεων (Bowring, 2015) όπου παραδοσιακά οι ισχυροί προωθούν τα συμφέροντά τους παρά τις οποιεσδήποτε φαινομενικές δηλώσεις ή προθέσεις περί του αντιθέτου.

Θα μπορούσε, λοιπόν, να υποστηριχθεί ότι το κλειδί για τη βελτίωση του ρόλου και της λειτουργίας του ΔΠΔ έγκειται στην αλλαγή του σημερινού μοντέλου συνεργασίας του με τα κράτη-μέλη. Το δικαστήριο πρέπει να αρχίσει να ενεργεί όχι μόνο ως νομική οντότητα αλλά και ως πολιτική, σύμφωνα με την τρέχουσα πολιτική πραγματικότητα και πείθοντας τα κράτη ότι η συνεργασία με το δικαστήριο δεν θα μειώσει την κυριαρχία τους, αλλά αντίθετα θα την ενισχύσει (Banteka, 2016, σ. 530). Με αυτόν τον τρόπο, το δικαστήριο μπορεί να αυξήσει τις πιθανότητές του να κερδίσει υποστήριξη από τις μεγάλες δυνάμεις, γεγονός που όχι μόνο θα του προσδώσει περισσότερη εξουσία για την επιβολή της συνεργασίας, αλλά και θα ενισχύσει τη νομιμότητά του. Το άρθρο 42 του Καταστατικού της Ρώμης ορίζει επί του παρόντος ότι «Η λειτουργία του Γραφείου του Εισαγγελέα θα πρέπει να είναι ανεξάρτητη από εντολές προερχόμενες από οποιαδήποτε εξωτερική πηγή … και να μην επηρεάζεται από πολιτικές εκτιμήσεις », ωστόσο, ως παράγοντας στη διεθνή σκηνή, οι αποφάσεις του ΔΠΔ είναι εγγενώς πολιτικές και ο ισχυρισμός περί του αντιθέτου ουσιαστικά αποδυναμώνει την ισχύ του δικαστηρίου (Banteka, 2016, σ.531). Ο Εισαγγελέας διατηρεί πλήρη διακριτική ευχέρεια στην έναρξη ερευνών, επιλέγοντας ποιες κατηγορίες θα αποδώσει και σε ποιον, συχνά ενεργώντας εξ ονόματος ολόκληρης της διεθνούς κοινότητας και λαμβάνοντας υπόψη τα συμφέροντα των πολιτών και των κρατών (Bensouda, 2012, σ.437). Ένα δικαστήριο που είναι υπερβολικά ιδεαλιστικό δεν θα φέρει ποτέ αλλαγή, αλλά ένα δικαστήριο που αγκαλιάζει τις σύγχρονες πολιτικές πραγματικότητες και τις χρησιμοποιεί για να πλοηγηθεί στη διεθνή σφαίρα προκειμένου να κεφαλαιοποιήσει τη μοναδική δύναμή του μπορεί εντέλει να κάνει τη διαφορά (Banteka, 2016, σ.532).

Από την άλλη, η συνεργασία με τα κράτη-μέλη δεν είναι το μόνο ζήτημα που αντιμετωπίζει το δικαστήριο. Το ίδιο το Καταστατικό της Ρώμης αποτελεί ένα από τα

σημαντικότερα εμπόδια για την επιτυχία του ΔΠΔ. Προκειμένου να τροποποιηθεί το Καταστατικό της Ρώμης, το αίτημα τροποποίησης θα πρέπει να προέρχεται είτε από ένα κράτος μέλος, την πλειοψηφία των δικαστών ή τον εισαγγελέα (Kacker, 2010, σ.118). Όμως, αν και το Καταστατικό της Ρώμης αναφέρει ότι στην περίπτωση που ένα κράτος δεν συμμορφώνεται, το ΔΠΔ μπορεί να παραπέμψει το θέμα στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, δεν παρέχει περαιτέρω οδηγίες για το πώς το ΔΠΔ μπορεί να επιβάλει την κρατική συνεργασία (Barnes, 2011). Επιπλέον, καίτοι το Καταστατικό της Ρώμης αναφέρει ότι ο τίτλος του «αρχηγού κράτους» δεν συνεπάγεται αυτομάτως ασυλία από δίωξη, η αναφορά της «διπλωματικής ασυλίας» παραμένει ασαφής καθώς δεν παρέχονται διευκρινίσεις αναφορικά με την περίπτωση απόδοσής της μόνο σε υπηκόους ενός κράτους ή όλους τους κατηγορούμενους. Τέλος, το καταστατικό αναφέρει τη δυνατότητα απαλλαγής ή εξαίρεσης στην περίπτωση υφιστάμενων συμφωνιών με τρίτους, αλλά δεν παρέχει καμία διευκρίνιση σχετικά με το είδος της συμφωνίας που θα μπορούσε να δικαιολογήσει μια τέτοια εξαίρεση. Κάτι που αποδεικνύεται ιδιαίτερα προβληματικό καθώς είναι δύσκολο να τιμωρηθεί ένα κράτος που παραβίασε το Καταστατικό αλλά και να προσδιοριστεί ποιο άτομο απολαμβάνει έγκυρης ασυλίας.

Υποστηρίζεται, λοιπόν, ότι σύμφωνα με την έως τώρα πορεία του ΔΠΔ στα 20 και πλέον χρόνια λειτουργίας του, η αποτελεσματικότητά κρίνεται μάλλον ανεπαρκής και δεν προβλέπεται να βελτιωθεί αν δεν εξασφαλιστεί η υποστήριξη των μεγάλων δυνάμεων και δεν επέλθουν ριζικές αλλαγές στο ευρύτερο πλαίσιο λειτουργίας του προκειμένου να παταχθεί το φαινόμενο της ατιμωρησίας για σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι περιπτώσεις των Omar al-Bashir και του Joseph Kony αποδεικνύουν, άλλωστε, αυτήν ακριβώς την έλλειψη εξουσίας του ΔΠΔ ως ανυπέρβλητο εμπόδιο για την επιτυχία του. Ενώ επί του παρόντος το ΔΠΔ δεν χαρακτηρίζεται από την αρμόζουσα δομή που ένας οργανισμός τέτοιου μεγέθους και σημασίας θα έπρεπε να διαθέτει, υπάρχει εντούτοις περιθώριο αλλαγής. Προκειμένου το ΔΠΔ να καταστεί αποτελεσματικό, θα πρέπει να υπάρξει πλήρης επαναπροσδιορισμός των κρατικών αλληλεπιδράσεων με το δικαστήριο έτσι ώστε αντί να απειλούν, να ενισχύουν την κυριαρχία των κρατών-μελών του (Bocchese, 2017). Το ΔΠΔ πρέπει να μάθει να βαδίζει στη λεπτή γραμμή μεταξύ ατομικής

ευθύνης και κρατικής κυριαρχίας (Buzzard, 2009) διαφορετικά οι υπέρμετρες προσδοκίες από τη λειτουργία του θα παραμείνουν απατηλές αφού η διεθνής ποινική δικαιοσύνη μπορεί να πετύχει μόνον εκεί που δεν θίγονται ζωτικά συμφέροντα των ισχυρών κρατών (Δούση & Παπατόλιας, 2004, σ.67).

Εξάλλου, όπως ήδη αναφέρθηκε, το Δικαστήριο θα πρέπει να επαναξιολογήσει την ιδεαλιστική του στάση περί μη λειτουργίας υπό καθεστώς καθοδήγησης ή επιρροής από πολιτικές σκοπιμότητες. Εάν ο σκοπός αυτού του Δικαστηρίου είναι να ασχοληθεί με τους πιο ειδεχθείς εγκληματίες που κατηγορούνται για αδικήματα που ακόμη και οι εγχώριες κυβερνήσεις τους δεν μπορούν να διώξουν ποινικά, τότε πρέπει να ενεργεί όχι μόνο ως νομική οντότητα αλλά και ως πολιτική. Επί της ουσίας, το θέμα που τίθεται είναι ζήτημα ισχύος: ήπιας (soft power) ή σκληρής (hard power). Το Δικαστήριο είναι χρήσιμο μόνο εάν εκτελούνται οι ποινές που επιβάλλει. Ενώ το ΔΠΔ μπορεί να έχει όλη την ήπια ισχύ στον κόσμο, το δικαστήριο στερείται πραγματικής σκληρής ισχύος και με την απουσία σημαντικών κρατών-παικτών δεν θα καταφέρει ποτέ να εκπληρώσει πλήρως τον ρόλο του στη διεθνή σκηνή. Όπως ελπίζουμε να έχει ήδη διαφανεί από την ανάλυση των επιμέρους προβληματικών σημείων τόσο στη διαδικασία διαμόρφωσης όσο και λειτουργίας του ΔΠΔ, εάν γίνουν συγκεκριμένες τροποποιήσεις στο Καταστατικό της Ρώμης σχετικά με 1) ακριβείς πορείες δράσης όταν τα κράτη δεν συνεργάζονται, 2) ακριβείς όρους για το πότε ένα άτομο έχει έγκυρη ασυλία και, 3) συγκεκριμένα όρια στη δικαιοδοσία των δικαστηρίων, το ΔΠΔ μπορεί να αρχίσει να λειτουργεί πιο αποτελεσματικά για να στοχεύσει άμεσα τους διεθνείς εγκληματίες. Κάνοντας συγκεκριμένες προσαρμογές στο Καταστατικό της Ρώμης ώστε να ελαχιστοποιηθεί το εύρος πιθανών ερμηνειών επιμέρους άρθρων του (Bufalini, 2015) και να ενισχυθεί η αξιοπιστία και νομιμότητά του στα μάτια της διεθνούς κοινότητας, ίσως το ΔΠΔ να μην τρομάζει πλέον τις μεγάλες δυνάμεις και να πεισθούν εντέλει να το επικυρώσουν. Με αυτές τις τροπολογίες, το ΔΠΔ ίσως αποκτήσει την ισχύ που δικαιούται ως μια φωνή δικαιοσύνης στον περίπλοκο χαοτικό κόσμο της πολιτικής, έτσι ώστε να ενεργεί εξ ονόματος του συνόλου της διεθνούς κοινότητας όταν κανείς άλλος δεν μπορεί να το πράξει.

Τέλος, ας μην ξεχνάμε ότι ο λόγος περί κρατικής και όχι ατομικής ευθύνης δεν έχει εκλείψει παρά τη δημιουργία και λειτουργία του ΔΠΔ με τους σκοπούς που έως τώρα έχει κληθεί να επιτελέσει. Εξάλλου, όπως προτάθηκε και από το Γενικό Γραμματέα του ΟΗΕ το 2005 (Χουλιάρας, 2013, σ.582), τα κράτη οφείλουν να ενστερνίζονται τον αναδυόμενο κανόνα της ευθύνης προστασίας κι επομένως οφείλουν να προστατεύουν την κοινότητα όχι μόνο από σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και να εξασφαλίζουν την αποτελεσματική προστασία από αυτές. Συνεπώς, η αποτυχία εκπλήρωσης αυτής της στοιχειώδους υποχρέωσης απέναντι στους πολίτες ενός κράτους και στη διεθνή κοινότητα συνολικότερα συνεπάγεται τόσο την κρατική ευθύνη όσο και το καθήκον της τελευταίας να προβεί στις απαραίτητες παρεμβάσεις (Χουλιάρας, 2013, σ.583-584). Κι οι παρεμβάσεις αυτές θα πρέπει να απευθύνονται περισσότερο στην κρατική εξουσία που υποκινεί τις παραβιάσεις, παρά στα άτομα που τις διαπράττουν. Επομένως, «η ιδέα της άσκησης μιας διεθνούς ποινικής δικαιοσύνης επί των κρατών για τη διάπραξη διεθνών εγκλημάτων» (Χουλιάρας, 2013, σ. 585) ίσως θα έπρεπε να αποτελέσει το επόμενο βήμα στην προσπάθεια προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εφόσον οι ατομικές διώξεις που έχει επιχειρήσει το ΔΠΔ έως τώρα υπολείπονται κατά πολύ των αρχικών προσδοκιών αλλά των ευρύτερων γεωπολιτικών απαιτήσεων.

Η ανωτέρω προβληματική εγείρει και το ζήτημα της οικοδόμησης μιας κουλτούρας λογοδοσίας ώστε να διασφαλιστεί ότι η αποτροπή της εγκληματικότητας δεν αποτελεί ένα προσωρινό αποτέλεσμα που εξαρτάται από τις εκάστοτε περιστάσεις. Όμως, η οικοδόμηση μιας κουλτούρας λογοδοσίας σε μια προσπάθεια αποτροπής των εγκλημάτων δεν αποτελεί ευθύνη μόνο των διεθνών δικαστηρίων. Όπως έχει επισημανθεί στο Καταστατικό της Ρώμης και αλλού, ένα δικαστήριο όπως το ΔΠΔ μπορεί, μέσω του βασικού έργου του που είναι οι έρευνες και οι διώξεις, να συμβάλει στην αποτροπή. Οι δίκες δεν διεξάγονται στο κενό, αλλά σε ένα κοινωνικό περιβάλλον που προκύπτει από την αλληλεπίδραση πολλών πολιτικών, κοινωνικών, οικονομικών, πολιτιστικών και νομικών παραγόντων. Το καλύτερο και πιο διαρκές αποτέλεσμα θα προκύψει από κοινές και συνεχείς προσπάθειες όχι μόνο για την αποτροπή των δραστών, αλλά και για την πρόληψη των εγκλημάτων. Όπως έχει γράψει ο πρώην πρόεδρος του ΔΔ, Sang-Hyun Song, η πρόληψη μπορεί να είναι ο

στόχος που το ΔΔ και άλλα δικαστήρια θα πρέπει να στοχεύουν ώστε να επιτευχθεί πρόοδος στο μέλλον (Song, 2013). Η πρόληψη, όμως, είναι μια πολύ ευρεία έννοια που περιλαμβάνει κυβερνητικά και κοινοτικά προγράμματα, πολιτικές και πρωτοβουλίες για τη μείωση της συχνότητας εμφάνισης παραγόντων κινδύνου που σχετίζονται με την εγκληματική συμμετοχή και το ποσοστό θυματοποίησης, την επιβολή του νόμου και τη διατήρηση της ποινικής δικαιοσύνης και την αλλαγή των αντιλήψεων που οδηγούν στη διάπραξη εγκλημάτων. Η πρόληψη είναι ένας μακροπρόθεσμος στόχος στον οποίο το ΔΠΔ μπορεί να είναι σε θέση να συμβάλει σε συντονισμό με άλλους φορείς που ήδη αντιμετωπίζουν αυτά τα ευρύτερα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά ζητήματα για το πώς ζούμε μαζί, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνικό επίπεδο. Ένας από τους αποτελεσματικότερους τρόπους επίτευξης αποτροπής και πρόληψης είναι η ενθάρρυνση της ανάπτυξης εθνικών θεσμών, νόμων και εθνικών κανόνων. Αυτό συνάδει με την ιδέα ότι «η πιο αποτελεσματική μορφή επιβολής του νόμου δεν είναι η επιβολή εξωτερικών κυρώσεων, αλλά η ενστάλαξη της εσωτερικής υπακοής» (Koh, 1999, σ. 1401). Το ποινικό δίκαιο μπορεί να συμβάλει στην πρόληψη των φρικαλεοτήτων εστιάζοντας στη μακροπρόθεσμη, μετασχηματιστική διαδικασία που μπορεί να οδηγήσει στην εσωτερίκευση των κανόνων και στη δημιουργία αυτορρυθμιζόμενων κοινοτήτων (Buitelaar, 2016, σ.14). Έτσι, πέραν από τους τρόπους που το διεθνές δίκαιο μπορεί να εφαρμοστεί και να επιβληθεί εκ των άνωθεν στα επιμέρους κράτη, εγείροντας ζητήματα νομιμότητας, η εσωτερίκευση των κανόνων σε εθνικό επίπεδο μπορεί και πρέπει να λειτουργήσει ως θεμέλιος λίθος για την υιοθέτηση μιας κουλτούρας αμοιβαίου σεβασμού που εντέλει θα λειτουργήσει αποτρεπτικά για την εκδήλωση εγκληματικών δράσεων που παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα με τον εξόφθαλμο τρόπο που το κάνουν έως τώρα, παραβλέποντας ή αγνοώντας την ύπαρξη διεθνών οργανισμών και δικαστηρίων.

Τέλος, σε επιστημολογικό επίπεδο, δεν πρέπει να αγνοηθεί το γεγονός ότι τα διεθνή δικαστήρια δεν επιτελούν μια υπολειμματική ως προς τις εθνικές κοινωνίες λειτουργία, παρέχοντας απλά πρακτικές απαντήσεις στις νέες ανάγκες των κρατών στον τομέα της παγκοσμιοποίησης· Η διεθνής κοινωνία είναι επίσης πολιτική από μόνη της, πράγμα που σημαίνει ότι υπάρχει μια πραγματική πολιτική των διεθνών δικαστηρίων

- δεν τίθενται απλώς προβλήματα νομιμότητας και δικαιοδοσίας. Η υποκείμενη κοινωνική διάσταση στο ζήτημα της νομιμοποίησης των διεθνών δικαστηρίων είναι καίριας σημασίας αν θέλουμε να κατανοήσουμε την ίδια τη συζήτηση σχετικά με τη νομιμότητα - ή την απουσία της - των διεθνών δικαστηρίων αναφορικά με μια ευρύτερη κοινωνική διαδικασία νομικής και πολιτικής αναδιάρθρωσης που αφορά την παγκοσμιοποίηση.

Πράγματι, η σύνδεση του ζητήματος της νομιμότητας των διεθνών δικαστηρίων με την κοινωνιολογική βιβλιογραφία της παγκοσμιοποίησης παρέχει σημαντικές πληροφορίες για το πώς η παγκοσμιοποίηση γενικά δημιουργεί νέες διαιρέσεις στην κοινωνία μεταξύ, για παράδειγμα, εκείνων που βρίσκονται μέσα στα νέα παγκόσμια δίκτυα και εκείνων που είναι κυριολεκτικά «εκτός σύνδεσης» (Madsen, 2014). Αν η παγκοσμιοποίηση είναι τόσο διαδεδομένη όσο τείνει να υποδηλώνει η εκτεταμένη έρευνα επί του θέματος, φαίνεται δύσκολο να υποστηριχθεί ότι τα ερωτήματα της νομιμότητας των διεθνών δικαστηρίων μπορούν να απαντηθούν με μοναδική εστίαση στο δίκαιο και την πολιτική τους. Το πραγματικό ερώτημα φαίνεται όλο και περισσότερο να είναι τι είδους παγκόσμια κοινωνία παράγεται από τα διεθνή δικαστήρια, μεταξύ άλλων, και οι κοινωνικές και πολιτικές απαντήσεις και διαιρέσεις που συνεπάγονται αυτές οι εξελίξεις.

Όμως, τα ανωτέρω ζητήματα οφείλουν να αποτελέσουν αντικείμενο μιας κοινωνιολογικής προσέγγισης, που επί του παρόντος είναι περιορισμένη. Καίτοι μετά την υποχώρηση του δομικού λειτουργισμού και την ανάπτυξη μιας πληθώρας προσεγγίσεων που κυμαίνονται από τον μεταδομισμό έως τον κοινωνιολογικό πραγματισμό, οι κοινωνιολογικές μελέτες των διεθνών δικαστηρίων δεν έχουν ακόμη επωφεληθεί πλήρως από αυτή την ευρύτερη κοινωνιολογική εργαλειοθήκη. Εντούτοις, μια κοινωνιολογική προοπτική, είτε ως προσθήκη στην υπάρχουσα έρευνα είτε ως νέο παράδειγμα για την κατανόηση των διεθνών δικαστηρίων, θα είχε σίγουρα πολλά να προσφέρει τόσο σε θεωρητικό, όσο και μεθοδολογικό αλλά και εμπειρικό επίπεδο (Madsen, 2014).

Η εμπλοκή της κοινωνιολογίας στη μελέτη του διεθνούς δικαίου θα μπορούσε να παράσχει νέα αναλυτικά σημεία εκκίνησης για την κατανόησή του. Καθώς η χρήση της κοινωνιολογίας συνεπάγεται την κινητοποίηση θεωριών της κοινωνίας, ένα

πράγμα είναι βέβαιο: στην κοινωνιολογία, η κοινωνία και οι θεσμοί της δεν μπορούν να θεωρηθούν δεδομένοι. Άλλωστε, οι βασικές έννοιες των θεσμών και οι λειτουργίες που επιτελούν ορίζονται διαφορετικά στην κοινωνιολογία, και αυτό έχει αντίκτυπο στα ίδια τα ερωτήματα που τίθενται σχετικά με τα διεθνή δικαστήρια, συμπεριλαμβανομένου του κεντρικού ζητήματος της νομιμότητας. Δεν τίθεται ζήτημα ανωτερότητας των κοινωνιολογικών προσεγγίσεων, βέβαια, αλλά μάλλον θεωρείται πως οδηγούν σε διαφορετικά είδη ερευνών, οι οποίες σε ορισμένες περιπτώσεις αμφισβητούν την ευρέως διαδεδομένη υπόθεση για την ίδια τη φύση των διεθνών δικαστηρίων. Στο τέλος της ημέρας, η επιτυχία των κοινωνιολογικών προσεγγίσεων για την κατανόηση του διεθνούς δικαίου και των δικαστηρίων θα εξαρτηθεί τόσο από νομικούς και πολιτικούς επιστήμονες και την επιθυμία τους να συμμετάσχουν σε διαφορετικούς τρόπους κατανόησης όσο και από την ικανότητα των κοινωνιολόγων να συμμετάσχουν σε διάλογο με τις υπάρχουσες ερευνητικές πτυχές στο δίκαιο και τις πολιτικές επιστήμες. Μια πνευματική διασταύρωση που δεν μπορεί παρά να παρέχει οφέλη σε αμφότερες κατευθύνσεις τόσο επιστημολογικά όσο και πρακτικά αν ο τελικός στόχος είναι τελικά ένας ειρηνικός κόσμος.

Εντέλει, όμως, το να ονειρεύεται κανείς την απόλυτη δικαιοσύνη είναι τόσο απατηλό όσο και επιζήμιο. Η ανθρώπινη ύπαρξη είναι ένας «ατελής κήπος», όπως έγραψε κάποτε ο Montaigne (Todorov, 2004, σ.715), και κάθε ηθικολογική παρέκκλιση θα μπορούσε να αποδειχθεί επικίνδυνη. Ωστόσο, μια ζωή χωρίς δικαιοσύνη είναι κάτι λιγότερο από ανθρώπινη. Εφόσον και τα δύο άκρα είναι τόσο αδύνατα όσο και δυνάμει επιζήμια, ίσως τελικά η μέση λύση όπως έχει διαμορφωθεί, και ενδεχομένως να διατηρηθεί και στο μέλλον υπό τις υπάρχουσες δυναμικές ισχύος, να μην αξίζει την κριτική στο βαθμό που της έχει ασκηθεί. Το μόνο που μπορεί με βεβαιότητα να συναχθεί ως απόρροια όσων ζητημάτων παρουσιάστηκαν και αναλύθηκαν στο παρόν είναι ότι τα ζητήματα διεθνούς δικαίου θα συνεχίσουν να απασχολούν και να αναζητούν αποτελεσματικότερες λύσεις για την εγκαθίδρυση μιας κατά το δυνατόν ειρηνικότερης συμβίωσης υπό την απειλή των επεκτατικών και ιμπεριαλιστικών βλέψεων που πάντα μάστιζαν τις κοινωνίες στον «πολιτισμένο» κόσμο. Τα εργαλεία με τα οποία κάτι τέτοιο θα μπορούσε να επιτευχθεί, όμως, ίσως να μην έχουν επινοηθεί ακόμα.

Βιβλιογραφία

Bachmann, S.-D., D., & Nwibo, E. L. (2018). Pull and Push- Implementing the complementarity principle of the Rome Statute of the ICC within the AU: Opportunities and challenges. *Brooklyn Journal of International Law, 43* (2),459-543. https://brooklynworks.brooklaw.edu/bjil/vol43/iss2/10

Banteka, N. (2016). Mind the gap: A systematic approach to the International Criminal Court's arrest warrant enforcement problem." *Cornell International Law Journal*, *49* (3), 521. https://scholarship.law.cornell.edu/cilj/vol49/iss3/2

Barnes, G. P. (2011). The International Criminal Court's Ineffective Enforcement Mechanisms: The Indictment of President Omar Al Bashir. *Fordham International Law Journal*, *34*(6), 1584. https://ir.lawnet.fordham.edu/ilj/vol34/iss6/4

Bass, G. J. (2000) *Stay the Hand of Vengeance: The Politics of War Crime Tribunals*. Princeton University Press.

Bassiouni, M.C. (1999). *Crimes against humanity in international criminal law* (2nd Rev.ed.) Kluwer Law International

Bensouda, F. B. (2012). Looking back, looking ahead - Reflections from the Office of the Prosecutor of the ICC. *Washington University Global Studies Law Review, 11* (2), 437. https://openscholarship.wustl.edu/law_globalstudies/vol11/iss2/5/

Bogush, G. (2015). Russia and International Criminal Law. *Baltic Yearbook of International Law, 15*(1), 169-180. https://doi.org/10.1163/22115897-90000064b

Bowring, B. (2015). Did the States which founded the UN have liberal or illiberal governments? *Baltic Yearbook of International Law, 15*, 31-44. doi:10.1163/22115897-90000056

Brown, B. S. (2000). The Statute of the ICC: past, present, and future. In B.S. Sewall & C. Kaysen (Eds.), *The United States and the International Criminal Court: National Security and International Law* (pp.61-84). Rowman and Littlefield

Bufalini, A. (2015). The principle of legality and the role of customary International Law in the interpretation of the ICC Statute. *The Law and Practice of International Courts and Tribunals, 14* (2), 233-254. doi:10.1163/15718034-12341292

Buitelaar, T. (2016). The ICC and the Prevention of Atrocities: Criminological Perspectives. *Human Rights Review (17)* 3. doi:10.1007/s12142-016-0414-6

Buzzard, L. (2009). Holding an arsonist's feet to the fire? - The legality and enforceability of the ICC's arrest warrant for Sudanese President Omar Al-Bashir. *American University International Law Review, 24* (5), pp.897-941. https://digitalcommons.wcl.american.edu/auilr/vol24/iss5/10/

Carlsson, I. (2005). The UN inadequacies. *Journal of International Criminal Justice, 3*(4), 837-846. https://doi.org/10.1093/jicj/mqi057

Cohen, L. A. (1997). Application of the realist and liberal perspectives to the implementation of war crime trials: Case studies of Nuremberg and Bosnia. *UCLA Journal of International Law and Foreign Affairs 2*(1): 113–70. https://www.jstor.org/stable/45302066

Conso, G. (2005). The basic reasons for US hostility to the ICC in light of the negotiating history of the Rome statute. *Journal of International Criminal Justice, 3(*2), 314-322. https://doi.org/10.1093/jicj/mqi025

Cowell, F. (2017). Inherent imperialism. *Journal of International Criminal Justice, 15*(4), 667–687. doi:10.1093/jicj/mqx041

Δούση, Ε. & Παπατόλιας, Α. (2004). *Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο. Εκδόσεις* Σάκκουλα

Dilara, K.Y. (2023, April 5). Heads of states before the ICC: On the arrest warrant against Putin and its Consequences, *Völkerrechtsblog,* doi: 10.17176/20230405-190051-0.

Donan-Catin, D. (1999). The role of victims in ICC proceedings. In F. Lattanzi & W.A. Schabas (Eds.), *Essays on the Rome Statute of the International Criminal Court*, (pp.251-278). Il Sirente.

Drumbl, M. (2015). Collective violence and individual punishment: The criminality of mass atrocity. *Northwestern University Law Review, 99*(2), 539-610.

Fehl, C. (2004). Explaining the International Criminal Court: A 'Practice Test' for rationalist and constructivist approaches. *European Journal of International Relations, 10*(3), 357–394. https://doi.org/10.1177/1354066104045541

Gargiulo, P. (1999). The controversial relationship between the International Criminal Court and the Security Council. In F. Lattanzi & W.A. Schabas (Eds.), *Essays on the Rome Statute of the International Criminal Court*, (pp.67-84). Il Sirente.

Gilligan, M.J. (2006). Is enforcement necessary for effectiveness? A model of the international criminal regime. *International Organization 60* (04), 935–967. doi:10.1017/S0020818306060310

Goldsmith, J. (2003). The self-defeating International Criminal Court. *University of Chicago Law Review, 70*(1), 89-104. https://doi.org/10.2307/1600547

Goldston, J. A. (2010). More candour about criteria: The exercise of discretion by the prosecutor of the International Criminal Court. *Journal of International Criminal Justice, 8*(2), 383–406. doi:10.1093/jicj/mqq019

Granger, M. (2023). Putin's arrest warrant: The what and the why of "unlawful deportation of children". *GGU Law Review Blog*. 109. https://digitalcommons.law.ggu.edu/ggu_law_review_blog/109

Hafner, G. (2005). An attempt to explain the position of the USA towards the ICC. *Journal of International Criminal Justice, 3*(2), 323-332. https://doi.org/10.1093/jicj/mqi033

Jescheck, H. (2004). The general principles of international criminal law set out in Nuremberg, as mirrored in the ICC Statute. *Journal of International Criminal Justice, 2(*1), 38-55. https://doi.org/10.1093/jicj/2.1.38

Kacker, D. (2010). Coming full circle: The Rome Statute and the crime of aggression. *Suffolk Transnational Law Review, 33*(3), 257

Koh, H.H. (1999) How is international human rights law enforced? *Indiana Law Journal, 74*(4), 1397-1417. https://www.repository.law.indiana.edu/ilj/vol74/iss4/9

Madsen, M. R. (2014). Sociological approaches to international courts. In C. Romano, K. Alter, & Y. Shany (Eds.), *Oxford Handbook of International Adjudication* (pp. 388-412). Oxford University Press.

Magnarella, P. J. (2005). Background and causes of the genocide in Rwanda. *Journal of International Criminal Justice, 3*(4), 801-822. https://doi.org/10.1093/jicj/mqi059

Maogoto, J. (2009). Early efforts to establish an International Criminal Court. In J. Doria, H-P. Gasser, & M.C. Bassiouni (Eds.), *The legal regime of the International Criminal Court* (pp.3-22). Martiunus Nijhoff Publishers.

Marinakis, I. (2008). Weak ICC: can the ICC succeed without U.S. participation. *Eyes on the ICC, 5*(1), 125-158. https://link.gale.com/apps/doc/A193446702/AONE?u=anon~98557daa&sid=googleScholar&xid=05e60cd8

Mayans-Hermida, B.E., & Hola, B. (2020). Balancing 'the International' and 'the Domestic'. Sanctions under the ICC principle of complementarity. *Journal of International Criminal Justice 18*(5). 1103–1130. doi:10.1093/jicj/mqab003

Moffett, L. (2015). Meaningful and effective? Considering victims' interests through participation at the International Criminal Court. *Criminal Law Forum, 26*(2), 255–289. doi:10.1007/s10609-015-9256-1

Morris, M. (2000). Complementarity and its discontents: States, victims, and the International Criminal Court. In D. Shelton (Ed.), *International crimes, peace and human rights: The role of the International Criminal Court* (pp. 177-201). Transnational Publishers.

Mukimbiri, J. (2005). The seven stages of the Twandan genocide. *Journal of International Criminal Justice, 3*(4), 823-836. https://doi.org/10.1093/jicj/mqi070

Murphy, S.D. (2002). Contemporary Practice of the United States, *The American Journal of International Law, 94* (1), 102-139. https://doi.org/10.2307/2555235

Muttukumaru, C.P.J. (1999). Reparations for victims. In F. Lattanzi & W.A. Schabas (Eds.), *Essays on the Rome Statute of the International Criminal Court* (pp.303-310). Il Sirente.

Ντ. Μεντβέντεφ: Η σύρραξη στην Ουκρανία ίσως κρατήσει για δεκαετίες. (2023, Μάιος 26). *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε: https://www.kathimerini.gr/world/562441207/nt-mentventef-i-syrraxi-stin-oykrania-isos-kratisei-gia-dekaeties/

Nash, W.L. (2000). The international criminal court and the deployment of US Armed Forces. In B.S. Sewall & C. Kaysen (Eds.), *The United States and the International Criminal Court: National security and international law* (pp. 153-164). Rowman and Littlefield Publishers

Pejic, J. (1998). Creating a permanent international criminal court: the obstacles to independence and effectiveness. *Columbia Human Rights Law Review, 29*(2), 291-354.

Politi, M. (1999). Le Statut de Rome de la Cour pénale internationale: Le point de vue d'un négociateur. *Revue Générale de droit international public, 4*, 817-850

Ροζάκης, Χ. Λ. (2004). *Έγκλημα και τιμωρία. Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο στη νέα παγκόσμια τάξη*. Εκδόσεις Παπαζήση

Ritter, E. H.; Wolford, S. (2012). Bargaining and the effectiveness of international criminal regimes. *Journal of Theoretical Politics, 24*(2), 149–171. doi:10.1177/0951629811429048

Roach, S. C. (2013). How Political Is the ICC? Pressing Challenges and the Need for Diplomatic Efficacy. *Global Governance*, *19*(4), 507–523. http://www.jstor.org/stable/24526391

Rudolph, C. (2001). Constructing an atrocities regime: The politics of war crimes tribunals. *International Organization 55*(3), 655–91. http://www.jstor.org/stable/3078660

Schabas, W.A. (2004). United States Hostility to the International Criminal Court: It's all about the Security Council. *European Journal of International Law, 15*(4), 701-720. https://doi.org/10.1093/ejil/15.4.701

Scheffer, D. J. (1999). The United States and the International Criminal Court. *The American Journal of International Law, 93(1),* 12-22. doi:10.2307/2997953

Scheffer, D. (2000). The United States and the ICC. In D. Shelton (Ed.), *International crimes, peace, and human rights: The role of the International Criminal Court* (pp. 203-206). Transnational Publishers.

Scheffer, D. (2005). Article 98(2) of the Rome statute: America's original intent. *Journal of International Criminal Justice, 3*(2), 333-353. https://doi.org/10.1093/jicj/mqi039

Schense, J. (2016). Findings and recommendations. In Schense, J. & Carter, L. (Eds.), *Two steps forward, one step back: The deterrence effect of international criminal tribunals* (pp. 333-353). International Nuremberg Principles Academy

Shelton, D. L. (2000). Reparations for victims of international crimes. In D. Shelton (Ed.), *International crimes, peace and human rights: The role of the International Criminal Court* (pp. 137-147). Transnational Publishers.

Simonovic, I. (1999). The Role of the ICTY in the Development of International Criminal Adjudication. *Fordham International Law Journal, 23* (2), 440-459. https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1674&context=ilj

Simpson, G. (2004). *Great powers and outlaw states: unequal sovereigns in the international legal order* (Vol. 32). Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9780511494185

Smidt, M. L. (2001). The International Criminal Court: An effective means of deterrence. *Military Law Review, 167*, pp.156-240. https://www.researchgate.net/publication/292092486_The_International_Criminal_Court_An_effective_means_of_deterrence

Song, S. (2013). Preventive Potential of the International Criminal Court. *The Asian Journal of International Law, 3*(2), 203-213. https://doi.org/10.1017/S2044251313000064

Song, S. (2018). Past achievements and future challenges of the ICC. *Keynote Speech for the 20th Anniversary of the Rome Statute*, *17*. https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/20a-ceremony/20180717-sang-speech.pdf

Stahn, C. (2005). Complementarity, amnesties and alternative forms of justice: some interpretative guidelines for the international criminal court. *Journal of International Criminal Justice, 3*(3), 695-720. https://doi.org/10.1093/jicj/mqi046

Thornberry, C. (1996). Saving the war crimes tribunal. *Foreign Policy 104*, 72–85. https://doi.org/10.2307/1148991

Todorov, T. (2004). The limitations of justice. *Journal of International Criminal Justice, 2*(3), 711-715. https://doi.org/10.1093/jicj/2.3.711

Triffterer, O. (1999). *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court*. Nomos Verlagsgesellschaft

Walker, A. J (2005). When a Good Idea is poorly Implemented: How the International Criminal Court Fails to be Insulated from International Politics and to Protect Basic due Process Guarantees." *West Virginia Law Review, 106* (2), 245-304. https://researchrepository.wvu.edu/wvlr/vol106/iss2/4

Wedgwood, R. (2009). The International Criminal Court: Reviewing the case (an American point of view). In J. Doria, H-P. Gasser, & M.C. Bassiouni (Eds.), *The legal regime of the International Criminal Court* (pp. 1039-1047). Martiunus Nijhoff Publishers.

Weschler, L. (2000). Exceptional Cases in Rome: The United States and the Struggle for an ICC. In B.S. Sewall & C. Kaysen (Eds.), *The United States and the*

International Criminal Court: National security and international law (pp. 85-114). Rowman and Littlefield.

White, N. & Cryer, R. (2009). The ICC and the Security Council: An uncomfortable relationship. In J. Doria, H-P. Gasser, & M.C. Bassiouni (Eds.), *The legal regime of the International Criminal Court* (pp. 455-484). Martiunus Nijhoff Publishers.

Wippman, D. (1999). Atrocities, deterrence, and the limits of international justice. *Fordham International Law Journal, 23*(2), 473-488. https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1676&context=ilj

Χουλιάρας, Α.Γ. (2013). *Η ανάδυση του διεθνούς ποινικού συστήματος. Όψεις της συστημικής διεθνούς εγκληματικότητας*. Εκδόσεις Σάκκουλα